

HOLBEWONERS IN ZWARTE PYJAMA'S?

BEELDVORMING VAN DE VIETCONG
IN LIFE EN PANORAMA, 1962-1970.

MASTERSCRIPTIE GESCHIEDENIS VAN NEDERLAND IN EEN MONDIALE CONTEXT

NAAM: TIM VAN PUTTEN / STUDENTNUMMER 331488(18)

CURSUSJAAR 2013-2014 / TIMROBBERT91@GMAIL.COM

MOBIEL: 06-20430287 / EERSTE LEZER: DR. DICK VAN LENTE

TWEDE LEZER: DR. BERT ALTENA / TWEDE VERSIE 21-07-2014

'They heard the hum of our motors. They counted the rotars and waited for us to arrive.'

Billy Joel – Goodnight Saigon (1983)

Voorwoord

Deze masterscriptie is het eindwerk van mijn universitaire carrière. De afgelopen maanden hebben veel feestjes en zelfs voetbalwedstrijden plaats moeten maken voor mijn masterscriptie. Ik heb met enthousiasme onderzoek gedaan naar de tijdschriften van *Life* en *Panorama*.

Het proces ging niet altijd over rozen. Ook ik heb een periode gekend dat ik door de bomen het bos niet meer zag. Voor mijn gevoel ben ik hier toch goed doorheen gekomen. Dr. Dick van Lente had hier een belangrijk aandeel in. Hij heeft mij niet alleen begeleid met mijn scriptie, hij bood tevens een luisterend oor wanneer het ging over mijn persoonlijke leven. Daarnaast wil ik mijn ouders bedanken voor de onvoorwaardelijke steun, mijn beste vriend Mitchell voor de nodige ontspannende vistingjes en mijn vriendin Manon voor de vormgeving van mijn masterscriptie. Gedurende het proces heb ik te maken gekregen met veel verschillende mensen die buiten mijn vrienden- en familiekring vallen. Daarom wil ik tevens Diana Beijer van *Panorama* en Co Rentmeester bedanken voor hun inspanningen en openheid.

Tim van Putten

Juli 2014

Inhoudsopgave

Inleiding

H1: Vietnam door een Nederlandse lens

1.1. Co Rentmeester en Vietnam	6
--------------------------------	---

H2: Beeldvorming in geïllustreerde tijdschriften

2.1. Beeldvorming	9
2.2. Genderperspectief: zelfs de vrouwen moeten vechten	9
2.3. Geïllustreerde tijdschriften	10
2.3.1. <i>Life</i> magazine. Het Amerikaanse leven	10
2.3.2. <i>Panorama</i> . Een weekblad voor de nieuwsgierige Nederlander	12
2.4. Relevantie	14

H3: Historisch kader

3.1. Het Nationale Front voor de bevrijding van Zuid-Vietnam	16
3.2. De Amerikaanse media en de Vietnamoorlog	17
3.3. De Nederlandse media en de Vietnamoorlog	21
3.4. Representatie van de oorlog als onderzoeksobject	22

H4: Onderzoeksopzet

4.1. Hoofd- en deelvragen	27
4.2. Gebruikte methoden	28
4.3. Gebruikte theorieën	29
4.4. Primaire bronnen	30

H5: *Life*, Vietnam en de Vietcong (1962-1965)

5.1. Een kleine verre oorlog	32
5.2. Beeldvorming van de Viet-wie?	35
5.3. Conclusie 1962-1965	38

H6: <i>Life</i>, Vietnam en de Vietcong (1965-1968)	
6.1. Vietnam, een oorlog waard om te winnen?	40
6.2. Van Viet-cong naar Viet-terreur	43
6.3. Conclusie 1966-1968	48
H7: <i>Life</i>, Vietnam en de Vietcong (1969-1970)	
7.1. Verlaat het schip dat Vietnam heet	50
7.2. Sympathie voor de duivel	54
7.3. Conclusie 1962-1970	57
H8: <i>Panorama</i>, Vietnam en de Vietcong (1962-1965)	
8.1. Yankees in Vietnam, een goede zaak?	60
8.2. De Vietnamoorlog, een vrouwenaangelegenheid?	65
8.3. Conclusie 1962-1965	68
H9: <i>Panorama</i>, Vietnam en de Vietcong (1966-1968)	
9.1. Het ware gezicht van de Verenigde Staten in Vietnam	71
9.2. De Vietcong: overdag huisvrouwen, 's nachts guerrilla's!	73
9.3. Conclusie 1966-1968	77
H10: <i>Panorama</i>, Vietnam en de Vietcong (1969-1970)	
10.1. Democratie, hoe spel je dat op z'n Amerikaans?	80
10.2. Van Viet-cong naar Viet-slachtoffer	83
10.3. Conclusie 1962-1970	85
H11: Slotbeschouwing	
11.1. <i>Life</i> en <i>Panorama</i> , een wereld van verschil	88
Literatuurlijst	91

Hoofdstuk 1. Introductie: Vietnam door een Nederlandse lens

1.1. Co Rentmeester en Vietnam

‘Het was een chaos. Misschien zelfs de hel op aarde’.¹ Dit citaat is afkomstig van de Nederlandse fotojournalist Co Rentmeester. Rentmeester was in dienst van het Amerikaanse geïllustreerde tijdschrift *Life* ten tijde van de Vietnamoorlog. Voor dit onderzoek heb ik een interview met de Nederlandse fotojournalist afgenomen op 6 juni 2014.

Als jongeman besloot hij in 1960 op vierentwintigjarige leeftijd naar Californië te vertrekken op zoek naar werk. Rentmeester had aanvankelijk een carrière in de houthandel voor ogen. Zijn bedrijf kwam echter niet van de grond en hij besloot om een professionele opleiding te gaan volgen die aansloot bij zijn hobby: fotojournalistiek. Het was niet zijn plan om van fotojournalistiek zijn beroep te maken. Dankzij zijn uitstekende cijfers viel hij op en werd hij benaderd door *Life*. Een jaar lang werkte Rentmeester als freelancer voor het Amerikaanse geïllustreerde tijdschrift. Dankzij de kwaliteit van zijn foto’s kreeg hij in de zomer van 1965 een vast contract. Hedley Donovan, de hoofdredacteur van *Life*, stelde aan de beginnende fotojournalist de vraag of hij er wat voor voelde om verslag te doen van de oorlog in zuidoost-Azië. Rentmeester: ‘Ik zei meteen ja. Het leek zo avontuurlijk en spannend. Ik greep de kans met beide handen aan. Een paar dagen later zat ik in het vliegtuig richting Vietnam’.²

In november 1965 arriveerde de geboren Amsterdammer in Saigon en zou daar blijven tot mei 1968. ‘Ik stapte uit het vliegtuig en zag meteen de organisatorische chaos die er heerste. Ik moest zelf op zoek naar een militaire outfit en de verwijzingen ‘pers’ en ‘*Life*’ op mijn mouwen borduren. Binnen vierentwintig uur had ik mijn eerste actiefoto’s geschoten. De kogels van de Vietcong suisdan langs mijn oren. Ik moest mij goed concentreren om bruikbare foto’s te maken en tegelijkertijd oppassen niet gewond te raken. Ik had niet verwacht dat het zo zwaar zou zijn’.³

In mei 1968 raakte Rentmeester gewond tijdens een offensief van de Vietcong. Tijdens het maken van een foto doorboorde een kogel van een Vietcongsluipschutter zijn linkerhand. Het gecompliceerde letsel zorgde ervoor dat hij zijn werk als oorlogsfotograaf niet kon vervolgen.⁴

¹ interview met Co Rentmeester 6-6-2014.

² Ibidem.

³ Ibidem.

⁴ Co Rentmeester, *Footprints* (Wezep 2013) 122-123.

Dankzij een foto van een Amerikaanse tankschutter won Rentmeester de World Press Photo of the Year in 1967.⁵ De manier waarop de fotojournalist van *Life* sprak over het in ontvangst nemen van de Nederlandse prijs was opmerkelijk. Hij voelde zich niet meer thuis in Nederland. Voor de uitreiking van de prestigieuze prijs in Amsterdam, werd hij naar eigen zeggen agressief bejegend door Nederlandse journalisten: ‘Een journalist van *de Telegraaf*, volgens mij heette hij Anton van zijn voornaam, behandelde mij als een verrader. Hij vroeg zich af wat mij in godsnaam bezielde om voor die vuile Amerikanen te werken. In zijn ogen was ik een verrader’.

Uiteindelijk kwamen we op de beeldvorming van de Vietcong, het onderwerp van dit onderzoek. Ik vroeg hem naar zijn ervaringen met de vijand. Rentmeester stelde dat het de meest fanatieke soldaten waren die hij ooit had gezien: ‘Ze waren jong en gedreven. Ik denk dat de Amerikanen de communisten onderschat hebben. De Vietcong vocht met een sterke ideologie en keken neer op de inwoners en regering van Zuid-Vietnam. Zij schrokken er niet voor terug om burgerslachtoffers te maken met hun talrijke en terroristische bomaanslagen’.⁶ Rentmeester had tijdens het interview de neiging om zijn aanwezigheid in Vietnam te verdedigen. Dit ging gepaard met een gekleurd beeld van de Verenigde Staten. Rentmeester was ervan overtuigd dat niet de Amerikanen fout waren: ‘De boeren hadden ‘onze’ hulp nodig’. Hij stond achter de Vietnampolitiek van de Verenigde Staten en verweet het verlies van de oorlog aan de corruptie van de zuid-Vietnamese regering. Hij zette de Vietcong neer als een terroristische organisatie en sprak, wanneer hij het over de Verenigde Staten had, consequent over ons en wij. De communistische organisatie was verantwoordelijk voor vele burgerslachtoffers.

Tenslotte vroeg ik of hij weer terug zou gaan naar Vietnam als hij de tijd kon terug draaien. Hij was resoluut in zijn antwoord: ‘Nooit, maar ook echt nooit zal ik nog een stap zetten in Vietnam. Natuurlijk was de oorlog gunstig voor mijn carrière, maar als ik toen had geweten wat daar allemaal gebeurde had ik netjes bedankt voor de eer. Een verminkte hand, nachtelijke schrikmomenten en een heftige vorm van malaria heb ik aan mijn avontuur overgehouden. Nee, ik zet onder geen beding ooit nog een stap in Vietnam.’

⁵ ‘Rentmeesters winnende foto’:

<http://www.archive.worldpressphoto.org/search/layout/result/indeling/detailwpp/form/wpp/q/ishoofdafbeelding/true/trefwoord/year/1967> (6-6-2014).

⁶ Interview met Co Rentmeester 6-6-2014.

Aan de hand van het Amerikaanse geïllustreerde magazine *Life* en het Nederlandse geïllustreerde tijdschrift *Panorama* wordt in de komende hoofdstukken een poging ondernomen om de internationale beeldvorming van de Vietcong te schetsen.

In het tweede hoofdstuk wordt uiteengezet waarom dit onderzoek gericht is op de beeldvorming van de Vietcong in twee geïllustreerde tijdschriften. Hierbij wordt een korte geschiedenis gegeven van *Life* en *Panorama*. Vervolgens wordt verwezen naar de (wetenschappelijke) relevantie en waarom gekozen is voor een studie naar de beeldvorming van de Vietcong.

Het derde hoofdstuk behelst een historisch kader. Hier wordt aandacht besteed aan reeds gepubliceerde onderzoeken over de beeldvorming van de Vietnamoorlog en de relatie met de Amerikaanse en Nederlandse media. In het vierde hoofdstuk worden de hoofd- en deelvragen uiteengezet, en de gebruikte theorieën en methoden besproken. De daadwerkelijke analyse is te vinden in de resterende hoofdstukken.

Voor de analyse van deze masterscriptie is gekozen voor de volgende overkoepelende onderzoeksvraag: *Wat is de beeldvorming in het Nederlandse geïllustreerde tijdschrift Panorama en het Amerikaanse geïllustreerde tijdschrift Life van de Vietcong in de jaren 1962 tot en met 1970?*

Hoofdstuk 2. Beeldvorming in geïllustreerde tijdschriften

2.1. Beeldvorming

Wie aan de Vietnamoorlog denkt, ziet meteen de beroemdste beelden van de oorlog voor zich. Het door napalm getroffen wegrennende meisje, de officier die een Vietcongsoldaat op straat executeert of de hectische vlucht van de Amerikanen uit Saigon. Het zijn stuk voor stuk foto's die zijn blijven hangen in het collectieve geheugen. Daarnaast zijn het foto's die in tijdschriften werden gepubliceerd. Het waren foto's die invloed hadden, en zelfs nog steeds hebben, op het beeld van de oorlog in zuidoost-Azië.

Deze voorbeelden tonen aan dat foto's van een specifiek onderwerp grote invloed hebben op de beeldvorming bij het publiek. Beeldvorming is een machtig instrument, gehanteerd door de media. Beeldvorming kan gezien worden als een proces. Foto's en artikelen gepubliceerd door de media dragen bij aan het beeld dat het (lezers)publiek zich vormt. Juist dit gegeven maakt het interessant om het beeld van de Vietcong te onderzoeken. De Vietcong was de vijand van de Verenigde Staten tijdens de Vietnamoorlog. Het heeft mij persoonlijk altijd gefascineerd hoe een guerrillamacht heeft kunnen winnen van een superieur Verenigde Staten. Maar hoe werd de vijand neergezet in *Life*? En hoe werd de Vietcong afgebeeld in *Panorama*?

2.2. Genderperspectief: zelfs de vrouwen moeten vechten

In deze masterscriptie ligt de nadruk op het verschil in beeldvorming van mannelijke en vrouwelijke Vietcongstrijders. Mijn aandacht voor gender is aangewakkerd door onder meer het werk van oorlogsfotograaf Tim Paige en een studie van de Amerikaanse historica Sandra Taylor. In het historisch overzicht wordt het werk van Tim Paige toegelicht. Het is noodzakelijk om kort uiteen te zetten wat het onderwerp van het onderzoek van Taylor, *Vietnamese women at war: fighting for Ho Chi Minh and the revolution*, is. Taylor stelt dat vele vrouwen als Vietcongstrijders een rol hadden in het conflict. Zij onderzoekt de invloed van en grijpt terug naar een oud-Vietnamees gezegde: 'when the war comes, even women have to fight'.⁷

Dankzij haar werk stel ik mijzelf onder meer de volgende vragen: waren vrouwelijke Vietcongliden tevens zichtbaar in de geïllustreerde tijdschriften *Life* en *Panorama*? En werden zij anders afgebeeld dan de mannen?

⁷ Sandra Taylor, *Vietnamese women at war: fighting for Ho Chi Minh and the revolution* (Kansas university press 2003) 23-24.

2.3. Geïllustreerde tijdschriften

Er is gekozen voor het Amerikaanse magazine *Life* en het Nederlandse geïllustreerde tijdschrift *Panorama*. *Life* is bestudeerd omdat dit het grootste geïllustreerde tijdschrift was in de Verenigde Staten tijdens de jaren zestig en niet gericht was op één specifieke doelgroep. *Panorama* was het tijdschrift met de grootste oplage in Nederland en was net als *Life* algemeen van inhoud en niet gericht op een bepaalde doelgroep. Het gebruik van een Amerikaans en Nederlands tijdschrift zorgt ervoor dat een internationale vergelijking gemaakt kan worden.

2.2.1 *Life* magazine. Het Amerikaanse leven

Het Amerikaanse geïllustreerde tijdschrift *Life* verscheen voor het eerst in de schappen van de Amerikaanse kiosk in 1936. De Amerikaanse mediamagnaat Henry Luce, tevens verantwoordelijk voor de publicatie van *Time*, was de oprichter van het fototijdschrift. Met mooie foto-illustraties in combinatie met geschreven artikelen trok het tijdschrift vele Amerikaanse lezers. Het magazine was voornamelijk te vinden op de salontafels van blanke Amerikanen uit de middenklasse. De lezersgroep was tussen de dertig en veertig jaar en kon zich identificeren met ‘the American way of life’.⁸ *Life* was op de koffietafels van zowel republikeinen als democraten te vinden.⁹ Het was hét tijdschrift voor de nieuwsgierige en welgestelde Amerikaan die meer van de wereld te weten wilde komen. Dit was op te maken uit de grote hoeveelheid reclames dat een plekje kreeg toebedeeld in het magazine. Het Amerikaanse leven werd gepropageerd in de vorm van lekker eten, grote auto’s en sigaretten van Lucky Strike en Camel. Eind jaren veertig werd *Life* al door ongeveer 22,5 miljoen Amerikanen gelezen. Dit was ongeveer 21 procent van de totale bevolking ouder dan tien jaar.¹⁰

De jaren zestig waren een roerige periode voor het tijdschrift. *Life* berichtte veel over de Apollomissie, de oorlog in Vietnam en recreatief drugsgebruik. Opmerkelijk was het feit dat de oorlog in zuidoost-Azië aanvankelijk werd gesteund. Naarmate de oorlog vorderde kwamen er meer kritische geluiden. Vele fotoreportages van de oorlog kwamen van de hand van Larry Burrows, Tim Paige en de Nederlander Co Rentmeester. De journalisten bleven zelf niet buiten schot. Burrows overleed door toedoen van een kogel tijdens het fotograferen van

⁸ Dick van Lente (ed.), *The nuclear age in popular media. A transnational history, 1945-1965* (New York 2012) 53-54.

⁹ Erika Doss, *Looking at Life magazine* (Washington 2001) 262-263.

¹⁰ Idem, 2.

de zuid-Vietnamese invasie van Laos op 10 februari 1971.¹¹

Op 27 juni 1969 verscheen de rubriek ‘Vietnam: one week’s dead’. Het item bestond uit, zoals de titel al doet vermoeden, foto’s van Amerikaanse slachtoffers tijdens een week vechten tegen de Vietcong in Vietnam en Cambodja.¹² Voor het uitbrengen van deze rubriek in 1969 steunde het magazine het Amerikaanse ingrijpen in Vietnam. Artikelen als ‘Vietnam: the war is worth winning’ uit 1966 en ‘Vietnam: slow, tough but coming along’ gepubliceerd in 1967 waren een bevestiging van de stellingname van *Life*.¹³ De jaren voor het publiceren van ‘Vietnam: one week’s dead’ in 1969 heeft het magazine altijd het ingrijpen in Vietnam gesteund. Artikelen hadden de neiging om de ‘missie’ in Vietnam te verheerlijken, aldus Wainwright.

In de jaren zestig kreeg *Life* te maken met de opkomende tegencultuur. Jongeren moesten niets hebben van het establishment. Zij waren van mening dat het geïllustreerde tijdschrift een verlengstuk van deze topmannen was. Deze naoorlogse babyboomers konden zich niet meer identificeren met de ideologie van het tijdschrift.¹⁴ De oorlog in Vietnam zorgde ervoor dat het vooruitstrevende en positieve karakter van *Life* niet meer paste binnen de gefragmenteerde Amerikaanse samenleving.¹⁵ De gedachten van ‘altijd vooruit en geen stagnatie’ was niet meer houdbaar. De Amerikaanse maatschappij veranderde. Het blad had geen duidelijke identiteit of doelgroep waar de inhoud op gericht kon worden. De maatschappij fragmenteerde in groepen met verschillende identiteiten. ‘The great American magazine has outlived its own strength. Its weakness was clear in its obvious uncertainty about the temper and makeup of the audience it wanted to reach in an increasingly fragmented society’, aldus Loudon Wainwright.¹⁶ *Life* wilde zich niet concentreren op één specifieke doelgroep. Het idee van een aantal directieleden om het tijdschrift te veranderen in een vrouwentijdschrift werd van tafel geveegd. Net als de jaren daarvoor moest het lezerspubliek divers zijn. Deze stellingname werd uiteindelijk de ondergang van het magazine. J.C. Merrill en R.L. Lowenstein delen de mening van Loudon Wainwright. Ook zij zijn van mening dat de algemene inhoud van *Life* verantwoordelijk was voor de ondergang van het tijdschrift: ‘The ‘mass-mass’ magazines, such as *Life* or *Look*, breathed their last. They were by their nature too general for this era of specialization, a fact that advertisers noted before the publishers

¹¹ Loudon Wainwright, *The great American magazine. An inside story of Life* (New York 1986) 412-414.

¹² Doss, *Looking at Life magazine*, 266

¹³ Wainwright, *The great American magazine*, 355-362.

¹⁴ Doss, *Looking at Life magazine*, 267.

¹⁵ Idem, 269

¹⁶ Wainwright, *The great American magazine*, 419.

did'.¹⁷ De succesformule van de jaren daarvoor werd de ondergang van *Life*.

Het tijdschrift hield op met bestaan in 1972. De verdere opmars van de televisie, het verlies van adverteerders aan het nieuwe medium en het duurder worden van de productiekosten werden teveel voor *Life*.¹⁸ Toch is het geïllustreerde tijdschrift van Henry Luce een voorbeeld geweest voor vele andere geïllustreerde tijdschriften, zowel in Amerika als in het buitenland. Andere geïllustreerde tijdschriften zoals het Amerikaanse *Look* en het Nederlandse *Panorama* zijn op *Life* gebaseerd. De erfenis van *Life* leeft voort op Google Books en sociale media. Elke dag worden, op bijvoorbeeld Facebook, foto's afkomstig uit oude nummers van *Life* geplaatst.

2.2.2 Panorama . Een weekblad voor de nieuwsgierige Nederlander

Het Nederlandse tijdschrift *Panorama* verscheen voor het eerst op 2 juli 1913.¹⁹ De eerste jaren van haar bestaan werden de lezers voornamelijk aangetrokken door gedetailleerde foto-illustraties en houtgravures die gepubliceerd werden in het tijdschrift. *Panorama* besteedde veel aandacht aan de Eerste Wereldoorlog. Het neutrale Nederland werd gegrepen door de indrukwekkende foto's van de kilometerslange loopgraven en de verwoesting van landschappen en steden.²⁰ De populariteit steeg en mede dankzij de schokkende foto's van de grote oorlog kon *Panorama* tijdens de Eerste Wereldoorlog zelfs tweemaal per week aan de man gebracht worden.²¹ De redactie wilde de gebeurtenissen in de wereld blijven volgen.

Tijdens de Tweede Wereldoorlog veranderde *Panorama* van een familieblad in een nieuwsblad. Al gauw na de capitulatie van Nederland werd het geïllustreerde blad opgenomen in het propagandasysteem van de Nazi's. Joseph Goebbels maakte gebruik van de populariteit van het blad. Zo pronkte Adolf Hitler op de cover van de derde uitgave uit 1943 als een vriendelijke en vrolijke man die gewonde soldaten begroet.²²

Na de Tweede Wereldoorlog verscheen *Panorama* om de twee weken. Dit was te wijten aan de heersende papierschaarste. Pas vanaf 1948 kreeg het tijdschrift weer de mogelijkheid om wekelijks te verschijnen.

¹⁷ Merrill, J.C. en R.L. Lowenstein, *Media, messages and men: new perspectives in communication* (New York 1979) 29-35.

¹⁸ Wainwright, *The great American magazine*, 412-420.

¹⁹ Koninklijke Bibliotheek Den Haag, 'Panorama 2 juli 1913': <http://www.kb.nl/bladerboeken/panorama-2-juli-1913> (18-01-2014).

²⁰ Janneke Scheepers, *Panorama's pubertijd. Het gezin voorbij. Een onderzoek naar de ontwikkeling van de weekbladen Panorama en de Katholieke Illustratie in de jaren zestig* (Erasmus Universiteit Rotterdam 2004), 41.

²¹ Elisabeth Anne Kwant (ed.), *Het tijdschriftenboek* (Wbooks 2006) 160.

²² Joannes Hemels en Johanne van der Vegt, *Het geïllustreerde tijdschrift in Nederland: bron van kennis en vermaak, lust voor het oog. Bibliografie Deel II* (Amsterdam 1997) 853-854.

Panorama toont veel gelijkenissen met het Amerikaanse geïllustreerde tijdschrift *Life*. Ook in het Nederlandse tijdschrift is veel ruimte vrij gemaakt voor gedetailleerde fotoreportages. De opzet was gebaseerd op de pagina-indeling van het Amerikaanse tijdschrift. Advertenties zijn in beide tijdschriften alom aanwezig.²³ Het was een serieus blad gericht op de vraagstukken die de wereld beheersten in de jaren zestig. Het blad werd ondanks de verzuiling in verschillende kringen gelezen.

Tijdens de oorlog in Vietnam in de jaren zestig was er sprake van een constante stijging van de verkoopcijfers van *Panorama*. Anneke Scheepers stelt dat het conflict in Vietnam heeft bijgedragen aan de populariteit van *Panorama* in de jaren zestig: ‘Het blad bevat diepgaande bijdragen over onder meer homoseksualiteit, fusieproblemen, het katholicisme en Vietnam. De lezers kunnen dit alle waarderen, blijktens de recordoplage van 393.000 exemplaren die in 1968 wordt behaald’.²⁴

Rond 1965 verkocht het tijdschrift ongeveer 365.000 exemplaren per week. In 1968 steeg dit aantal, zoals aangegeven, tot 393.000 exemplaren. In de jaren zeventig bleef de verkoop hangen rond de 350.000 exemplaren. In 1980 worden er 342.953 exemplaren per week verkocht en in 1990 nog maar 202.170.²⁵ Gerard Vermeulen, hoofdredacteur van *Panorama* van 1960 tot en met 1981 stelde in 1969 de formule van het tijdschrift bij. Hij was van mening dat in de veranderende samenleving *Panorama* een oude dame is geworden: het tijdschrift moest veranderen.²⁶ Het blad besloot zich meer te gaan richten op de gemiddelde niet-geleerde Nederlander van tussen de twintig en vijftig jaar oud. Het afzetgebied betrof de Randstad of de stedelijke bevolking en het karakter van het blad moest progressief worden. Dit progressieve karakter was te zien, en is vandaag de dag nog steeds te zien, in de vele gewaagde (naakt)foto’s van vrouwen en kritische artikelen over gebeurtenissen in de wereld. *Panorama* was een progressief blad onder leiding van een conservatieve hoofdredacteur. Vermeulen wilde taboes bespreekbaar maken. Tegelijkertijd was hij tegen het homohuwelijk en had hij géén goed woord over voor gekleurde mensen. ‘Negers’ waren in zijn ogen onbruikbaar en lui. ‘Ik houd niet van lakse zielenpoten’, aldus Vermeulen.²⁷

Begin jaren zeventig vindt er onder leiding van Vermeulen een tweede omslag plaats. Naast de kritische bijdragen in het magazine begon *Panorama* zich meer te concentreren op

²³ Idem, 851.

²⁴ Scheepers, *Panorama's pubertijd*, 46-47.

²⁵ Joannes Hemels en Johanne van der Vegt, *Het geïllustreerde tijdschrift in Nederland: bron van kennis en vermaak, lust voor het oog. Bibliografie Deel II* (Amsterdam 1997) 847.

²⁶ Noord-Hollands archief, uitgeverij Spaarnestad, volgnummer 1369 doos 31, ‘Panorama’s Koers 27 november 1969, 1-2

²⁷ Gerard Vermeulen, “‘Ik heb een pesthekel aan zielenpoten’”, *Haarlems Weekblad* 4 mei 1968, 18-19.

roddelrubrieken en sport. Deze omslag vond geleidelijk plaats. Gerard Vermeulen was van mening dat een directe omslag de ondergang van het blad kon betekenen: ‘De *Saturday Evening Post* heeft ons geleerd dat een snelle verandering van formule fataal kan zijn. De *Saturday Evening Post* is nu dood, maar *Panorama* hoopt nog een halve eeuw te blijven bestaan., vandaar de weg van geleidelijkheid die wij hebben kozen’.²⁸

Het blad heeft verschillende gedaantewisselingen ondergaan: van familieblad naar een kritisch nieuwsblad en van een blad met serieuze inhoud naar een blad waar roddel en achterklap de boventoon voeren. Toch heeft Vermeulen één van zijn doelstellingen behaald: vijftig jaar na dato bestaat *Panorama* nog steeds en heeft inmiddels haar honderdste verjaardag gevierd.

2.3. Relevantie

Het meeste werk over de Vietnamoorlog concentreert zich op de politieke strategieën en het verloop van de oorlog. Hoe de Verenigde Staten de oorlog heeft kunnen verliezen van het minder moderne Noord-Vietnam is natuurlijk een aantrekkelijk onderwerp voor een onderzoek. Daarnaast omvat het werk geschreven over de beeldvorming van Vietnam voornamelijk de relatie met de pers. Hierin staat bij historici de vraag centraal of de massamedia ervoor hebben gezorgd dat de Vietnamoorlog in 1975 werd beëindigd en, uiteindelijk, door de Verenigde Staten werd verloren. Het derde hoofdstuk zal aantonen dat het proefschrift van Jackie Walker Flowers uit 1997 en het hoofdstuk uit de studie van Julie Osborn de enige werken zijn die zich richten op de beeldvorming van de Vietnamoorlog. Zij het dat Osborn zich niet geconcentreerd heeft op geïllustreerde tijdschriften. Walkers stelt dat haar onderzoek nieuw is: er is nog geen onderzoek gedaan naar de foto’s in geïllustreerde tijdschriften, in haar geval *Life magazine*.²⁹ Daar komt bij dat haar onderzoek gericht is op de beeldvorming van de Amerikaanse mariniers en het thuisfront tijdens de oorlog. De Vietcong heeft maar een kleine plek in haar onderzoek gekregen.

Hetzelfde probleem geldt voor de Nederlandse beeldvorming van Vietnam. Een onderzoek waarin de bestudering van de beeldvorming van de Vietnamoorlog in Nederlandse geïllustreerde tijdschriften centraal staat is nog niet verricht, laat staan een bestudering van de presentatie van de Vietcong in de Nederlandse media.

De historiografie over de Nederlandse media en de Vietnamoorlog zal laten zien dat de

²⁸ Ibidem.

²⁹ Jackie Walker Flowers, “Life’ in Vietnam: the presentation of the Vietnam war in Life magazine 1962-1972 (University of South Carolina 1996) 11-12.

meeste historici stellen dat de Nederlandse media halverwege de jaren zestig zich steeds sympathieker gingen opstellen tegenover Noord-Vietnam en de Vietcong.

Kortom, er is nog géén wetenschappelijk onderzoek gedaan naar de beeldvorming van de Vietcong, terwijl er wel pikante uitspraken worden gedaan over de presentatie van de vijand. Dit alles nodigt uit tot een historisch onderzoek. Dit onderzoek kan een bijdrage leveren aan het historisch debat over de invloed van de media op het verloop van de Vietnamoorlog. Daarnaast is er sprake van een internationale vergelijking tussen Nederland en de Verenigde Staten.

Hoofdstuk 3. Historisch kader

3.1. Het Nationale Front voor de bevrijding van Zuid-Vietnam

Voor de komst van de Amerikanen in 1962 werd Vietnam al jarenlang geteisterd door oorlog. Vanaf de jaren dertig probeerde de communistische partij van Vietnam, onder leiding van Ho Chi Minh, de macht in Vietnam te grijpen. Minh had de droom om van heel Vietnam een communistische staat te maken. Iedereen was in zijn optiek gelijk en met het communisme was dit doel te realiseren: ‘The anti-imperialist and the anti-feudal fights are of equal importance’.³⁰ Om de strijd tegen de Franse kolonisator en de Japanse bezetting aan te gaan werd onder zijn leiding de ‘Vietminh’ in 1941 opgericht.³¹ De guerrillatroepen die vochten tegen de Japanners tijdens de Tweede Wereldoorlog kregen materiële steun van de Verenigde Staten. De communisten riepen op 2 september 1945 de Democratische Republiek van Vietnam uit. De Franse kolonisator ging hiermee niet akkoord en besloot de rebellie de kop in te drukken. Zij had echter de kracht van de Vietminh onderschat en verloor de oorlog in 1954. Om de orde te bewaren werd er in Genève besloten Vietnam te verdelen in het communistische Noord-Vietnam en het kapitalistische Zuid-Vietnam. Na verloop van tijd zouden democratische verkiezingen Vietnam weer tot één geheel smeden met een door het volk gekozen regering. Ho Chi Minh stuurde het grootste gedeelte van zijn troepenmacht naar Noord-Vietnam, maar liet wel een aantal van zijn beste eenheden achter in Zuid-Vietnam. Deze spionneneenheden leefden onopgemerkt in bijvoorbeeld Saigon of op het platteland waar zij dezelfde zwarte ‘pyjama’s’ droegen als de landbouwers. De Verenigde Staten voelden de bui hangen en besloten in te grijpen. De Amerikanen waren bang voor een democratische overwinning van Ho Chi Minh. De verkiezingen werden steeds verder vooruit geschoven, tot ongenoegen van de communistische Vietnamezen.³²

Als reactie op het treuzelen van de Amerikanen besloot Ho Chi Minh de Vietminh nieuw leven in te blazen. Hij verklaarde de oorlog aan de zuid-Vietnamese regering. De zuid-Vietnamese regering bestempelde eind 1959 de infiltranten met de term ‘Việt Nam Cộng Sản’, of wel Vietcong; communistische Vietnamees.³³ De leden noemden zichzelf juist ‘Het Nationale Front voor de bevrijding van Zuid-Vietnam. De Amerikaanse media gebruikten de naam Vietcong om aan te tonen dat er gestreden werd tegen communistische infiltranten. De Vietcong was een guerrillaorganisatie. Ze kwamen, schoten hun geweren leeg en verdwenen.

³⁰ George Carver, ‘The Faceless Viet Cong’, *Foreign affairs* april 1966, 352.

³¹ Idem, 347-350.

³² David Chanoff, ‘Vietnam’. *A portrait of its people at war* (Londen 1996) 3-5.

³³ Wesley Fishel, ‘The National Liberation Front’, *Vietnam perspectives* augustus 1965, 9-11.

3.2. De Amerikaanse media en de Vietnamoorlog

De meeste studies over de Vietnamoorlog beschrijven voornamelijk de politieke geschiedenis van het conflict. Om een voorbeeld te geven: in R.B. Smith's *An international history of the Vietnam war*, bestaande uit drie delen, staan de containmentpolitiek en dominotheorie van de Amerikaanse regering centraal. Er wordt in zijn overzichtswerk geen aandacht besteed aan de beeldvorming van de oorlog of van de Vietcong. Smith concentreert zich voornamelijk op de oorsprong van het conflict, het ontstaan van de Vietnamese communistische partij en de politiek van de Verenigde Staten.³⁴ Hij staat in zijn onderwerpkeuze en perspectief niet alleen. Veertig jaar na dato zijn het verloop van de Vietnamoorlog, de gehanteerde politieke strategieën en de invloed van de anti-Vietnambeweging nog steeds belangrijke thema's. In dit overzicht worden de boeken die gericht zijn op de politieke achtergronden van het conflict buiten beschouwing gelaten. Het zwaartepunt ligt op studies over de beeldvorming van de Vietnamoorlog en, voor zover dit mogelijk is, de Vietcong. Daarnaast wordt er een uitstap gemaakt naar de rol van de Amerikaanse en Nederlands media. Dit historische overzicht is nodig om de belangrijkste debatten aan te kunnen wijzen die van belang zijn voor mijn eigen onderzoek.

Lars Klein, een historicus van Duitse afkomst, heeft in het boek *Augenzeugen* uit 2006 een bijdrage geschreven met als onderwerp de Vietnamoorlog. Hij besteedt aandacht aan de invloed van de Amerikaanse media op het verloop van de oorlog. *Augenzeugen* moet gezien worden als een overzichtswerk over het ontstaan en de rol van oorlogsjournalistiek. Het boek begint met de invloed van verslaggeving en propaganda tijdens de Zevenjarige Oorlog van 1756-1763 en eindigt met de hedendaagse oorlog tegen terrorisme. Het hoofdstuk 'Größter Erfolg und schwerstes Trauma: die folgenreiche Idee, Journalisten hätten den Vietnamkrieg beendet', legt de nadruk op, zoals de titel al doet vermoeden, de invloed van de Amerikaanse

³⁴ R.B. Smith, *An international history of the Vietnam war. Volume I. Revolution versus containment 1955-1961* (New York 1983) 7-10.

pers op het verloop van de oorlog in Vietnam.³⁵ Klein wekt de suggestie dat de Amerikaanse media een groot aandeel hebben gehad in het verlies van de Vietnamoorlog. Met deze stelling brengt hij één van de belangrijkste discussies onder de ‘Vietnamisten’ naar voren.

Klein is van mening dat de Amerikaanse tijdschriften, kranten, radio en televisie tijdens de beginjaren van de oorlog pro-Amerikaans waren. De oorlog werd door een meerderheid van de bevolking gesteund. Dit was duidelijk op te maken uit de positieve oorlogsverslaggeving en gepubliceerde foto’s in tijdschriften en kranten: de oorlog verliep gestaag en de communistische vijand was niet opgewassen tegen de moderne wapens en tactieken.

Hij geeft een voorbeeld van een foto gepubliceerd in *Life* op 16 april 1965 (figuur 1). De foto toont de binnenkant van een onder vuur liggende Amerikaanse helikopter. Een soldaat ligt zwaargewond op de grond, terwijl de boordschutter

Figuur 1 ‘With a brave crew in a deadly fight’,
Life 16 april 1965

het uitschreeuwt van verdriet en angst. Typerend voor deze foto is de dik gedrukte titel: ‘With a brave crew in a deadly fight’.³⁶ Volgens Klein wordt de negatieve foto in een westers perspectief geduwd dankzij de bijgevoegde titel en ondertitel. De ondertitel luidt: ‘Vietcong zeros in on vulnerable U.S. copters’, en ‘With a brave crew in a deadly fight’. De Amerikaanse militairen komen in deze foto positief naar voren: het zijn allemaal moedige mannen die hun eigen leven in gevaar brengen voor vrede in Vietnam.

Hier kwam verandering in dankzij de start van het Tet-offensief op 30 januari 1968, aldus Klein. Het Tet-Offensief was een grootschalige militaire actie van de Vietcong en het conventionele leger van Noord-Vietnam tijdens de Vietnamese nieuwjaarsviering. Het offensief toonde aan dat de berichtgeving gedurende de eerste jaren van de oorlog onjuist was. De Vietcong was nog lang niet verslagen. De Amerikaanse regering van Johnson had gelogen over het verloop van de oorlog.

Het offensief had volgens Klein een grote invloed op de berichtgeving van de oorlog. In januari 1968 waren er ongeveer 450 journalisten aanwezig in het door oorlog verscheurde

³⁵ Ute Daniel (ed.), *Augenzeugen* (Göttingen 2006) 193-212.

³⁶ Idem, 203-204.

land. Na het Tet-offensief steeg dit aantal naar 648 aan het einde van 1968.³⁷ Tijdens de evacuatie uit Saigon in 1975 waren er meer dan 5000 journalisten aanwezig. Het beeld van de vluchtende Amerikanen en de wanhopige pro-Amerikaanse Vietnamezen staat vandaag de dag nog steeds op het netvlies gebrand. Klein stelt dat de toon van de verslaggeving na het Tet-offensief kritischer werd. De journalisten hebben in zijn optiek zeker een grote rol gespeeld in de beëindiging van de Vietnamoorlog maar waren niet geheel verantwoordelijk voor het verlies van de Amerikanen. De tactieken van de Vietcong, oplopende (militaire) kosten en druk van de internationale gemeenschap waren andere belangrijke factoren.³⁸

Clarence Wyatt ondersteunt de gedachtegang van Klein. In zijn boek *Paper soldiers: the American press and the Vietnam war* heeft hij tevens de invloed van de media op het verloop van de oorlog onderzocht. Wyatt is van mening dat journalisten tijdens de eerste jaren van de oorlog afhankelijk waren van de informatiestroom beschikbaar gesteld door de regering. Dankzij deadlines, slechte communicatiemiddelen en geringe informatiestromen waren de verslaggevers gedwongen om de officiële persberichten van de regering over te nemen. De berichtgeving over de oorlog werd gekenmerkt door positieve reportages en artikelen.

Wyatt ziet het jaar 1965 als een omslagpunt in de berichtgeving over de oorlog in zuidoost-Azië.³⁹ Met Saigon als uitvalsbasis werden de berichten over het Amerikaanse handelen kritischer. Volgens Wyatt werd deze internationale verschuiving in berichtgeving toegeschreven aan de conservatieve houding van de Amerikaanse regering. De presidentschappen van Lyndon B. Johnson en Richard Nixon belemmerden de toegang tot informatiebronnen. Er was een zekere mate van informatieblokkering. Journalisten in Vietnam wendden zich tot zelfgezochte bronnen. Aangezien daardoor de berichtgeving minder afhankelijk werd van de regering ontstond er een meer kritische presentatie van de oorlog.⁴⁰

Daniel Hallin is het gedeeltelijk eens met de conclusies van Clarence Wyatt en Lars Klein. In *The Uncensored War* (1986) heeft de historicus van Amerikaanse origine de verslaggeving van de Vietnamoorlog door de Amerikaanse kranten en televisie onderzocht. Zijn onderzoek is voornamelijk gestoeld op een kwantitatieve inhoudsanalyse van de berichtgeving van de televisie. Hallin stelt, in tegenstelling tot Wyatt, dat de positieve berichtgeving niet alleen veroorzaakt werd door het overnemen van de officiële informatie

³⁷ Idem, 194-195.

³⁸ Idem, 210-212.

³⁹ Clarence Wyatt, *Paper soldiers. The American press and the Vietnam war* (Chicago 1993) 85-98.

⁴⁰ Idem, 200-211.

beschikbaar gesteld door de regering. De media in de Verenigde Staten werden beïnvloed door een overheersend anticommunistisch discours.⁴¹ Het handelen en denken van journalisten moet in de context van de Koude Oorlog gezien worden: het geloof overheerste dat het ingrijpen in Vietnam noodzakelijk en goed voor de wereldorde was.

Volgens Hallin was het positieve beeld van de Vietnamoorlog zichtbaar tot aan het begin van het Tet-offensief in 1968. Hij stelt echter, dit in tegenstelling tot Lars Klein, dat de berichtgeving niet negatiever werd maar meer of ambivalent: de berichtgeving ging per journalist meer verschillen. Er was sprake van denivellering. Hallin is van mening dat de houding van de media niet direct verantwoordelijk was voor de kentering van de publieke opinie in de Verenigde Staten.⁴² Het kritisch worden van de publieke opinie wordt vaak toegeschreven aan de opkomst van de bewegingen die zich keerden tegen de Vietnamoorlog. Hallin stelt echter dat de Amerikaanse media zorgden voor een negatieve presentatie of beeldvorming van de demonstranten aan het thuisfront.

Melvin Smalls beargumenteert in *Covering Dissent: the media and the Anti-Vietnam war movement* dat deze conclusie van Hallin correct is. In zijn boek richt Smalls zich op de relatie tussen de media en de actiegroepen. Hij is van mening dat de Amerikaanse media, geleid door conservatieve bestuurders, de rationele en politieke ideeën van de protestbewegingen negeerden: 'Print and broadcast journalists concentrated on violent aspects of demonstrations and marches that often did not reflect their true nature'.⁴³ Er werd alleen aandacht besteed aan de soms voorkomende gewelddadige taferelen die gepaard gingen met de grootschalige demonstraties. Rationele toespraken en fleurige kleding dragende opstandige jongeren werden na verloop van tijd niet meer aantrekkelijk gevonden om over te berichten. Kranten concentreerden zich voornamelijk op de gewelddadige aspecten van de demonstraties. Waarom? 'Because it sells'. Johnson en Nixon bestempelden de activisten als 'communistische hippies' die zinspeelden op het omverwerpen van het liberale systeem. Zij werden gezien als revolutionairen die af wilden van het Amerikaanse patriotisme en het land de afgrond in wilden duwen.⁴⁴ Je was een patriottische voorstander van de militaire acties of een 'rode' landverrader.

Zelfs na de pijnlijke realiteit van het Tet-offensief behielden de media een negatieve houding jegens de demonstranten. Melvin Smalls valt hiermee de hypothese aan dat de

⁴¹ Daniel Hallin, *The uncensored war. The media and Vietnam* (Berkeley 1986) 55-58.

⁴² Hallin, *The uncensored war*, 211-215.

⁴³ Melvin Smalls, *Covering Dissent. The media and the anti-Vietnam war movement* (New Brunswick 1994) 161-162.

⁴⁴ Idem, 163.

bewegingen tegen de oorlog in Vietnam en de aandacht van de media voor de pacifistische praktijken ervoor hebben gezorgd dat de oorlog ten einde werd gebracht. De Amerikaanse media berichtten niet rooskleurig over de demonstranten. Sensatie was belangrijker dan de rationele werkelijkheid, besluit Smalls.

3.3. De Nederlandse media en de Vietnamoorlog

Naast de onderzoeken naar de Amerikaanse media is er weinig geschreven over de invloed van de Vietnamoorlog in Nederland. Het meest uitgebreide werk over de relatie tussen de Nederlandse media en het conflict betreft het boek *Leeuw en draak. Vier eeuwen Nederland en Vietnam*. Hoofdstuk negen, 'Brandpunt Vietnam. Oorlogsverslaggeving door de KRO-televisie', geschreven door Niek Pas, behandelt de Nederlandse media en de oorlog in Vietnam. Als casus heeft hij de verslaggeving van het achtergrondprogramma *Brandpunt* onder de loep genomen.

Niek Pas ziet net als Lars Klein en Clarence Wyatt een verschuiving in perspectief. Tot en met 1965 hebben de media een pro-Amerikaanse houding in relatie tot Vietnam. Deze houding was te danken aan de gezagsgetrouwheid van de Nederlanders: de Verenigde Staten hadden Nederland bevrijd van het Nazisme en hadden geholpen met de wederopbouw. Het zou raar zijn om de Amerikanen in een kwaad daglicht te zetten. Het gevoel overheerste dat de Nederlanders nog een rekening hadden openstaan bij de Amerikanen. Daarnaast waren de Nederlandse media afhankelijk van de berichtgeving in Amerikaanse kranten.⁴⁵ Zo stonden *De Telegraaf*, het *Algemeen Dagblad* en *Het Parool* steevast achter het ingrijpen van de Amerikanen. Niek Pas stelt dat een weekblad als *Elsevier*, de spreekbuis van de burgerij, net als de grote kranten pro-Amerikaans van inhoud was. Het weekblad zag het optreden in Vietnam als 'een dappere poging van een democratie om de verspreiding van de dictatuur tegen te gaan'.⁴⁶ De ideeën van Niek Pas komen daarom ook overeen met de argumentatie van Hallin. Beide auteurs stellen dat de steun tijdens de beginjaren van de oorlog gezien moet worden vanuit de context van de Koude Oorlog, vanuit een ideologisch standpunt: gemeenschappelijk een vuist maken tegen het communistische gevaar. Het overheersende discours bestond uit een westers of pro-Amerikaans superioriteitsbesef. Dit gevoel van superioriteit was in de Nederlandse berichtgeving voor 1965 duidelijk zichtbaar. Zuid-Vietnamezen waren paupers, de Vietcong waren schurken en de Amerikanen waren bringers

⁴⁵ John Kleinen e.a., *De leeuw en draak. Vier eeuwen Nederland en Vietnam* (Amsterdam 2007) 173-174.

⁴⁶ Idem, 174.

van medicijnen, technologie, geloof, vrijheid en voorspoed.⁴⁷ Hoe deze beeldvorming concreet tot uiting kwam behandelt Pas in zijn hoofdstuk niet.

Naarmate de oorlog vorderde ontstonden er ook in Nederland kritische geluiden over het handelen van de Verenigde Staten. De campagne ‘Rolling Thunder’, een grootschalig en langdurig bombardement op Noord-Vietnam geïnitieerd door president Johnson, speelde als katalysator een grote rol. Volgens Pas waren er twee belangrijke elementen die zorgden voor een verandering in houding. Ten eerste gingen mensen zich losmaken van de verzuiling. Nederlanders durfden hun (politieke) mening steeds meer te uiten. Het tweede punt was volgens hem de groeiende onafhankelijke verslaggeving van onder andere *Brandpunt*. Zonder het gebruik van de Amerikaanse bronnen werden ‘inside stories’, geproduceerd door Nederlandse journalisten als Ed van Westerloo en Willebrord Nieuwenhuis, steeds kritischer.⁴⁸

In zijn conclusie stelt Pas dat er sprake was van een internationale verschuiving in perspectief. Het perspectief verschoof van westers naar oosters. Hiermee bedoelt hij dat tussen 1967 en 1968 meer aandacht kwam voor het standpunt van de Noord-Vietnamezen. Dit idee wordt onderschreven door Rimko van der Maar in *Welterusten mijnheer de president*. Beide historici zijn van mening dat zowel in Nederland als in de Verenigde Staten meer kritiek kwam op de Amerikaanse Vietnampolitiek. Van der Maar bestempelt de verschuiving als internationaal. Dit zorgde voor een emancipatie van de Nederlandse media en een sympathieker beeld van de Vietcong.⁴⁹ Pas gaat zelfs een stapje verder door te stellen dat de Nederlandse media, hij baseert dit op de berichtgeving van bijvoorbeeld *Brandpunt*, pro Vietcong van aard werden. Hoe dit perspectief exact tot uiting kwam in kranten en tijdschriften laat hij helaas onbenoemd.⁵⁰

3.4. Representatie van de oorlog als onderzoeksobject

Al deze studies behandelen de relatie tussen de (internationale) media en de Vietnamoorlog. Bijna alle onderzoekers stellen dat de houding van de media veranderde van gezagsgetrouw naar kritisch of zelfs anti-Amerikaans, zowel in de Verenigde Staten als in Nederland.. Zij stellen alleen dat de beeldvorming veranderde maar geven geen tot weinig concrete voorbeelden. Alleen Hallin gaat iets dieper in op de beeldvorming van de Vietcong.

⁴⁷ Idem, 178-179.

⁴⁸ Idem, 181-182.

⁴⁹ Rimko van der Maar, *Welterusten mijnheer de president. Nederland en de Vietnamoorlog 1965-1973* (Amsterdam 2007) 267-269.

⁵⁰ Kleinen e.a., *Leeuw en draak*, 187-189.

Hallin wijdt in hetzelfde boek, *The uncensored war. The media and Vietnam*, een hoofdstuk aan de beeldvorming van de Vietcong gecreëerd door de televisie. Hij heeft de periode 1965 tot en met 1973 bestudeerd. Hallin stelt dat de Amerikaanse televisiezoekers dezelfde beeldvorming hanteerden. De Vietcong bestond uit misdadigers en barbaren. De nadruk werd gelegd op terroristische aanvallen georganiseerd door de Vietcong: het platbranden van dorpen, het liquideren van politieke tegenstanders en het verkrachten van zuid-Vietnamese vrouwen. Termen als ‘wilden’, ‘barbaren’ en ‘moordenaars’ werden vaak gebruikt.⁵¹

Het thema terrorisme bleef centraal staan tot ver in 1973. Hallin beargumenteert dat er wel sprake was van een stijging in berichtgeving over de Vietcong na het Tet-offensief begin januari 1968. De Amerikaanse televisiezoekers zorgden ervoor dat de Vietcong afgeschilderd werd als niet-menselijk: ‘They were lower than mere criminals, they were vermin. Television reports routinely referred to areas controlled by the Vietcong as ‘Communists infested’ or ‘Vietcong infested’.⁵² De Vietcong was een besmettelijke bacterie die uitgeroeid moest worden.

Een andere historicus van Amerikaanse komaf die deze benadering om de relatie van de media en de veranderende beeldvorming van de Vietnamoorlog te onderzoeken tevens heeft gehanteerd is Jackie Walker Flowers. In haar proefschrift genaamd *‘Life’ in Vietnam: the presentation of the Vietnam war in Life magazine* uit 1997 onderzoekt zij de gepubliceerde foto’s, bijkomende ondertitels en geschreven artikelen die van 1962 tot en met 1972 gepubliceerd werden in het Amerikaanse geïllustreerde magazine *Life*. Het is, tot nu toe, het meest complete onderzoek naar de beeldvorming van de Vietnamoorlog in de Verenigde Staten in een geïllustreerd tijdschrift.

Walker Flowers heeft ervoor gekozen om gebruik te maken van een kwantitatieve inhoudsanalyse.⁵³ Zij turfde alle foto’s van de Vietnamoorlog die zij tegenkwam en verdeelde deze in drie categorieën: negatief, neutraal en positief. Foto’s van lijken, beschadigingen en bange mensen heeft zij in de categorie negatief geplaatst. De tweede categorie bevat voornamelijk foto’s van het landschap waar de Amerikaanse troepen doorheen marcheerden. De laatste categorie, de positieve categorie, wordt gekenmerkt door blije mensen of foto’s van Amerikanen die hulp bieden door bijvoorbeeld de verstrekking van medicijnen. Daarnaast heeft zij haar onderzoek ingedeeld in vier periodes. De eerste periode loopt van 1962 tot en

⁵¹ Hallin, *The uncensored war*, 147-152.

⁵² Idem, 158.

⁵³ Jackie Walker Flowers, *‘Life’ in Vietnam*, 12-14.

met 1964. De tweede periode betreft alleen het jaar 1965. De derde periode omvat de jaren 1966 tot en met 1968 en de laatste periode betreft een analyse van 1969 tot en met 1972.⁵⁴ Het beginpunt heeft zij zorgvuldig gekozen omdat vanaf 1962 de Amerikaanse interventie in Vietnam steeds groter wordt: naast de reeds gestationeerde militaire adviseurs escaleerde het conflict door toedoen van John F. Kennedy met het zenden van de eerste Amerikaanse eenheden. Als 'eindstation' heeft Jackie Walker Flowers gekozen voor het jaar 1972. Omdat haar onderzoek gericht is op de beeldvorming van de Vietnamoorlog in *Life* kon zij niet anders dan het onderzoek afronden met een analyse van het jaar 1972. *Life* verdween op 1 januari 1973 uit de schappen van de kiosk

Walker Flowers is het in haar conclusie eens met de argumenten van Hallin. Ook zij bespeurt een positieve houding, in dit geval van *Life*, tot ver in 1968 na het Tet-offensief. Zelfs Rolling Thunder, de zware bombardementen uitgevoerd in opdracht van president Johnson, werd door de redactie van *Life* toegejuicht.⁵⁵ Dit is opvallend wanneer men in gedachten houdt dat de (internationale) publieke opinie zich steeds meer begon te keren tegen de oorlog in Vietnam. De eerste jaren van de oorlog werden door *Life* weergegeven als een buitenlandse oorlog. De nadruk lag op het bijzondere landschap, de exotische mensen en de oosterse cultuur. De Amerikanen werden afgebeeld als bevrijders. Tegen het einde van 1968 is volgens Walker Flowers een verandering zichtbaar. De soldaten worden meer negatief en agressiever weergegeven. Er komt meer aandacht voor de verschrikkingen. De journalisten van *Life* begonnen zich af te vragen of de oorlog überhaupt gewonnen kon worden.⁵⁶ Walker Flowers is het niet eens met de conclusie van Oscar Patterson III. Hij stelt in zijn artikel 'Television's living room war in print: Vietnam in the News Magazines' dat de representatie van de Vietnamoorlog in Amerikaanse tijdschriften juist hetzelfde bleef.⁵⁷ Patterson III heeft aan de hand van een kwantitatieve inhoudsanalyse *Time*, *Life* en *Newsweek* onderzocht. Hij concludeert dat de beeldvorming van en de aandacht voor de oorlog in Zuidoost-Azië tussen 1968 en 1973 constant is gebleven: 'Coverage of Vietnam did not dominate or increase from 1968 to 1973 and did not become more pictorially bloody'.⁵⁸

Het onderzoek van Walker Flowers is voornamelijk gericht op het analyseren van foto's van Amerikaanse soldaten en het Amerikaanse thuisfront. In haar grafieken en

⁵⁴ Idem, iii.

⁵⁵ Idem, 87-88.

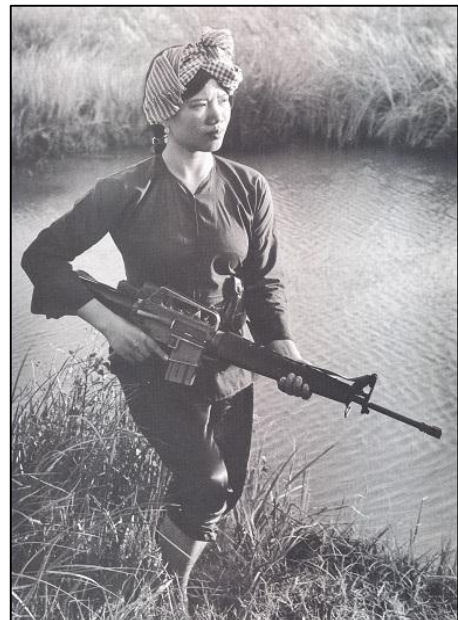
⁵⁶ Idem, 232-233.

⁵⁷ Oscar Patterson III, 'Television's living room war in print: Vietnam in the news magazines', *Journalism & Mass Communication Quarterly* 61 (1984) 37-39.

⁵⁸ Ibidem, 35.

cirkeldiagrammen geeft zij ook een percentage aan verschenen foto's van krijgsgevangenen en gevallen vijanden. Deze twee groepen vormen iedere periode ongeveer acht tot elf procent van de over Vietnam gepubliceerde foto's in *Life*. Walker Flowers gaat niet verder in op de inhoud van deze foto's. Hoe worden deze gevangenen, voornamelijk Vietcong, bijvoorbeeld weergegeven? Zijn ze zielig of juist gevaarlijk? Is er een verandering te constateren? Haar focus ligt duidelijk op de kant van de Amerikaanse soldaten en niet op het verhaal en de beeldvorming van de Vietcong.⁵⁹

Tim Page heeft hier verandering in gebracht met het in 2002 verschenen fotoboek *Another Vietnam: the other side of the Vietnam war*. De oud-journalist en fotograaf van *Life* is vijfendertig jaar later teruggekeerd naar Vietnam om foto's die gemaakt zijn door Vietnamese journalisten en Vietcongaanhangers te verzamelen. Zijn blik is volledig gericht op foto's gemaakt door en over de Vietcong. Logischerwijs geeft dit boek een heel ander perspectief van de oorlog. De Vietcong waren beter georganiseerd en uitgerust dan in eerste instantie door het westen werd gedacht, aldus Page. Veel foto's bestaan uit Vietcongstrijders gehuld in zwarte kleding en dodelijke wapening. 'There's a good deal of propaganda throughout the book, which is why there aren't a lot of pictures of downhearted, or dead Vietcong, except for children massacred by the American war criminals'.⁶⁰ Hij is zich ervan bewust dat een groot gedeelte van de foto's gepubliceerd werd als propagandamiddel. Wat hier in het oog springt is het grote aantal foto's van strijdvaardige vrouwen die door de Vietcongjournalisten op de gevoelige plaat zijn vastgelegd. Dit was geen toeval. Hier zat een bepaalde boodschap achter. De Vietcong waren van mening dat een echte communistische revolutie nooit voltooid kon worden zonder de onvoorwaardelijke steun van het vrouwelijke geslacht.⁶¹ Zij creëerden een Vietnamese equivalent van Rosie the Riveter (figuur 2).

Figuur 2. Le Minh Truong, 'Vietcongguerilla', Tim Paige 1973.

Ondanks de overduidelijke saus van propaganda, acht ik dit boek relevant genoeg om mee te nemen in deze historiografie. *Another Vietnam* biedt de mogelijkheid om los te komen

⁵⁹ Walker Flowers, 'Life' in Vietnam, 174-175.

⁶⁰ Tim Page, *Another Vietnam: pictures of the war from the other side* (Washington 2002) 7-8.

⁶¹ Christine Pothier, 'Propagandist representation of Vietnamese woman: a comparative study', *Review of Vietnam studies* 3 (2003) 3-11.

van het westerse discours: de Amerikanen waren niet de bevrijders maar de agressor. Een bewustwording van deze verhouding is belangrijk voor het analyseren van de foto's die gepubliceerd werden in de Nederlandse en Amerikaanse geïllustreerde tijdschriften.

Naast het werk van Paige is er slechts één ander werk verschenen over de beeldvorming van de Vietcong. In *War, Women, Vietnam: The Mobilization of Female Images, 1954-1978* besteedt Julie Osborn een hoofdstuk aan de beeldvorming van de organisatie. Haar studie concentreert zich op de foto's van vrouwelijke Vietcongstrijders die in de periode 1954 tot en met 1978 verschenen in verscheidene Amerikaanse nieuwsbladen.⁶² De Amerikaanse komt tot de conclusie dat de vrouwelijke strijders voornamelijk afgebeeld werden als sensuele terroristen. De Amerikaanse media zorgden ervoor dat er een kwaadaardig beeld ontstond. Gewoonlijk werden vrouwen uit de Derde wereld neergezet als 'vrouwen van de natuur'. Ze waren 'natuurlijker' en irrationeler dan de westerse vrouw. In de jaren vijftig en zestig heerste het beeld dat vrouwen zich volledig moesten richten op de opvoeding van de komende generaties. De band van een moeder met haar kind was uitermate belangrijk in de populaire cultuur.⁶³ Volgens Osborn was deze ideologie niet van toepassing op de Vietnamese vrouwen. De vrouwen werden gehersenspoeld door de communistische autoriteiten en hun motto luidde 'verleid en vernietig'! Volgens Osborn is dit beeld te oppervlakkig. De Vietnamese vrouwen emancipeerden dankzij het conflict. Zij vochten samen met en werden gelijkgesteld aan de mannen.⁶⁴

Zoals deze historiografie aangeeft is er veel onderzoek gedaan naar de oorlog in Vietnam. Het is een veelbesproken onderwerp onder historici. De Vietnamoorlog is vandaag de dag nog steeds aanwezig. Denk bijvoorbeeld aan de reclame van het populaire deodorantmerk Axe. Onder het motto van 'Make love, not war', maakt Unilever gebruik van de typerende beelden uit Vietnam: het zware geluid van de draaiende propellers van Amerikaanse helikopters, de uitgestrekte rijstvelden en de angstige gezichten van de Vietnamese bevolking.⁶⁵

Het is opvallend dat er weinig studies bestaan met als onderwerp de beeldvorming van de Vietcong. Dit is het gat dat opgevuld moet worden. Of Osborns fictieve beeld tevens gehanteerd werd door *Life* en *Panorama* valt nog te onderzoeken.

⁶² Julie Annette Riggs Osborn, *War, women, Vietnam: the mobilization of female images, 1954-1978* (Washington 2013) 149-201.

⁶³ Catherine Lutz en Jane Collins, *Reading National Geographic* (Chicago 1993) 168-173.

⁶⁴ Osborn, *War, women, Vietnam*, 149-155.

⁶⁵ 'Axe make love not war commercial': http://www.youtube.com/watch?v=63b4O_2HCYM (18-01-2014).

Hoofdstuk 4. Onderzoeksopzet

4.1. Hoofd- en deelvragen

De overkoepelende vraag van dit onderzoek luidt als volgt: *Wat is de beeldvorming in het Nederlandse geïllustreerde tijdschrift Panorama en het Amerikaanse geïllustreerde tijdschrift Life van de Vietcong in de jaren 1962 tot en met 1970?* De onderzoeksvraag bestaat uit drie deelvragen en twee hypothesen:

1. Wat is de beeldvorming van de Vietcong in *Life*?
2. Wat is de beeldvorming van de Vietcong in *Panorama*?
3. In hoeverre zijn er verschillen of overeenkomsten in beeldvorming te constateren tussen beide tijdschriften?
4. Kenteringhypothese van Clarence Wyatt: ontstond er rond 1965 een kentering in perspectief van pro-Amerikaans naar anti-Amerikaans en van anti-Vietcong naar pro-Vietcong?
5. Kenteringhypothese van Niek Pas: ontstond er tussen 1967 en 1968 een kentering in perspectief van pro-Amerikaans naar anti-Amerikaans en van anti-Vietcong naar pro-Vietcong?

In dit onderzoek is gekozen voor de periode van 1962 tot en met 1970. In 1962 nam president John F. Kennedy het besluit om een grootschalige militaire actie op te touw te zetten. Het stationeren van alleen militaire adviseurs was niet meer voldoende. Vanaf 1962 werden vele jonge dienstplichtigen opgeroepen om de strijd aan te gaan met het communistische gevaar in zuidoost-Azië. Omdat het conflict escaleerde, werd er in de (internationale) geïllustreerde tijdschriften steeds meer aandacht besteed aan de oorlog in Vietnam. Als eindpunt is gekozen voor het jaar 1970. Hierdoor kunnen de twee hypothesen getoetst worden. Ontstond er een verschuiving in perspectief reeds in 1965 of pas tussen 1967 en 1968?

Het onderzoek is ingedeeld in drie periodes. De eerste periode behelst 1962 tot en met 1965. Het tweede gedeelte van het onderzoek concentreert zich op de jaren 1966 tot en met 1968. De laatste periode onderzoekt de jaren 1969 en 1970. Er is gekozen voor een ‘driedeling’ om zo gestructureerd mogelijk vergelijkingen tussen de tijdschriften te kunnen maken.

4.2. Gebruikte methoden

Wat opvalt aan de werken besproken in het historische overzicht is dat bijna alle onderzoekers gebruik hebben gemaakt van een kwantitatieve inhoudsanalyse. Walker Flowers gebruikt deze methode om de aandacht voor en de beeldvorming van de oorlog te onderzoeken. Het gebruik van een kwantitatieve inhoudsanalyse geeft de mogelijkheid om grafieken, tabellen en cirkeldiagrammen te gebruiken als ondersteuning van het onderzoek. De kwantitatieve inhoudsanalyse is de meest gangbare methode voor het analyseren van de massamedia. Door de onderzoeker kan aan de hand van de kwantitatieve inhoudsanalyse een logische structuur worden aangebracht om bepaalde aspecten te onderzoeken.⁶⁶ Met behulp van een kwantitatieve inhoudsanalyse kan een stijging of daling in het aantal foto's en artikelen over de Vietcong geconstateerd worden.⁶⁷

Het analyseren van foto's is onderhevig aan verschillende interpretaties en discoursen. Het is moeilijk om objectief vast te stellen wat een foto precies betekent. Daarom wordt er uitgegaan van de letterlijke betekenis van titels en ondertitels. Tussen de regels doorlezen acht ik voor dit onderzoek niet van belang.⁶⁸ Wat tussen de regels door, door een fotograaf of schrijver wordt bedoeld is moeilijk te achterhalen. Het blijft gissen wat de echte waarheid of bedoeling van de fotograaf is geweest. Navragen wordt een lastige opgave. Susan Sontag is het met mij eens: 'Strictly speaking, one never understands anything from a photograph'.⁶⁹

Naast deze analysemiddelen wil ik een methode voor tekst- en fotoanalyse gebruiken: 'othering'. Dit begrip wordt in antropologische studies gehanteerd om de verschillende identiteiten van een individu te onderzoeken.⁷⁰ Is er misschien sprake van een 'dit-zijn-wij-en-dit-zijn-jullie-principe'? Een duidelijk voorbeeld van othering is zichtbaar in de tekst van Billie Joels *Goodnight Saigon* op de tweede bladzijde van deze scriptie. Het woord 'they' is belangrijk. They refereert aan de vijand, de Vietcong, en niet aan de Amerikanen. Het zijn niet alleen foto's die een belangrijke rol spelen bij het tot stand komen van een bepaald imago of een presentatie. Teksten hebben tevens veel invloed op het tot stand komen van een bepaalde beeldvorming van een individu of groep. 'Othering' kan ook gebruikt worden voor de analyse van foto's.

⁶⁶ Robert Edward Mitchell, 'The use of content analysis for explanatory studies', *The Public Opinion Quarterly* 31 (1967), 233-236.

⁶⁷ John Fiske, *Introduction to communication studies* (Londen 1990) 137-138.

⁶⁸ Bruce L. Berg, *Qualitative research methods for the social sciences* (New Jersey 2001) 240-243.

⁶⁹ Susan Sontag, *On photograph* (Londen 1977) 23.

⁷⁰ Wolfram Fischer-Rosenthal, 'The problem with identity: biography as the solution to some (post-)modernist dilemma's', *Commenius* 15 (3) 260.

Om meer structuur in het onderzoek aan te brengen is naast een kwantitatieve methode gekozen voor een kwalitatieve inhoudsanalyse. Hiervoor zijn twee categorieën gemaakt. De eerste categorie bestaat uit een vergelijking tussen man en vrouw. Dit is reeds besproken in paragraaf 2.2. Bestond de Vietcong volgens *Life* en *Panorama* meer uit mannen dan uit vrouwen? Dit genderperspectief is zichtbaar in het werk van Tim Page, Julie Osborn en Sandra Taylor. De auteurs stellen dat de Vietcong gebruik maakten van vrouwelijke strijders. De Vietcong bestond uit mannen en vrouwen. Worden vrouwen door *Life* en *Panorama* anders afgebeeld dan de mannen? Zo ja, hoe werden de vrouwen door de twee geïllustreerde tijdschriften benaderd? Bij de tweede categorie wordt er gekeken naar de titels en bijgevoegde ondertitels van de foto's. Is er sprake van een negatieve, neutrale of positieve (onder)titel? Dit zijn subjectieve keuzes en onderdeel van de kwalitatieve analyse van dit onderzoek. Zoals eerder aangegeven dient het tellen van de foto's, het kwantitatieve onderzoek, als basis om de aandacht die besteed werd aan de Vietcong te bestuderen. De werkelijke beeldvorming wordt onderzocht aan de hand van deze twee categorieën.

4.3. Gehanteerde theorieën

Zoals duidelijk is geworden richt dit onderzoek zich op de bestudering van foto's. Om de gepubliceerde afbeeldingen gestructureerd te kunnen analyseren is er gekozen voor de theorieën van Roland Barthes en Stuart Hall.

Barthes benadrukte dat een foto meer dan één waarheid bevat. Alleen de hoek van de lens, de keuze van licht en het onderwerp kunnen door de fotograaf gemanipuleerd en beïnvloed worden. Roland Barthes ontwikkelde een bepaalde theorie voor het analyseren van afbeeldingen. Het uiteindelijke doel is de betekenisgeving van de foto die op een bepaalde wijze gecodeerd is. Barthes' betekenisgeving bestaat uit twee niveaus. Ten eerste de letterlijke objectieve betekenis. Deze eerste laag noemde hij 'denotatie' en omvat kortweg precies wat er op een beeld gezien wordt. Wanneer een kat op een afbeelding prijkt, is er letterlijk een kat te zien. Het gezonde verstand speelt hierbij een belangrijke rol. De tweede stap van betekenisgeving noemde de Fransman 'connotatie'. Connotatie is een abstracter begrip dan denotatie en betekent 'gevoel' of 'associatie', de wijze hoe een object is afgebeeld. Specifieker gesteld: het gevoel wat een lezer heeft bij het zien van een bepaald beeld.⁷¹ Deze dimensie is moeilijk te onderzoeken: elk individu interpreteert een afbeelding op zijn of haar eigen manier.

⁷¹ John Storey, *Cultural studies and the study of popular culture* (Edinburgh 2010) 109-111.

Barthes stelde in zijn boek *Myth Today* dat er een onlosmakelijke relatie bestaat tussen tekst en beeld. Zonder het gebruik van taal kunnen er geen betekenissen worden gegeven aan beelden.⁷² Barthes' opvatting komt overeen met de theorie van Stuart Hall. Hall was van mening dat de impact van een mediaproduct deels afhankelijk is van de bedoeling van de maker en deels van de lezer. Hall noemde deze twee stappen 'encoding' en 'decoding'. Een maker van een beeld geeft een bepaalde betekenis aan bijvoorbeeld een afbeelding. Het ligt aan de lezer hoe hij of zij de code van, bijvoorbeeld de redactie van *Panorama*, decodeert.⁷³ Net als Barthes is Hall van mening dat een specifieke decoding onderhevig is aan de context en cultuur van de lezer. De achtergrond van een persoon heeft invloed op de manier waarop een mediabericht wordt gelezen. Volgens Hall was er sprake van dominant reading wanneer een bericht volgens de richtlijnen van een dominante cultuur wordt geïnterpreteerd. De relatie tussen tekst en beeld is belangrijk. In het geval van de geïllustreerde tijdschriften kunnen codering en decoding gevonden worden in de ondertitels en bijbehorende artikelen.

In dit onderzoek is gebruik gemaakt van de bovenstaande theorieën. Echter, er is gekozen om niet bij elke foto de termen 'denotatie' en 'connotatie' te gebruiken. Herhaling van zinnen wordt vermeden. Zoals duidelijk zal worden in de volgende hoofdstukken wordt voornamelijk de objectieve dimensie van een afbeelding besproken in relatie met de context. Er wordt beargumenteerd waarom *Life* en *Panorama* specifieke afbeeldingen codeerden en hoe dit terug te herleiden is naar de houding van de redacties ten opzichte van de Vietnamoorlog. Op deze wijze kunnen de misschien wel veranderende meningen van de redacties van de twee gekozen tijdschriften over de Vietcong en de Vietnamoorlog overzichtelijk besproken en verklaard worden.

4.4. Primaire bronnen

Life en *Panorama* zijn goed beschikbaar en toegankelijk. *Life* heeft al haar tijdschriften op het internet geplaatst. Een onderzoeker kan vanuit zijn of haar luie stoel op de website van Google Books alle weekbladen vinden en onderzoeken.⁷⁴

De jaargangen van het Nederlandse geïllustreerde tijdschrift *Panorama* zijn bij diverse openbare bibliotheken in Nederland te vinden. De Koninklijke Bibliotheek te Den Haag heeft een verzameling van de jaargangen. Helaas is het niet compleet. Na een korte zoektocht is er

⁷² Michiel Leezenberg en Gerard de Vries, *Wetenschapsfilosofie voor geesteswetenschappen* (Amsterdam 2001) 171-174.

⁷³ Storey, *Cultural studies*, 9-14.

⁷⁴ 'Life magazine on Google Books'

[:http://books.google.nl/books/about/LIFE.html?id=N0EEAAAAMBAJ&redir_esc=y](http://books.google.nl/books/about/LIFE.html?id=N0EEAAAAMBAJ&redir_esc=y) (25-12-2013).

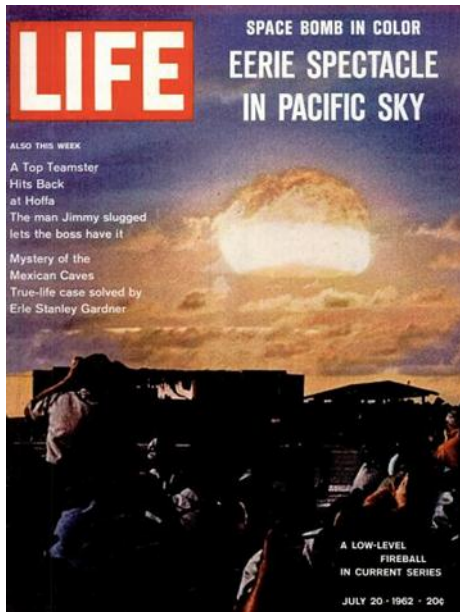
contact opgenomen met de redactie van *Panorama*. Ik heb een uitnodiging gekregen om gebruik te maken van het complete archief dat aanwezig is op het hoofdkantoor van uitgeverij Sanoma in Hoofddorp. Het archief bevat alle uitgaves. Mijn contactpersoon bij *Panorama* heette Diana Beijer. Om meer inzicht te krijgen in de achtergrond van de redactie van *Panorama* is er tevens een bezoek gebracht aan het Noord-Hollands archief. Het Noord-Hollands archief beschikt over informatie van Spaarnestad. Een gehele doos is gewijd aan het leven van Gerard Vermeulen, in de jaren zestig de hoofdredacteur van *Panorama*.

Alle nummers van *Life* en *Panorama* die gepubliceerd zijn tussen 1962 en 1970 zijn onderzocht. Dit komt neer op meer dan 900 tijdschriften die alle zorgvuldig zijn doorgenomen.

Hoofdstuk 5. *Life*, Vietnam en de Vietcong (1962-1965)

5.1. Een kleine verre oorlog

In 1962 werd er relatief weinig aandacht besteed aan de beginnende (Amerikaanse) oorlog in

Figuur 3 'Space bomb in color', *Life* 20 juli 1962.

Vietnam. Tweeëntwintig foto's werden gepubliceerd over de oorlog in zuidoost-Azië. Nul foto's werden er gepubliceerd van de vijand. Desalniettemin was het mogelijk om het overheersende beeld van de Vietcong in de nummers van 1962 vast te stellen. Eerst zal uiteengezet worden of *Life* achter de Amerikaanse inmenging stond. In de tweede paragraaf wordt er aandacht besteed aan de beeldvorming van de Vietcong.

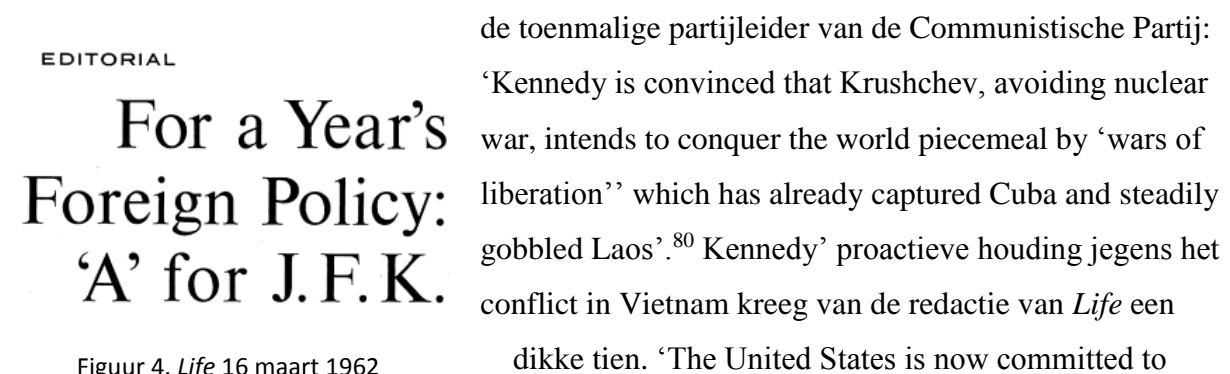
Het was de jongste president in de geschiedenis van de Verenigde Staten die ervoor koos om actief deel te nemen aan de opkomende burgeroorlog in Vietnam.

Zijn Vietnampolitiek werd in 1962 door *Life* goed ontvangen. De zending van Amerikaanse adviseurs en oorlogsmateriaal was een positieve handeling in de tijd van de Koude Oorlog. Vietnam werd gezien als een voor de Verenigde Staten niet te negeren conflict. Ingrijpen was nodig om de invloed van China in zuidoost-Azië in te dammen. 1962 was natuurlijk het jaar van de Cuba crisis, het hoogtepunt van de (ideologische) spanningen tussen de Verenigde Staten en de Sovjet-Unie. Deze worsteling was zichtbaar in de vorm van groots machtsvertoon en verheerlijking van het Amerikaanse leger. *Life* leende zich min of meer als visueel instrument voor de wapenwedloop. Geregeld werden er artikelen gepubliceerd, waarin het wapenarsenaal van de Verenigde Staten centraal stond. Een voorbeeld was een fotoreportage gepubliceerd op 20 juli 1962. In het artikel speelde een gigantische waterstofbom, die door het Amerikaanse leger als test in de ruimte tot ontploffing werd gebracht, de hoofdrol (figuur 3).⁷⁵ Kennelijk werd het evenement als belangrijk gezien. De foto van de bom was zichtbaar op de voorpagina van het nummer. *Life* zorgde ervoor dat het leek alsof het kunnen creëren en het

⁷⁵ *Life*, 20 juli 1962, cover.

laten ontploffen van een dergelijke waterstofbom een bovenmenselijke opgave was: ‘But now man was no more a mere observer of his sky’.⁷⁶ Dankzij de Amerikanen werd deze ban doorbroken. Zij hadden de lucht veroverd. Toch erkende *Life* dat de test onderdeel was van de competitieve wapenwedloop die gevoerd werd met de communistische wereld, ook al werd het woord communisme niet gebruikt: ‘The test was a crucial part of our effort to deter a nuclear war by keeping our nuclear superiority. The blast may lead to better weapons-for us and perhaps even a defense against enemy missiles’.⁷⁷ Opmerkelijk was dat de redactie koos om te spreken over ‘ons’. Het was ‘zij’, de communistische vijand, tegen ‘ons’. Op deze manier werd met behulp van othering een collectieve vijand gecreëerd.⁷⁸

De steun die door de redactie verleend werd aan de democratische president en zijn regering was in alle nummers van het magazine in 1962 zichtbaar. Figuur 4 bevestigde deze uitspraak. Het magazine was pro-Kennedy en vond zijn buitenlandse politiek subliem. Het ingrijpen in Kongo, het helpen van Zuid-Vietnam en het verbeteren van de relaties met bijvoorbeeld de leider van West-Duitsland Adenauer en de Franse president De Gaulle, werden luid toegejuicht.⁷⁹ Het sturen van ongeveer vierduizend Amerikaanse militaire specialisten naar Saigon was volgens de redactie de perfecte strategie om de invloed van de Sovjet-Unie en China te beperken. *Life* was van mening dat de Sovjet-Unie de wereld beetje bij beetje probeerde te veroveren. Deze verovering zou niet tot stand komen door direct militair ingrijpen door de communisten maar juist door het ontketenen van bevrijdingsoorlogen in landen waar chaos regeerde. Vrijheidsoorlogen zoals in Vietnam, Laos en Cuba waren voorbeelden van de buitenlandse politiek en strategie van Nikita Chroestjov,

⁷⁶ Idem, 29.

⁷⁷ Ibidem.

⁷⁸ Zie ook: *Life*, 16 maart 1962, 36-40.

⁷⁹ *Life*, 13 april 1962, 6.

⁸⁰ Ibidem.

win a far-off war, to prevent Vietnam from being overrun by the communistic guerillas of the Vietcong', aldus Kennedy.⁸¹⁸²

De politieke toekomst van John F. Kennedy zag er rooskleurig uit. Hij werd op 22 november 1963 in Dallas Texas vermoord. Lyndon Baines Johnson, destijds de vicepresident, werd de opvolger van de vermoorde Kennedy. Hij erfde de Vietnamoorlog van zijn voorganger.⁸³ Onder het bewind van Johnson escaleerde de oorlog in Vietnam. De kersverse Amerikaanse president wilde de Amerikaanse inmenging vergroten. Johnson kreeg de kans om zijn Vietnampolitiek te intensiveren in zijn schoot geworpen op 2 augustus 1964. In de Golf van Tonkin, gelegen tussen Noord-Vietnam en China, vond een maritieme slag plaats tussen het communistische noorden en de Verenigde Staten. Op 21 augustus 1964 deed *Life* kort verslag van het incident. Het gepubliceerde artikel beschreef 'The Heroes of the Gulf of Tonkin' (figuur 4).⁸⁴ De suggestie werd gewekt dat het de communisten waren die de eerste

HEROES OF THE GULF OF TONKIN

Figuur 4. 'Heroes of the gulf of Tonkin',
Life 21 augustus 1964.

stoot uitdeelden: 'When North Vietnamese torpedo boats attacked the destroyer *Maddox* the first time – and were beaten back – Secretary of State Rusk warned that if they do it again they'll get another sting'.⁸⁵ De onervaren Amerikaanse soldaten werden ontvangen als helden. Een kritische houding van de redactie was in de berichtgeving ver te zoeken. Klakkeloos werd er vanuit gegaan dat de verantwoordelijkheid voor het incident bij de communistische noord-Vietnamese regering lag. De assertieve reactie van de Verenigde Staten was

rechtvaardig.

Aan de hand van de besproken artikelen komt naar voren dat de Amerikaanse aanwezigheid in Vietnam gesteund werd door *Life*. Het idee groeide bij de redactie dat een intensivering van de troepenmacht in zuidoost-Azië een positieve bijdrage zou leveren aan het voorspoedig beëindigen van het conflict. Het gezichtsbehoud van de Verenigde Staten speelde hierin een belangrijke rol. Om dit doel te bereiken was een vergroting van de troepenmacht

⁸¹ Ibidem.

⁸² zie ook: *Life*, 21 juni 1963, 24. *Life*, 17 april 1964, 37-38 en *Life*, 15 november 1963, 35-40.

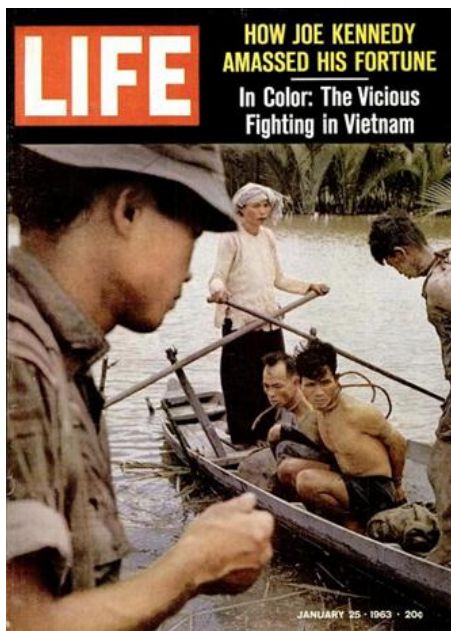
⁸³ *Life*, 28 februari 1964, 10.

⁸⁴ *Life*, 21 augustus 1964, 31.

⁸⁵ Ibidem.

noodzakelijk.

Johnson kreeg wat hij wilde dankzij de confrontatie in de Golf van Tonkin. Hij gaf het bevel om het noorden van Vietnam te bombarderen. Het incident verschafte de president een kans om de reeds gestationeerde troepenmacht aanzienlijk te vergroten. Johnson gebruikte het westerse beeld van de communisten om zijn zin te krijgen: zij vallen ons aan. De redactie van *Life* bleef de Vietnampolitiek van de twee democratische presidenten gedurende de jaren 1962 tot en met 1965 onvoorwaardelijk steunen. President Johnson: 'There is no turning from a course which will require wisdom and much endurance so long as the name of America still sounds in this land and around the world'.⁸⁶ Dat de redactie het eens was met de uitspraken en ideologie van Johnson was te zien aan de gekozen titel: goed gesproken meneer de president! 'Well spoken Mr. President!'.⁸⁷

Figuur 5. 'The vicious fighting in Vietnam', *Life* 25 januari 1963.

5.2. Beeldvorming van de Viet-wie?

Het standpunt van het Amerikaanse tijdschrift was glashelder: de Amerikaanse betrokkenheid in Vietnam was een goede zaak. Wat minder concreet was, was de beeldvorming van de Vietnamese vijand. Tussen 1962 en 1965 werden er 45 foto's van de Vietcong gepubliceerd. Maar wie of wat was eigenlijk de Vietcong volgens het Amerikaanse tijdschrift? In de beginjaren was er sprake van een gezichtsloosheid.

De onzichtbaarheid van de Vietcong kwam het beste naar voren in 1962, het beginjaar van de Amerikaanse inmenging. Er werd slechts eenmaal een foto van een Vietcongstrijder gepubliceerd. Het betrof een beeld van een gevangengenomen man. De ondertitel was neutraal: de man werd slechts verdacht van guerrillapraktijken.⁸⁸

Pas in 1963 ontstond pas een beeld van de vijand. Het beeld kwam tot stand dankzij een fotoreportage van Larry Burrows.⁸⁹ De groeiende aanwezigheid van de Amerikanen in Vietnam ging gepaard met meer aandacht voor het conflict. Er werd gezocht naar de identiteit

⁸⁶ Ibidem.

⁸⁷ *Life*, 1 mei 1964, 4.

⁸⁸ *Life*, 16 maart 1962, 39.

⁸⁹ *Life*, 25 januari 1964, 22-33.

van de Vietcong: wie was eigenlijk de vijand? Burrows zorgde voor een mannelijk beeld van de Vietcong. Het was het eerste nummer waarbij een afbeelding van de Vietcong werd gekozen als coverfoto (figuur 5).⁹⁰ Op alle zes foto's stonden mannelijke Vietcongverdachten afgebeeld.

Figuur 6. 'Vietcong trap', *Life* 14 februari 1964.

Burrows' fotoreportage zorgde voor meer duidelijkheid over de gebeurtenissen in zuidoost-Azië. De Britse fotograaf beschreef de omstandigheden waarin de Amerikaanse adviseurs en specialisten moesten werken: 'It is the stench of cloying jungle mud, teeming with parasitic infestation; it is monotony punctuated by songs of insects; it is the closeness of an invisible enemy who strikes out of green ambush with suddenness of crackling death'.⁹¹ Met zijn laatste zin legde hij de vinger op de zere plek. Hij verwees naar het grote probleem dat tevens te constateren was in de artikelen in de nummers van *Life* uit 1962: de vijand was onzichtbaar. Aan de hand van zes foto's gaf Burrows een gezicht aan de nog min of meer onzichtbare Vietcong.

Burrows' specifieke mannelijke identiteit stond een jaar later haaks op het tweede 'Vietcongartikel' van *Life*.⁹² De foto's waren afkomstig van een anonieme Franse journalist. De titel van het artikel luidde: 'Here is the elusive enemy'.⁹³ Hier is de ongreepbare vijand. Opvallend was dat er bijna net zoveel vrouwen als mannen werden afgebeeld op de foto's. Op drie van de acht foto's stonden vrouwelijke guerrillastrijders afgebeeld (figuur 6). De ondertitel legde de nadruk op de term 'communisten': 'Communists plant sharpened bamboo to impale the enemy'.⁹⁴ De communistische grondslag van de Vietcong werd door *Life* uiteengezet in dit artikel. Het artikel maakte duidelijk dat ook vrouwen een belangrijk onderdeel vormden van de communistische guerrillamacht.⁹⁵ De redactie stelde dat de vrouwen zich niet aansloten uit eigen beweging: 'They (de vrouwen) have been persuaded by Communist propaganda to help fight'.⁹⁶

Zoals de vorige paragraaf heeft aangetoond werd de Vietnampolitiek van Johnson gesteund

⁹⁰ Idem, cover.

⁹¹ Idem, 22.

⁹² *Life*, 14 februari 1964, 24-27.

⁹³ Idem, 24.

⁹⁴ Ibidem.

⁹⁵ Zie ook: *Life*, 6 maart 1964, 27.

⁹⁶ Ibidem.

door de redactie van *Life*. Dit kwam onder meer naar voren in het artikel over ‘de helden van Tonkin’, het incident dat de Amerikaanse inmenging verhevigde.

De steun van het Amerikaanse tijdschrift had directe invloed op de beeldvorming van de Vietcong. Na het Tonkinincident van 2 augustus 1964 werd het geschetste beeld van de Vietcong in *Life* negatiever. De volgende voorbeelden tonen dit aan. De regering van Johnson had een legitimatie nodig. De Vietcong werd door *Life* na de officiële oorlogsverklaring aan Noord-Vietnam neergezet als een terroristische organisatie: ‘The Vietcong have used the guerrilla as a means of terrorizing the population’.⁹⁷ De redactie was van mening dat de communisten kansloos waren tegen de overmacht van de Verenigde Staten. Als laatste redmiddel besloten de guerrilla’s de plaatselijke bevolking te terroriseren.

De bewoners op het platteland moesten belasting betalen, voedsel doneren en onderdak bieden aan de strijders. De Vietcong nam barbaarse maatregelen wanneer een persoon weigerde mee te werken (figuur 7). Ontvoeringen, liquidaties en verminking waren de pressiemiddelen die door de vijand werden gebruikt, aldus *Life*.⁹⁸ De redactie gaf een terroristische identiteit aan de vijand om de eigen steun aan de Amerikaanse Vietnampolitiek te legitimeren.

De identiteit van de guerrilla’s werd voornamelijk bepaald door de uitvoering van aanslagen. Saigon was vaak het doelwit. Op 8 januari 1965 besteedde *Life* aandacht aan een dergelijke aanslag. In het hartje van Saigon ging een bom af bij een appartementenflat. In deze flat huisden ongeveer 100 Amerikaanse officieren en artsen: ‘In the heart of Saigon a swirl of black smoke boiled up from a U.S. officers’ billet that had just been wrecked by a Communist terrorists bomb’.⁹⁹ De explosie kostte twee Amerikanen het leven en verwondde 65 Amerikanen en 41 Vietnamezen. De Vietcong was de schuldige.

Q: The Vietcong are kidnaping and assassinating local officials, both village chiefs and police officials. The total so far this year might be as high as 500. In some cases the local officials have been disemboweled, their friends and relatives fed to the pigs, literally.

Figuur 7. ‘Vietcong terror’, *Life* 27 november 1964.

Ondanks de terroristische aanslagen bleef *Life* positief ingesteld. De redactie was van mening dat de oorlog verder geïntensiveerd moest worden. Door middel van zware bombardementen moest Hanoi met de grond gelijk worden gemaakt. ‘Rolling Thunder’ werd

⁹⁷ *Life*, 27 november 1964, 46-47.

⁹⁸ Zie ook: *Life*, 19 februari 1965, 4. *Life*, 2 juli 1965, 30-43 en *Life*, 23 juli 1965, 54-58.

⁹⁹ *Life*, 8 januari 1965, 29.

gesteund. Waarom? *Life* gaf twee redenen. Ten eerste waren de terroristen in Zuid-Vietnam afhankelijk van het materiaal, de organisatie en manschappen die gestuurd werden vanuit Hanoi. Ten tweede zouden bombardementen op Hanoi er wellicht voor zorgen dat de oorlog snel zou worden afgerond. De militaire installaties en industrie van Noord-Vietnam waren zwak. Zware bombardementen zouden korte metten maken met het communisme van Ho Chi Minh en de terroristische Vietcong.¹⁰⁰ De kenteringhypothese van Clarence Wyatt is hiermee, in het geval van *Life*, ontkracht. In 1965 werd de Vietnampolitiek van de Verenigde Staten nog steeds door het Amerikaanse geïllustreerde tijdschrift gesteund.

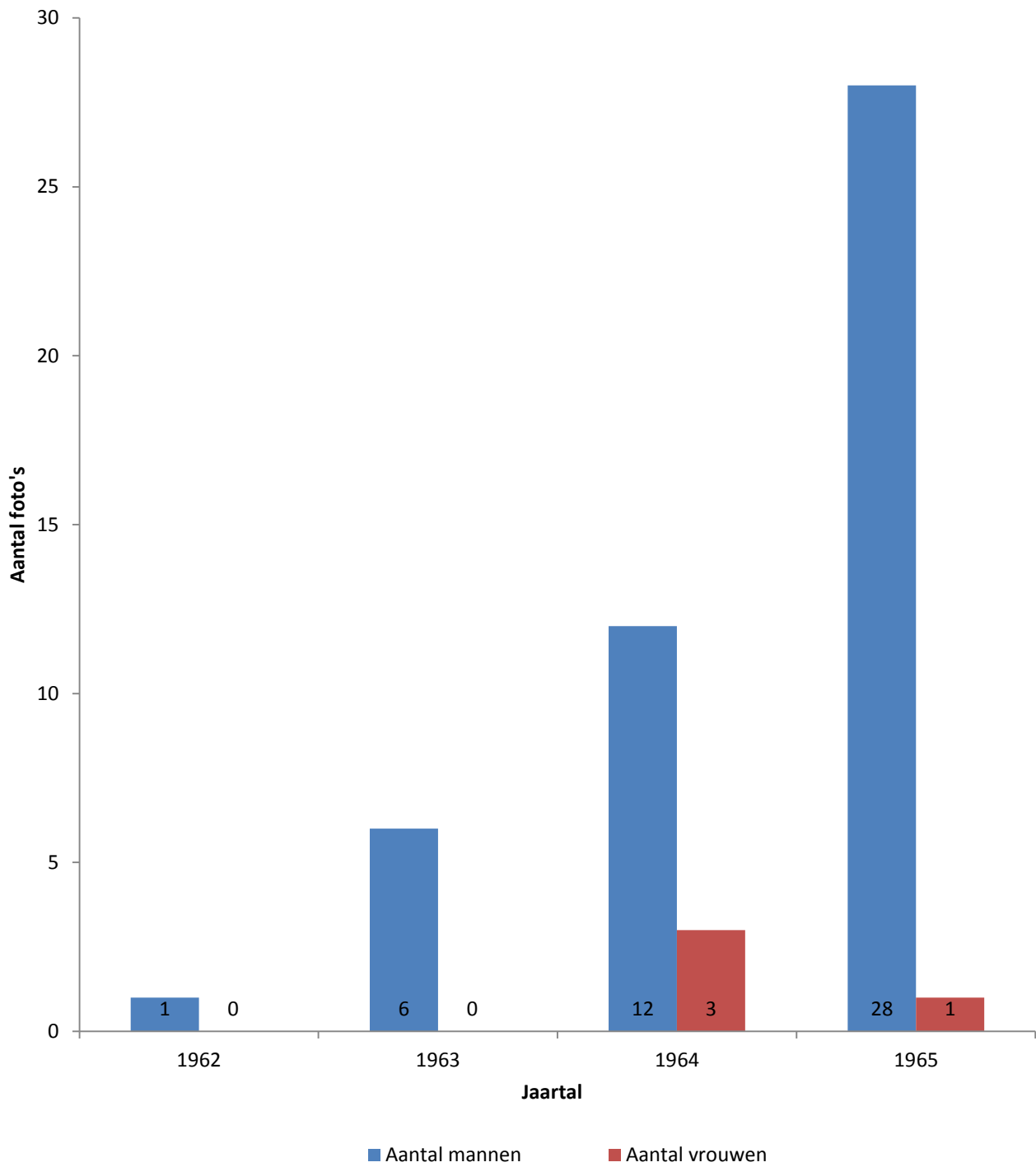
5.3. Conclusie 1962-1965

Het is duidelijk dat het Amerikaanse tijdschrift *Life* de Vietnampolitiek van zowel Kennedy als Johnson steunde. De artikelen in *Life* tussen 1962 en 1965 waren positief over de Amerikaanse betrokkenheid. De redactie verwees hierbij naar de communistische ‘bevrijdingsoorlogen’ die Nikita Chroesjtsjov propageerde. De Amerikaanse participatie was nodig om het communisme in zuidoost-Azië in te dammen. De geloofwaardigheid van de supermacht hing af van het verloop van het Vietnamconflict. Er werd gesteld dat de militaire aanwezigheid vergroot moest worden. Het tijdschrift pleitte voor een vergroting van de troepenmacht. Een verklaring voor dit gekozen standpunt was toe te schrijven aan de angst voor gezichtsverlies. *Life* vreesde voor afbreuk van het imago van de Verenigde Staten. Geloofwaardigheid bij haar bondgenoten was belangrijk. Het was daarom niet opvallend dat het Tonkinincident en het begin van Johnsons Rolling Thunder met gejuich ontvangen werden: het tijdschrift zocht naar een legitieme basis voor een Amerikaanse intensivering van het conflict. *Life* manoeuvreerde de Amerikaanse soldaten in een bevrijdersrol. Zoals aangegeven komt de kenteringhypothese van Clarence Wyatt niet overeen met de inhoud van *Life*.

Deze legitimering was met terugwerkende kracht terug te vinden in de beeldvorming van de Vietcong. De guerrillastrijders werden vanaf eind 1964 negatief afgebeeld. De Vietcong waren terroristen die de bevolking in een barbaarse greep hielden. Deze specifieke beeldvorming werd gedomineerd door een mannelijke identiteit (staafdiagram 5.1). Op 47 van de 51 Vietcongfoto’s stonden mannen afgebeeld. Op de overige vier foto’s waren vrouwelijke strijders te aanschouwen. De Vietnamoorlog bleek in *Life* een mannenaangelegenheid te zijn.

¹⁰⁰ *Life*, 19 februari 1965, 4.

Life man-vrouw 1962-1965
Staafdiagram 5.1

Hoofdstuk 6. *Life*, Vietnam en de Vietcong (1966-1968)

6.1. Vietnam, een oorlog waard om te winnen?

Na 1965 groeide het aantal Amerikaanse militairen in Vietnam. De regering van Johnson veranderde van tactiek. Zij was van mening dat alleen de hulp van Amerikaanse adviseurs en specialisten niet voldoende was om de oorlog te winnen. De Noord-Vietnamezen waren met hun conventionele leger en de guerrillatactiek van de Vietcong de oorlog aan het winnen. Vanaf 1965 wilde Johnson meer actie ondernemen tegen de communisten. In de context van de Koude Oorlog mocht de geloofwaardigheid van de Verenigde Staten geen deuk oplopen: ‘As an emotional belief, credibility was immensely effective, especially for President Johnson, who equated it with the twentieth century’s experience with appeasement and the faith American allies everywhere would have in their many security treaties with Washington’.¹⁰¹ De overstap naar actieve participatie werd gemaakt. De Amerikaanse armada met aan boord uitrusting en manschappen begon vanaf 1965 zijn weg te vinden naar Vietnam. Eind 1966 waren er ongeveer 385.000 Amerikaans militairen gestationeerd in Vietnam. Dankzij de groeiende troepenmacht besteedde *Life* in de periode 1966 tot en met 1968 meer aandacht aan het conflict. Het aantal afbeeldingen van de oorlog steeg naar 583. Volgens John Kleinen vond er in deze periode een omslag in perspectief plaats van pro-Amerikaans naar anti-Amerikaans en van anti-Vietcong naar pro-Vietcong. In de conclusie van dit hoofdstuk wordt antwoord gegeven op de twee gestelde hypothesen.

Ondanks de groeiende kritiek op president Johnson bleef *Life* als een blok achter de ingeslagen Vietnampolitiek staan.¹⁰² Het bezoek van president Johnson aan Vietnam werd bestempeld als een bezoek vanuit het hart, een ‘visit by heart’. Hedley Donovan, hoofdredacteur van het Amerikaanse tijdschrift, maakte dit standpunt duidelijk in zijn artikelen over Vietnam. Donovan was van 1965 tot 1979 verantwoordelijk voor de publicaties van *Life* en *Time*. Onder toezien oog van Henry Luce, de oprichter van *Life*, verheerlijkte hij de Amerikaanse missie in Vietnam. ‘Vietnam: The War Is Worth Winning’, gepubliceerd op 25

Vietnam: The War Is Worth Winning

¹⁰¹ Gabriel Kolko, *Vietnam. Anatomy of a war, 1940- 1975* (Londen 1985) 163-164.

¹⁰² *Life*, 4 maart 1966,

februari 1966 en ‘Vietnam: Slow, Tough But Coming Along’ uit juni 1967 waren voorbeelden.¹⁰³

De hoofdredacteur was van mening dat het conflict niet alleen om Vietnam ging. De oorlog was belangrijk voor alle mensen in Azië. De hoofdredacteur benadrukte de dominotheorie: het communisme zou zuidoost-Azië geheel opslokken wanneer Vietnam verloren zou gaan. De inwoners moesten verheugd zijn met de komst van de vele jonge Amerikaanse militairen die hun levens op het spel zetten: ‘But if South Vietnam is held, China is substantially ‘contained’ on the borders facing the non-Communist world. This could open up a whole new era of promise and growth for the potentially prosperous and stable nations of South-east Asia’.¹⁰⁴ Het sturen van meer troepen naar Vietnam was de eerste stap naar de overwinning, aldus de patriottische Donovan. Hij vreesde dat de Verenigde Staten haar geloofwaardigheid zouden verliezen wanneer de inmenging in Vietnam opgegeven werd.¹⁰⁵

Het betoog van de editor-in-chief was schijnbaar erg overtuigend. Een week later stond de lezersrubriek van *Life* vol met lezersreacties die de stelling van *Life* deelden. Gary Blome uit Belleville Illinois was het volkomen eens met Donovan: ‘Yet what do we at home do? We criticize, demonstrate and burn draft cards. No one likes war, yet we have to safeguard freedom and stop Communist aggression’.¹⁰⁶ Natuurlijk moet er kritisch gekeken worden naar de selectie van lezers. Niet één lezer liet zich negatief uit.

De Amerikaanse hulp voor de inwoners van Zuid-Vietnam werd een centraal thema in *Life*. De aanwezigheid van de Verenigde Staten moest gelegitimeerd blijven. De Amerikanen waren de bevrijders. Zij waren vrienden van de bevolking en niet de vijand. Een soortgelijk artikel werd door het Amerikaanse tijdschrift gepubliceerd op 25 augustus 1967. Op de coverfoto was een Amerikaanse soldaat te zien die samen met een gewonde zuid-Vietnamese jongen ging vissen. ‘The other war in Vietnam’, luidde de titel.¹⁰⁷ De foto’s waren gemaakt door Co Rentmeester. De redactie stelde dat de aanwezigheid van de troepen belangrijk was voor het civiele leven: ‘In the time left over from struggling for its own survival and trying to provide security to the village, the CAP (Combined Action Program) does what it can to help the local peasants with civic projects’.¹⁰⁸ De soldaten brachten films, gingen vissen met de

¹⁰³ Zie ook: *Life*, 8 april 1966, *Life* 9 september 1966 en *Life* 27 januari 1967.

¹⁰⁴ *Life*, 25 februari 1966, 27-32.

¹⁰⁵ *Idem*, 29.

¹⁰⁶ *Life*, 4 maart 1966, 16.

¹⁰⁷ *Life*, 25 augustus 1967, cover.

¹⁰⁸ *Idem*, 28.

jeugd en hielpen in de rijstvelden. Zij werden inwoners van het dorp om de veiligheid van de inwoners te waarborgen (figuur 8). Civiele en humanitaire projecten waren net zo of zelfs belangrijker dan het indammen van het communisme, aldus *Life*. De inwoners van het dorp waardeerden de inzet van de jonge soldaten. De redactie benadrukte dat dit de kant van de oorlog was die nooit terugkwam in de media.¹⁰⁹

Figuur 8. 'To keep a village free', *Life* 25 augustus 1967

¹⁰⁹ Idem, 59-60.

6.2. Van Viet-cong naar Viet-terreur

In de analyse van de eerste periode is duidelijk geworden dat in 1965 de Vietcong werd gezien als een terroristische organisatie. Deze negatieve beeldvorming bleef gehandhaafd en kreeg meer gestalte in het artikel ‘The Vietcong Myth Explodes’ gepubliceerd op 23 september 1966. Het artikel behandelde de democratische verkiezingen in Zuid-Vietnam aan de hand van de foto’s gemaakt door Larry Burrows en Co Rentmeester. De Vietcong stelde dat zij door twee derde van de Zuid-Vietnamese bevolking onvoorwaardelijk gesteund werd. De bevolking zou nooit de Vietcong verraden en stemmen voor een democratische regering.¹¹⁰ Volgens *Life* was deze ‘mythe’ dankzij het mooie opkomstpercentage van de kiezers ontkracht. Meer dan 80% van de stemgerechtigde zuid-Vietnamezen had zijn of haar stem uitgebracht. De greep en populariteit van de Vietcong was minder sterk dan door de communistische guerrillabeweging werd beweerd. Dit is op te maken uit de koptekst van het vervolg van het artikel: ‘Host of Candidates Unperturbed by Terrorist Threats’. De kandidaten en stemmers trokken zich niks aan van de terroristische dreiging. Bruggen werden opgeblazen en er waren meldingen van handgranaten die in de stemlokalen werden gegoooid.¹¹¹ De gewelddadigheid van de Vietcong werd bevestigd wanneer een Zuid-Vietnamese boerin aan het woord komt. Zij was blij en tevreden met de aanwezigheid van de Amerikaanse en zuid-Vietnamese soldaten: ‘I am glad to see the soldiers. This morning Mister Charlie (the V.C.) came from the jungle and said that if we went to vote he would chop off our heads. I’ve voted, she says’.¹¹² De Vietcong vermoordde en ontvoerde ongeveer 12.000 burgers en politieke tegenstanders in 1965, aldus *Life*.¹¹³

Life onderbouwde hun mening over de gewelddadige Vietcong met persoonlijke verhalen. In het zelfde nummer vertelde Lieutenant Dengler over zijn ervaringen in een kamp diep in de jungle. Zijn communistische cipiers dwongen hem een anti-Amerikaans document te tekenen. Hij weigerde en ondervond de consequenties: ‘He was beaten, dragged behind a

¹¹⁰ *Life*, 23 september 1966, 35-36.

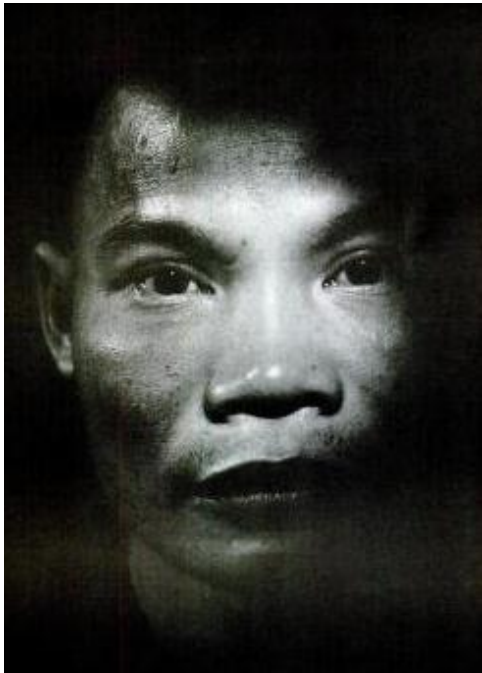
¹¹¹ *Idem*, 37-38.

¹¹² *Idem*, 40.

¹¹³ *Life*, 15 juli 1966, 4.

water buffalo over sharp rocks, then hung upside down from a tree. Then ants were put all over his face'.¹¹⁴ De Vietcong werd beschuldigd van het hersenspoelen van Amerikaanse krijgsgevangenen: 'We all remember the ugly record of 'brainwashing' during the Korean war'.¹¹⁵

De Vietcong werd gezien als de agressor. Om dit standpunt te versterken publiceerde het tijdschrift tussen 1966 en 1968 persoonlijke verhalen van gevangengenomen

Figuur 9. 'Nguyen Van Sam', *Life* 12 januari 1968

Vietcongliden. Het collectief maakte plaats voor het individu. Een groot artikel werd gewijd aan een elite Vietcongeenheid in Saigon. Wat opviel was de titel 'The Vietcong Cadre of Terror'.¹¹⁶ Het verhaal van Moser over de F-100 elite Vietcongeenheid was gebaseerd op de ondervragingen van onder andere Nguyen Van Sam en andere gevangengenomen leden. Moser ondersteunde zijn reportage met foto's gemaakt door Co Rentmeester.¹¹⁷

Life introduceerde het artikel als 'the first inside report of an elite unit of secret killers know as F-100'. De benaming kwam overeen met de beeldvorming van de Vietcong in 1965, 1966 en 1967.

Er werd in het artikel dieper ingegaan op twee leden van de eenheid F-100: een man en een vrouw. Het artikel concentreerde zich grotendeels op de werkwijze van de eenheid en het plegen van een bomaanslag door Nguyen Van Sam. Van Sam was gestationeerd in het door de Amerikanen bezette Saigon. Hij werd verantwoordelijk gehouden voor het plegen van een bomaanslag op het drijvende restaurant My Canh Café in Saigon in 1965. Bij deze aanslag vielen 44 Amerikaanse en Vietnamese doden en 80 gewonden.¹¹⁸ Van Sam vertelde tijdens zijn ondervraging dat hij trots was op het aantal

¹¹⁴ Idem, 42c.

¹¹⁵ *Life*, 7 april 1967, 40.

¹¹⁶ *Life*, 12 januari 1968, 19.

¹¹⁷ Ibidem.

¹¹⁸ Idem, 20.

slachtoffers en zijn voltooide missies.

Rentmeester koos voor een close-up van de gevangene (figuur 9). De foto werd niet ondersteund door een gedetailleerde ondertitel, alleen de naam van Van Sam werd vermeld. De gevangene schreeuwde tegen kapitein Tan, de man verantwoordelijk voor de overvraging van Van Sam, dat hij hem maar moest executeren:

‘What do you bring me here for? Kill me! I want to die! I will never tell you anything!’¹¹⁹ Tan was

niet onder de indruk: ‘The silent ones were difficult. But this one, this man who wanted to yell and scream his undying loyalty to the Front – this one would be easy’.¹²⁰

Van Sam was niet alleen in de gevangenis. Hij was samen met een vrouwelijke compagnon opgepakt. *Life* stelde dat de vrouwelijke strijders van de Vietcong gevaarlijker en doortrapper waren dan de mannelijke leden. Een vrouw genaamd ‘Dragon Lady’ werd door de redactie als voorbeeld gebruikt (figuur 10). Alleen de bijnamen van vrouwelijke Vietcongstrijders werden door *Life* benadrukt. ‘De verslinder van Yankees’, ‘The Grand Annihilator of Yankees’, was een andere bijnaam van een Vietcongstrijdster die terecht kwam in *Life*.¹²¹ Vrouwen konden gemakkelijker en ongemerkt hun gang gaan. In de Amerikaanse media werden de vrouwen neergezet als verleidelijk en sadistisch.¹²² Het waren dieren, aan seks verslaafde vrouwen die Amerikaanse soldaten met hun lichaam in de val lokten.¹²³ ‘There was the notion of women as combatants who used their femininity to perpetrate violence and referring to the potential of a young women to be an ‘angel of death’.¹²⁴ De ‘Dragon Lady’ werd tevens gezien als een wilde fictionele vrouw, een engel des doods. Zij had vier mannen verleid en vermoord voordat zij werd opgepakt. Tijdens de ondervraging vertelde zij aan captain Tan dat het doden van de Amerikanen haar beroep was.¹²⁵

Vietnam werd gezien als een aangetast land, bewoond door verraderlijke mensen. Het westen niets meer te zoeken had in de derde wereld.¹²⁶ Wat echter niet door *Life* toegelicht

Figuur 10. The Dragon Lady', *Life* 12 januari 1968

¹¹⁹ Idem, 28.

¹²⁰ Ibidem.

¹²¹ *Life*, 18 augustus 1967.

¹²² Julie Osborn, *War, women, Vietnam: the mobilization of female images, 1954-1975* (Washington 2013) 149.

¹²³ Bernhard Weinraub, ‘Vietcong recruit girls for combat’, *New York Times* 10 juni 1968, 3-4.

¹²⁴ Osborn, *The mobilization of female images*, 158-159.

¹²⁵ *Life*, 12 januari 1968, 22.

¹²⁶ Catherina Lutz en Jane Collins, *Reading National Geographic* (Chicago 1993) 139-140.

werd, waren de zichtbare verwondingen op de handen van de ‘Dragon Lady’. Volgens Co Rentmeester werd de vrouw tijdens haar ondervraging zwaar mishandeld. Over haar hele lichaam had zij zulke verwondingen. Deze zijn toegebracht door het gebruik van elektrische martelmethodes.¹²⁷ Het was de laatste keer dat vrouwelijk Vietcongstrijders aan bod kwamen in *Life*.

Het Tet-offensief wordt in de geschiedenisboeken gezien als een keerpunt in de Vietnamoorlog. Daarom is het belangrijk om aandacht te besteden aan de berichtgeving van *Life* over het offensief. Hoe reageerde *Life* op de dodelijke aanvallen van de zogenaamd verslagen Vietcong?

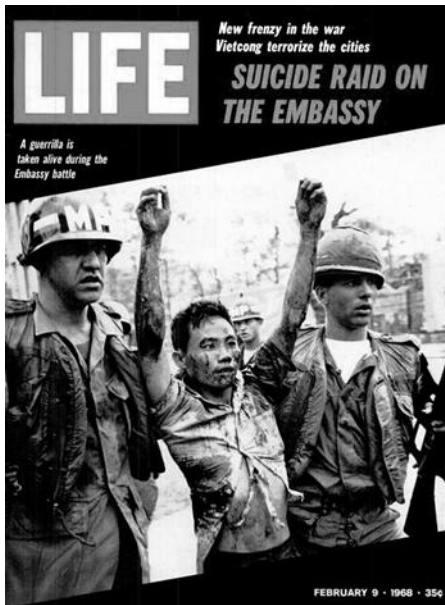
Life publiceerde op 9 februari 1968 een beschrijving van het Tet-offensief. Het artikel concentreerde zich op verschillende aanvallen van de Vietcong op Amerikaanse en zuid-Vietnamese overheidsgebouwen in Saigon. De aanval was gericht op 36 van de 44 provinciale hoofdsteden en 64 van de 242 districtsteden.¹²⁸ Het belangrijkste doelwit was Saigon. De leiders van de Vietcong hadden het voorzien op de vele aanwezige journalisten in de zuid-Vietnamese hoofdstad. Zij hadden bedacht dat de aanval op deze manier veel media-aandacht zou krijgen. Het Tet-offensief was een klap voor de Vietcong. Ongeveer de helft van de troepenmacht liet het leven tijdens de acties. Moreel gezien was het bloedige offensief een overwinning voor de Vietcong. Ten eerste bleek dat een groot deel van de zuid-Vietnamese bevolking de Vietcong steunde. De strijders konden gemakkelijk onderdak vinden bij de inwoners van bijvoorbeeld Saigon. De CIA ging voor het uitbreken van het offensief van het tegenovergestelde uit: ‘The Vietcong received virtually no popular support’.¹²⁹ Ten tweede kwamen de berichten over het offensief hard aan bij de Amerikanen. Johnson en zijn generaals waren overtuigd dat ze de Vietcong op de knieën hadden gedwongen: de oorlog verliep spoedig in Amerikaans voordeel. De grootschalige tegenstoot van de Vietcong bleek echter het tegendeel te bewijzen. De publieke opinie van het thuisfront keerde zich tegen de oorlog. Natuurlijk waren er al tegenstanders voor het uitbreken van Tet, maar deze groep viel

¹²⁷ Interview met Co Rentmeester, 6-6-2014.

¹²⁸ Gabriel Kolko, *Vietnam. Anatomy of war 1940-1975* (Londen 1985) 305-308.

¹²⁹ Idem, 311.

in het niet vergeleken met de voorstanders van het conflict. Het leek alsof de communisten in Vietnam een onuitputtelijke voorraad aan mankrachten had. Het offensief bewees aan velen dat de regering van Johnson loog over de aard van de oorlog.¹³⁰ Het artikel en de bijgevoegde foto's kwamen van de hand van Richard Swanson. Hij vertelde in de 'editors note' dat hij samen met andere journalisten van *Life* verbleef in een villa. Zijn onderkomen lag slechts

Figuur 11. 'Suicide raid on the embassy', *Life* 9 februari 1968
said, 'Knock yourself out, man'.¹³²

twee straten van de Amerikaanse ambassade vandaan.. Rond drie uur in de morgen hoorde hij een zware ontploffing: 'I'm a light sleeper in Vietnam, so when the first V.C. rocket blasted the U.S. Embassy at 3.am, just two blocks from the villa where *Life* staffers live, I was surprised to find myself on the roof with a gun and nothing else'.¹³¹ Rond zeven uur in de morgen, toen het gevecht om de ambassade nog steeds gaande was, besloot Swanson om zijn camera te pakken en richting het slagveld te vertrekken. Onderweg werd Swanson door de militaire politie aangehouden: 'One of them, with more guts than sense, asked me for my press credentials, nodded an okay, gave me a funny look and

Rond twaalf uur in de middag werden de vuurgevechten tussen de Vietcong en de Amerikaanse militairen gestaakt. Bijna alle leden van de guerrilla-eenheid waren gedood. Swanson meldde dat er achttien Vietconglijken in de voortuin van de ambassade lagen. Twee hadden het overleefd maar waren meer dood dan levend. Vijf Amerikaanse militairen lieten het leven tijdens de verdediging van de ambassade. Eén van de foto's gemaakt door Swanson werd door de redactie van *Life* gebruikt als coverfoto van het nummer.

De foto toonde een mannelijke Vietcongstrijder die begeleid werd door twee Amerikaanse soldaten. (figuur 11) Hij had een angstige blik op zijn bebloede gezicht. Als teken van overgave had hij zijn handen in de lucht geheven. Zijn kleding was gescheurd. De Amerikaanse soldaten waren een stuk groter van postuur en hadden een serieuze blik op hun gezicht. De ogen van de soldaat links op de foto waren onzichtbaar door de schaduw van zijn helm. De Amerikanen zagen er krachtig uit in tegenstelling tot hun gevangene. Het verschil in

¹³⁰ Andrew Wiest, *The Vietnam war 1956-1975* (Londen 2003) 44-46.

¹³¹ *Life*, 9 februari 1968, 5.

¹³² Ibidem.

postuur en lengte versterkte de machtsverhouding op deze foto: het lot van de Vietcongstrijder is in handen van de Amerikanen. Dit kan tevens geïnterpreteerd worden als het superieure Amerika versus het kleine Noord-Vietnam. De ondertitel luidt als volgt: ‘A guerilla is taken alive during the Embassy battle’.. Ook in dit artikel werd gebruik gemaakt van de negatieve woorden terreur en terrorisme, ondanks de foto van de angstige en hulpeloze Vietcongstrijder. Dit werd duidelijk door de gebruikte koptekst: ‘New frenzy in the war. Vietcong terrorize the cities. Suicide raid on the Embassy’.¹³³ Verder bevatte de reportage van Swanson een chronologie van de gebeurtenissen van het offensief. De chronologie werd beschreven als een ‘timetable of terror in the cities’.¹³⁴

6.3. Conclusie 1966-1968

In dit hoofdstuk is duidelijk geworden dat *Life* de Vietnampolitiek van president Lyndon B. Johnson bleef steunen. Dit werd onder meer zichtbaar in de artikelen geschreven door hoofdredacteur Hedley Donovan. De oorlog verliep positief maar wel met kleine stapjes. De Amerikanen waren met iets goeds bezig. Dit werd niet alleen duidelijk in de verslagen over de oorlog maar ook in de artikelen die de andere kant van de oorlog benadrukten. Samenwerkingsprojecten tussen Amerikaanse soldaten en Vietnamese boeren waren terugkerende thema’s. De redactie probeerde de intensivering van het Vietnamconflict te legitimeren.

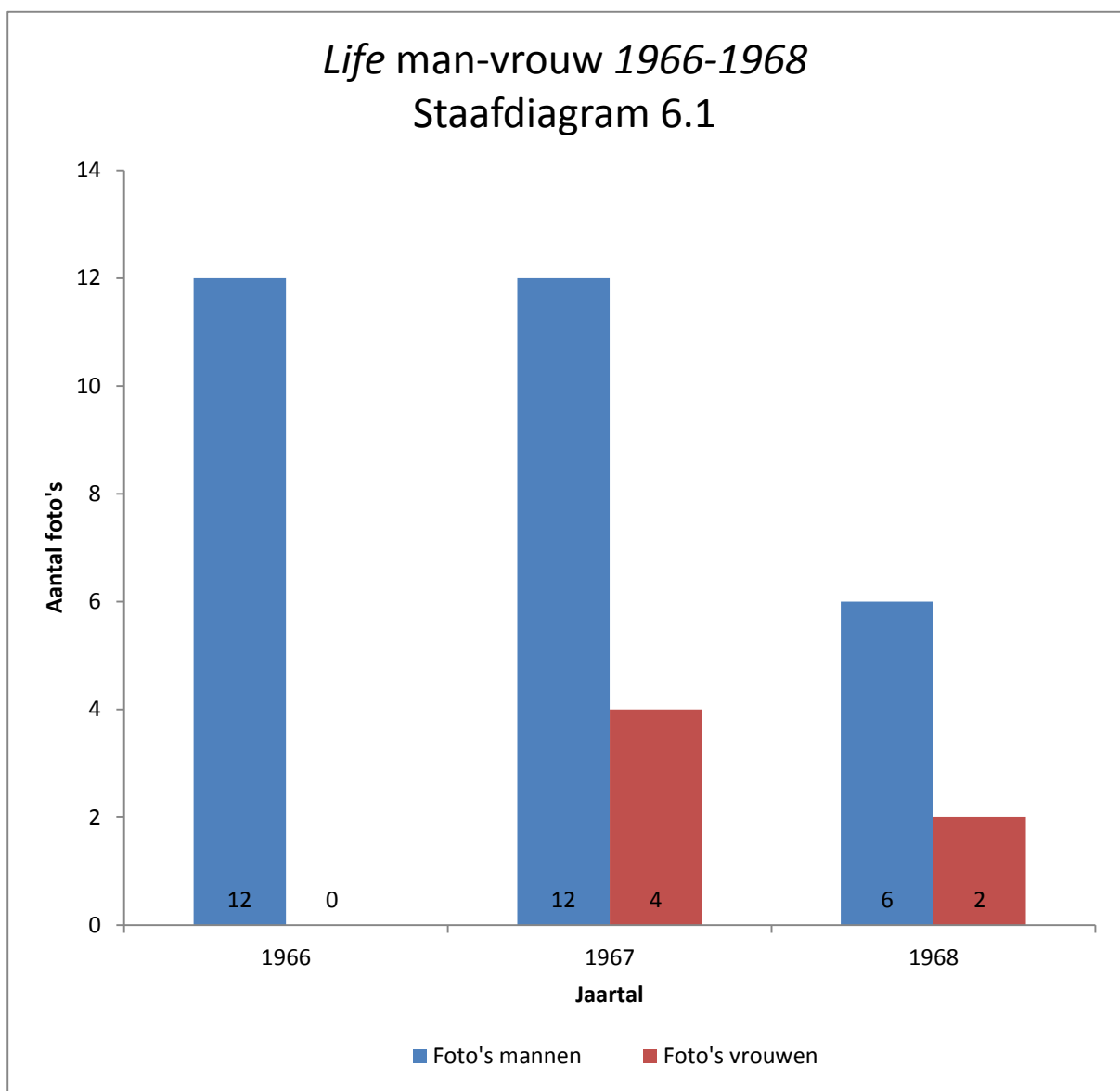
De positieve houding van de redactie ten opzichte van de Amerikaanse oorlog had gevolgen voor de beeldvorming van de Vietcong. Ten eerste waren het voornamelijk mannen die door het Amerikaanse geïllustreerde tijdschrift getoond werden (staafdiagram 6.1). Opmerkelijk was wel dat vrouwelijke Vietcongliden gezien werden als doortrapper en gevaarlijker dan de mannelijke kameraden. Het was niet voor niets dat alleen de vrouwen bijnamen kregen. Voorbeelden hiervan waren ‘The Dragon Lady’ en ‘The Grand Annihilator of Yankees’. Ten tweede werden alle Vietcongstrijders door *Life* bestempeld als terroristen. Hun menselijkheid werd afgenomen. Ze waren slechts terroristen die de verspreiding van democratie in zuidoost-Azië wilden tegenhouden. Het doden en ontvoeren van burgers werd niet geschuwd. Sommigen werden fictieve personen met gewelddadige bijnamen.

De berichtgeving van *Life* over het Tet-offensief toonde hetzelfde beeld van de Vietcong. Er werd wéér de nadruk gelegd op het terroristische gedrag van de Vietcong.

¹³³ Idem, 1.

¹³⁴ Idem, 25.

Opvallend was dat *Life* geen kritiek had op de Amerikaanse inmenging in het artikel over het Tet-offensief. Er werd niet met een beschuldigende vinger gewezen naar Johnson en zijn regering. In het betreffende artikel en de artikelen daaropvolgend waren geen kritische kanttekeningen te vinden. De invloed van het Tet-offensief op de Amerikaanse publieke opinie werd door *Life* in een doofpot gestopt. De steun bleef aanwezig. De kenteringhypothese van Niek Pas is hiermee tevens ontkracht. Niek Pas was van mening dat een omslag in houding plaats vond tussen 1967 en 1968. *Life* bleef echter als een rots achter de Vietnampolitiek van de Verenigde Staten staan. Of toch niet?

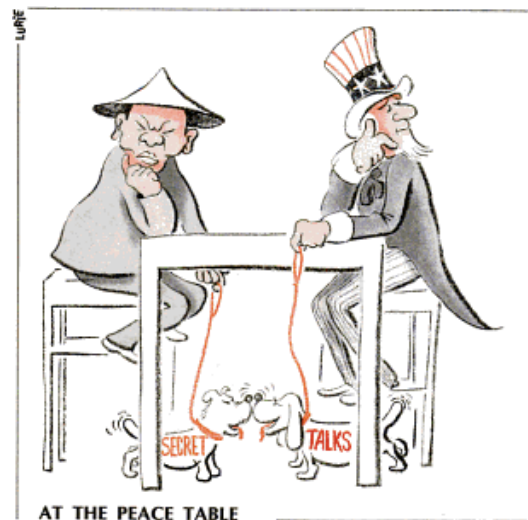
Hoofdstuk 7. *Life*, Vietnam en de Vietcong 1969-1970

7.1. Verlaat het schip dat Vietnam heet

Tussen 1969 en 1970 publiceerde *Life* 182 'Vietnamfoto's'. Zeven foto's waren gerelateerd aan de Vietcong. In tegenstelling tot de eerdere periodes ' verschenen er tussen 1969 en 1970 geen foto's van Vietcongstrijders. Dit waren foto's die refereerde aan de symboliek van de organisatie.

De uitkomst van de presidentsverkiezing van 1968 was gunstig voor Richard Nixon. De Republikein werd de 37ste president van de Verenigde Staten. Nixon had de penibele situatie volgens de redactie slechts geërfd: 'The Vietnam war is the cancer of Richard Nixon'.¹³⁵ De republikein beloofde in zijn verkiezingscampagne dat hij de Amerikaanse betrokkenheid in Vietnam zou verminderen en zelfs zou eindigen: 'I pledge to you, we shall have an honorable end to the war in Vietnam'.¹³⁶ De kersverse president wilde zijn doel bewerkstelligen door het trainen van de zuid-Vietnamese troepen. Nixon stelde een Vietnamisering van het conflict voor. De Nixondoctrine hield in dat de bondgenoten van de Verenigde Staten hun eigen legermacht op moesten bouwen, zij het wel met steun van de Amerikanen.¹³⁷ Zuid-Vietnam moest het conflict geheel van de Verenigde Staten over gaan nemen: een manier om zonder gezichtsverlies uit de oorlog te kunnen stappen. Het naar huis sturen van 50.000 Amerikaanse soldaten zou de eerste stap in de goede richting zijn.

Nixons Vietnampolitiek werd door de redactie van *Life* goed ontvangen. Toch stelde de redactie dat snelle handelingen essentieel waren in het kader van de Parijse vredesconferenties: 'If President Nixon can persuade the public on this score, he should gain important if limited dividend of more time to find an acceptable solution in Paris. Unfortunately for him (Nixon), time will begin to run out when the U.S. public decides that 'L.B.J.'s war' has become 'Nixon's war'.¹³⁸ Het moest maar eens over zijn met de terughoudendheid van de Verenigde Staten en

Figuur 12. 'At the peace table', *Life* 28 maart 1969

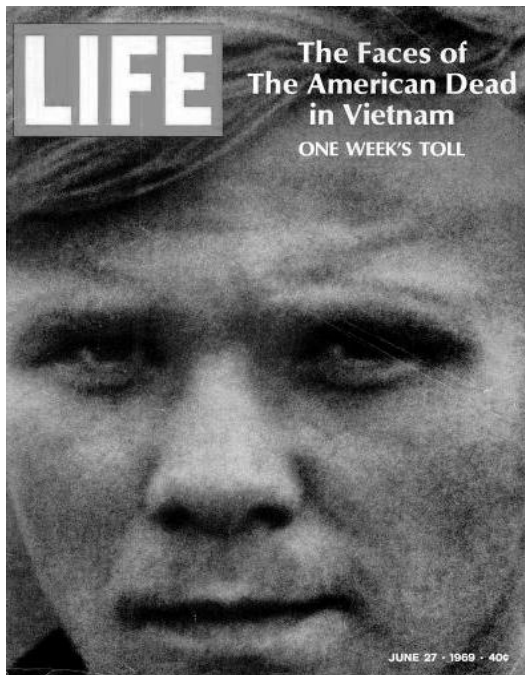
¹³⁵ *Life*, 23 mei 1969, 4

¹³⁶ Joan Hoff, 'A revisionist view of Nixon's foreign policy', in *Presidential Studies Quarterly* volume 26 nummer 1 (1996) 106-108.

¹³⁷ idem, 113.

¹³⁸ *Life*, 28 maart 1969, 38.

de Vietcong. Nixon moest niet verlegen zijn om vrede te sluiten (figuur 12). Hij had de steun van *Life* nog aan zijn zijde, maar voor hoe lang?¹³⁹

Figuur 13. 'The faces of the American dead in Vietnam', *Life* 27 juni 1969

Life's steun aan de nieuwe pacifistische

Vietnampolitiek van Nixon ging gepaard met een afkeer van de oorlog in Vietnam. Er vond een omslag plaats in de houding van het Amerikaanse geïllustreerde tijdschrift. Een gedenkwaardig nummer dat de houding van *Life* weergaf werd gepubliceerd op 27 juni 1969. Het artikel, inclusief coverfoto, bevatte afbeeldingen van alle Amerikaanse soldaten die in één week waren gestorven in Vietnam.¹⁴⁰ Exact 242 portretten van voornamelijk jonge soldaten die tussen 28 mei en 3 juni 1969 om het leven kwamen werden door *Life* gepubliceerd (figuur 13). De gemiddelde leeftijd

van de gesneuvelden lag tussen de twintig en tweeëntwintig jaar.¹⁴¹ Het artikel gaf aan dat de

Verenigde Staten hard op weg waren een generatie te decimeren: 'The nation continues week after week to be numbed by a three-digit statistic which is translated to direct anguish in hundreds of homes all over the country, we must pause to look into the faces'.¹⁴² Het artikel was het begin van een kritische houding. De redactie van *Life* begon zich af te vragen waarom er nog Amerikaanse soldaten in Vietnam gestationeerd waren. De Verenigde Staten moesten stoppen met het spelen van de internationale politiek.

De publieke steun van *Life* voor de regering van Richard Nixon was van korte duur. De relatie met de Amerikaanse president begon reeds in het eerste kwartaal van 1970 scheuren te vertonen. Dit was grotendeels toe te schrijven aan Nixons politieke besluiten. De republiek besloot om Cambodja en Laos binnen te vallen om de smokkelroute van de Vietcong bloot te leggen en te ontmantelen. De smokkelroute stond bekend als de Ho Chi Minh route, vernoemd naar de communistische leider van Noord-Vietnam. De route was volgens de Amerikanen de levensader van de Vietcong: wapens, voedsel en manschappen werden vanuit

¹³⁹ zie ook: *Life*, 4 april 1969, 36.

¹⁴⁰ *Life*, 27 juni 1969, 1.

¹⁴¹ *Idem*, 20-32.

¹⁴² *Idem*, 20.

Noord-Vietnam door Cambodja richting het zuiden van Vietnam gesmokkeld. Het verdringen van de communisten in Laos en Cambodja moest de positie van de Verenigde Staten in Vietnam versterken en de slagkracht van de Vietcong in Zuid-Vietnam verzwakken.¹⁴³ Het besluit van de Amerikaanse president om Cambodja en Laos binnen te vallen werd door de redactie gezien als uitermate hypocriet. De inval was in strijd met de Nixondoctrine.¹⁴⁴

De keuze om de Vietcong in Cambodja en Laos aan te vallen zorgde voor veel kritiek van het thuisfront. Op 4 mei 1970 vond er een protest van studenten plaats op Kent University in Ohio. De Ohio National Guard trad uitermate hard op: vier studenten werden doodgeschoten en negen raakten gewond.¹⁴⁵ Op 15 mei 1970 publiceerde *Life* een fotoreportage van de schermutselingen tussen de studenten en de oproerpolitie. Het tijdschrift maakte gebruik van uitspraken van familieleden en kennissen om het verhaal kracht bij te zetten: 'Is this dissent a crime? Is this a reason for killing?' Nixons reputatie liep deuken op. De populariteit van zijn regering bevond zich na een rooskleurig eerste ambtsjaar in een neerwaartse spiraal. Een crisis was aanstaande. 'Nixon, in a crisis of leadership', aldus *Life*.¹⁴⁶

De berichtgeving over de gevolgen van het conflict werd negatiever. Het onderwerp My Lai kwam op 5 december 1969, anderhalf jaar na dato, in *Life* aan bod. De massamoord op 500 Vietnamese burgers door Amerikaanse soldaten werd toegeschreven aan het slechte functioneren van de Amerikaanse regering. De redactie stelde dat de soldaten van Company C orders hadden gekregen om My Lai met de grond gelijk te maken, de inwoners inbegrepen: 'It was point blank murder. Only a few of them refused'.¹⁴⁷ De moordpartij was geregisseerd door de Amerikaanse legertop en Nixon hield de daders een hand boven het hoofd. Het waren ditmaal de Amerikaanse soldaten van Company C en niet de Vietcong die werden afgebeeld als terroristen.¹⁴⁸

¹⁴³ *Life*, 3 april 1970, 30-31.

¹⁴⁴ *Idem*, 32-33.

¹⁴⁵ *Life*, 15 mei 1970, 31-32.

¹⁴⁶ *Ibidem*.

¹⁴⁷ *Life*, 5 december 1969, 41-42.

¹⁴⁸ Trent Angers, 'Nixon and the My Lai coverup': <http://nypost.com/2014/03/15/richard-nixon-and-the-my-lai-massacre-coverup/> (1-7-2014).

Nixons regering werd door de redactie kritisch bejegend. *Life* plaatste Nixon onder een vergrootglas.¹⁴⁹ In opdracht van het Amerikaanse geïllustreerde tijdschrift legde Co Rentmeester het slecht functioneren van het veteranensysteem vast. De Nederlandse freelancer was benaderd door een anonieme invalide veteraan die zijn verhaal wilde doen over de misstanden die plaatsvonden in een VA ziekenhuis (Veterans Affairs) in de Bronx.¹⁵⁰ Rentmeester was niet te spreken over de hulp die de regering gaf aan de veteranen: ‘Ik heb er vooral één jongen, Marke Dumpert, gefotografeerd, omdat het zo’n extreem voorbeeld was van wat er mis was (figuur 14). Hij was vanaf de nek naar beneden toe verlamd. De marinier zat in een truck die door een granaat geraakt werd, werd eruit geslingerd en kwam onder de truck terecht die over hem heen rolde terwijl hij al in het prikkeldraad lag. Nadat hij verpleegd was, werd hij overgebracht naar Kingsbridge. Daar zat of lag hij de hele dag in bed en er werd nauwelijks aandacht aan hem besteed.’¹⁵¹

Voor veel veteranen was de situatie uitzichtloos. Met de hulp van een goede vriend heeft Dumpert enige tijd later een einde aan zijn leven gemaakt met behulp van een overdosis

Figuur 14. 'Marke Dumpert', *Life* 22 mei 1970

pillen.¹⁵² Opmerkelijk waren de reacties die Rentmeester en de redactie ontvingen. Rentmeester wist dat hij niet zomaar binnen zou komen. Hij liet een baard staan en ging undercover. De journalist werd door de regering van Nixon beschuldigd van manipulatie: ‘Maar ik had niets gemanipuleerd. Ik had op maar één foto iets veranderd, namelijk die handdoek op de schoot van Dumpert’.¹⁵³ Het Congres ontkende de misstanden die door Rentmeester op de gevoelige plaat waren gezet. *Life* werd aangeklaagd door het ziekenhuis. Een paar weken na de publicatie van het artikel ging Rentmeester terug naar het ziekenhuis om de foto’s te laten zien aan de mannen die hij had gefotografeerd. Hij liet een getuigenverklaring tekenen en stuurde deze op naar het Amerikaanse congres. Hij had succes:

‘Er is toen uiteindelijk, een aantal maanden later, veel geld beschikbaar gesteld om het ziekenhuis in de Bronx te

¹⁴⁹ Zie ook: *Life*, 21 maart 1969, 74-75 en *Life*, 24 oktober 1969, 37.

¹⁵⁰ Rentmeester, *Footprints*, 126.

¹⁵¹ *Life*, 22 mei 1970, 27-28.

¹⁵² Rentmeester, *Footprints*, 126.

¹⁵³ *Idem*, 127.

renoveren, miljoenen dollars, heel stilletjes. Dat was wel een morele overwinning, vond ik'.¹⁵⁴

De bovenstaande bevindingen bevestigen dat *Life* vanaf 1969 een sterke aversie kreeg tegen de oorlog in Vietnam. De steun van de voorgaande jaren was verdwenen. Dit was opmerkelijk omdat Donovan nog steeds de positie van hoofdredacteur bekleedde. Hij was toch een voorstander van een intensivering van de Amerikaanse inmenging in het conflict? De omslag was echter gemakkelijk te verklaren. De veranderingen waren te wijten aan het overlijden van Henry Luce, de oprichter van *Life*, in 1967. Al in 1966 en 1967 stond Donovan op gespannen voet met de oprichter van *Life*. Donovan schreef tegen zijn eigen opvattingen in. Luce was een conservatieve man met een havikachtig standpunt ten aanzien van de Vietnamoorlog: de communisten moesten in zuidoost-Azië met de grond gelijk worden gemaakt.¹⁵⁵ Donovan was juist tegen de oorlog en wilde zo neutraal mogelijk verslag doen van het conflict. Na het overlijden van Luce rukte de hoofdredacteur zich in de daaropvolgende jaren los van de conservatieve inhoud van het tijdschrift.¹⁵⁶ Het is daarom niet vreemd dat de inhoud van het tijdschrift na 1968 kritischer werd. Donovan kreeg meer vrijheid om zijn eigen mening te ventileren.¹⁵⁷ Maar wat voor gevolgen had de herziene houding van *Life* voor de beeldvorming van de Vietcong?

7.2. Sympathie voor de duivel

Reeds in de eerste weken van 1969 ontstond een andere beeldvorming van de Vietcong. Het beeld van de vijand in *Life* werd positiever. Een sympathieker beeld van de Vietcong ontstond in de eerste maanden van 1969. *Life* wijdde op 7 februari 1969 een artikel aan de vredesbesprekingen tussen Noord-Vietnam, de Vietcong en de Verenigde Staten in Parijs. Delegaties van de drie partijen hadden zich verzameld in de Grande Salle des Fêtes.¹⁵⁸ Tijdens de besprekingen kwam het nieuws dat er een vlag geplaatst was op de top van de Notre Dame. De vlag van de Vietcong hing op een plek waar zelfs de Franse vlag nooit had gewapperd. De Notre Dame werd gezien als een neutraal gebouw, immuun voor politieke agenda's. De Vietcong ontkende alle aantijgingen. Volgens hen waren twee sympathisanten verantwoordelijk. De Franse gastheren smulden van de actie: 'For the sports-loving French, two more heroes had entered their history – 'le sportsman formidable'.¹⁵⁹ De Fransen konden

¹⁵⁴ Ibidem.

¹⁵⁵ David Maraniss, *They marched into sunlight: war and peace, Vietnam and America* (New York 2003) 194-196.

¹⁵⁶ Interview met Co Rentmeester, 6-6-2014.

¹⁵⁷ Ibidem.

¹⁵⁸ *Life*, 7 februari 1969, 55.

¹⁵⁹ Idem, 56.

de actie wel waarderen en hadden diep respect voor de manier waarop de vlag werd opgehangen. Zij spraken, in tegenstelling tot de zuid-Vietnamese en Amerikaanse autoriteiten, géén schande van het provocerende incident. Zij vonden de reacties van de zuid-Vietnamezen en de Amerikanen overdreven.

De sympathie beperkte zich niet tot Frankrijk. Aan de oostelijke kant van de Rijn was er een maand later eveneens een vorm van sympathie voor de communistische guerrillabeweging te constateren. Ditmaal publiceerde *Life* op 7 maart 1969 een coverfoto van Duitse demonstranten die zwaaiend met het symbool van de Vietcong Richard Nixon ontvingen in West-Berlijn.¹⁶⁰ *Life* deed verslag van de Europese tour van de republikeinse

Figuur 15. 'Nixon in Berlin', *Life* 7 maart 1969

president. Ondanks zijn uitspraken als 'All the people of the world are truly Berliners' en 'Berlin shall be free and Berlin shall live', stuitte de Amerikaanse president op anti-Vietnamprotesten.¹⁶¹

De redactie had een bewuste keuze gemaakt om de afbeelding op de coverpagina te gebruiken (figuur 15). De anti-oorlog houding van het Amerikaanse geïllustreerde tijdschrift paste perfect bij de foto van de Duitse sympathisant. Het was wel opvallend dat de vlaggen ondersteboven werden gedragen. De blauwe baan hoorde onderop.

Een foto met dezelfde strekking werd door *Life* gepubliceerd op 21 november 1969. Op deze foto is tevens een kind te zien met een vlag van de Vietcong. Het betrof een jong meisje tijdens een demonstratie. Het was onduidelijk door wie, waar en wanneer de foto precies is gemaakt. De vlag was een stuk groter dan het meisje. Hierdoor leek het net alsof zij moeite had met het dragen van de grote vlag en een grote verantwoordelijkheid op zich had genomen. Een kind met de vlag van de vijand had een andere dimensie dan wanneer een volwassene, bijvoorbeeld de Duitse demonstrant, een vlag van de Vietcong draagt. De foto van het naamloze meisje sprak meer aan. Een kind is natuurlijk de onschuld zelve.

Life suggereerde dat zelfs kinderen zich tegen de oorlog in Vietnam begonnen te keren (figuur 16). Er bestaat natuurlijk een grote kans dat deze kinderen een opdracht van hun ouders hebben meegekregen of simpelweg het gedrag kopieerden. Desalniettemin zorgen de foto's van de Vietcongsympathisanten, en zeker de foto's van de vlaggendragende kinderen,

¹⁶⁰ *Life*, 7 maart 1969, cover.

¹⁶¹ *Idem*, 29.

voor een positievere beeldvorming van de Vietcong.¹⁶² Er werd tegen de oorlog gedemonstreerd en de communistische organisatie werd een hart onder de riem gestoken. De Amerikaanse aanwezigheid in Vietnam werd gezien als ongegrond en onrechtvaardig. De Verenigde Staten moesten haar geweten raadplegen en zich schamen voor het geweld: ‘These images evoked the torment of Vietnam en pierced the conscience of America’.¹⁶³ De redactie had genoeg van de oorlog in Vietnam. In 1969 veranderde *Life* van houding: een kentering in perspectief ontstond. Deze kentering ontstond echter vier jaar later dan Wyatt voor ogen had en één jaar later dan de hypothese van Niek Pas.

Figuur 16. ‘Child with V.C. flag’,
Life 21 november 1969

De ontstane kritisch houding van *Life* werd het blad niet door elke lezer in dank afgenomen. Twee weken na het verschijnen van de reportage over My Lai, had het Amerikaanse geïllustreerde tijdschrift ruimte gemaakt voor reacties van lezers. De inhoud van de ingezonden brieven varieerde enorm. Een aantal lezers was van mening dat de schuld van de massamoord volledig toe te wijzen was aan de mannen van Company C. Zij waren verantwoordelijk voor het met hun volle verstand vermoorden van mannen, vrouwen en kinderen. Anderen waren van mening dat de regering

aansprakelijk was voor de slachting: ‘What happened was a part of the American military policy’, aldus Ron Milewski een 22-jarige student uit Chicago.

Naast kritiek op de regering en de soldaten zelf waren er tevens drie ingezonden brieven die haaks stonden op de reacties van de lezers die de schuld legden bij de regering of bij de soldaten zelf. Norris Breaux uit Crowley Louisiana was van mening dat de media ervoor zorgden dat My Lai opgeblazen werd: ‘The news media weren’t satisfied until the story was told over and over and the whole world knew of it and had their comments published’.¹⁶⁴ Zij stelde dat de mensen aan het thuisfront niet alles hoefden en hoorden te weten. William Nosaka uit San Mateo Californië ging nog een stapje verder: ‘*Life*’s exposure of the grisley event will only add more fodder for the Communist propaganda media’. Net als S. Lee uit Beaver Pennsylvania vroeg hij zich af voor welke kant de redactie had gekozen: ‘Whose side

¹⁶² Zie ook: *Life*, 14 februari 1969, 68.

¹⁶³ *Life*, 26 december 1969, 65.

¹⁶⁴ *Life*, 19 december 1969, 47.

are you on?’¹⁶⁵ *Life* werd verweten een steentje bij te dragen aan het propagandasysteem van de communisten.

7.3. Conclusie 1962-1970

Dit onderzoek heeft aangetoond dat de houding van *Life* ten opzichte van de Vietnamoorlog veranderde. Het havikachtige standpunt van oprichter Henry Luce was duidelijk zichtbaar van 1962 tot en met 1968. Een intensivering van de oorlog was noodzakelijk om het communisme uit zuidoost-Azië te kunnen verdrijven, aldus de redactie van *Life*.

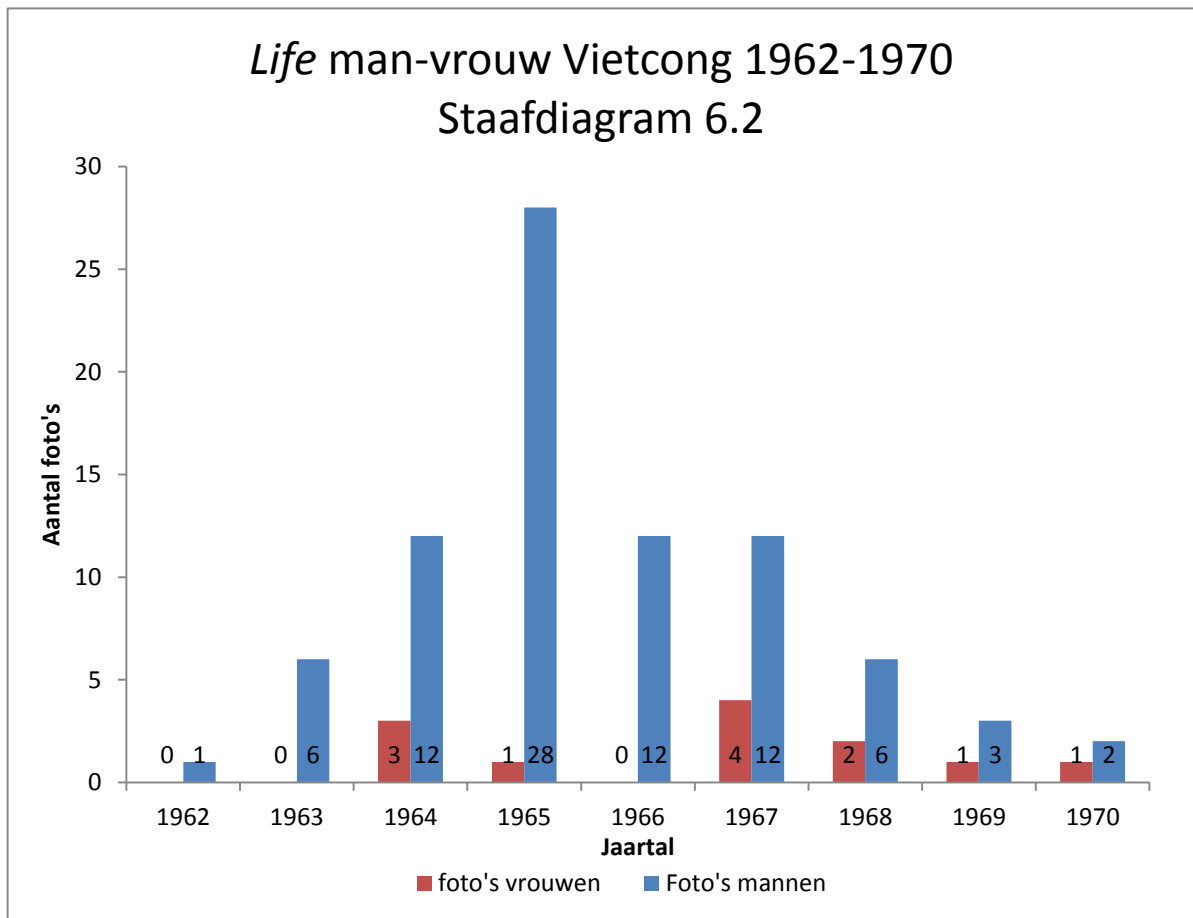
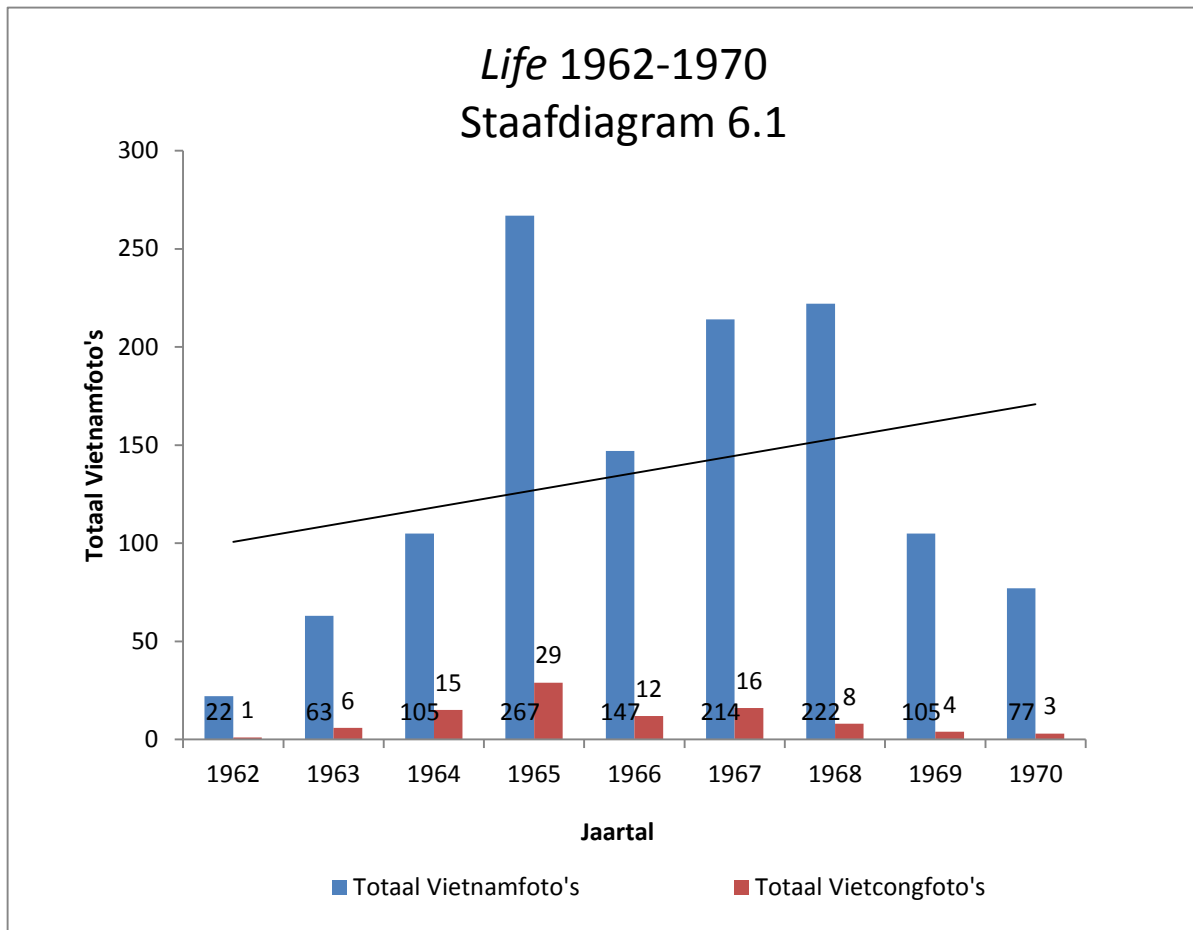
De eerste twee hoofdstukken hebben aangetoond dat de pro-Amerikaanse houding directe gevolgen had voor de beeldvorming van de Vietcong. Om de steun aan de Vietnampolitiek van Johnson te kunnen legitimeren werd er voor een makkelijke weg gekozen: de Vietcong werd hun menselijkheid ontnomen en neergezet als een terroristische organisatie. De fotoreportage van Nguyen Van Sam was een duidelijk voorbeeld van deze ontmenselijking. De specifieke terroristische beeldvorming was zichtbaar tot 1969. Bij deze kunnen de hypothesen van Clarence Wyatt en Niek Pas (gedeeltelijk) worden ontkracht. Er vond een kentering in perspectief plaats, zij het wel vier jaar later dan Wyatt stelde en één jaar later dan Pas voor ogen had. Een verandering in houding was pas te constateren in 1969 en niet in 1965 of tussen 1967 en 1968.

Het laatste hoofdstuk over *Life* beargumenteert dat de nieuwe anti-Amerikaanse houding van de redactie gepaard ging met een sympathieke beeldvorming van de Vietcong. Deze omslag had twee verklaringen. Ten eerste ontstond na het overlijden van de conservatieve Henry Luce een machtsvacuüm dat gewonnen werd door Hedley Donovan. De voormalige hoofdredacteur zorgde ervoor dat de inhoud van *Life* kritischer werd. Ten tweede was het Richard Nixon zelf die zijn eigen glazen ingooide door Cambodja en Laos binnen te vallen. De republikein stond lijnrecht tegenover zijn eigen doctrine van ‘Vietnamisatie’ en werd door de redactie bestempeld als een hypocriet en een leugenaar.

Opvallend was dat de Vietcong in *Life* neergezet werd als een organisatie bestaande uit mannen. Staafdiagram 6.2 toont aan dat de mannelijke strijders de foto’s domineerden. De Vietnamoorlog was volgens *Life* voornamelijk een mannenaangelegenheid. Hier is een verklaring voor te geven. De lezer stelt minder vragen bij het zien van een gevangengenomen of gedode man dan bij een gevangengenomen of gedode vrouw. Oorlog is een ding voor mannen. Vrouwen worden over het algemeen gezien als slachtoffers van geweld. Dit westerse

¹⁶⁵ Ibidem.

discours was zichtbaar bij de keuzes van de redactie. Er was dan minder sprake van een schokeffect. Foto's van vrouwen werden weinig gepubliceerd. De keren dat er foto's van vrouwen verschenen in *Life* werden deze strijdsters afgebeeld als seksueel, misleidend en sadistisch. Zij werden gebruikt als lokaas voor Amerikaanse soldaten en werden gezien als gevaarlijker dan de mannelijke collega's.

Hoofdstuk 8. *Panorama*, Vietnam en de Vietcong (1962-1965)

8.1. *Yankees in Vietnam, een goede zaak?*

Panorama besteedde, in vergelijking met het Amerikaanse tijdschrift *Life*, minder aandacht aan het opkomende conflict in Vietnam. In de periode 1962 tot en met 1965 werden slechts 31 foto's gepubliceerd van de Vietnamoorlog.

Net als *Life* was de inhoud van *Panorama* begin jaren zestig doordrenkt van anticommunistische standpunten. Het Nederlandse tijdschrift was pro-Amerikaans. Deze houding had veel invloed op de inhoud van *Panorama*. Figuur 17 was een voorbeeld van deze houding. De afbeelding toonde drie marcherende Russische soldaten voor het Kremlin. De term oorlog verwees naar het agressieve loopje van de Russische soldaten. De term vrede naar de duif op de voorgrond. In de ondertitel kwamen de Russen negatief naar voren: 'We hopen allemaal dat het (vredes)duifje op de voorgrond niet onder de zware laarzen van de Russische soldaten wordt verpletterd'.¹⁶⁶ Er bestond een dunne lijn tussen oorlog en vrede. De Russen werden als agressor gezien en de grootste bedreiging voor de vredesduif. Deze afbeelding paste uitstekend in de context van de Koude Oorlog. Nederland was lid van de NAVO en een trouwe bondgenoot van de Verenigde Staten. In de Nederlandse politiek heerste het idee dat West-Europa het beste op kon bloeien onder de vleugels van een krachtige

Figuur 17. 'Oorlog en vrede', *Panorama* 23 juni 1962

Verenigde Staten. Joseph Luns, destijds minister van buitenlandse zaken (1956-1971), stelde zich weliswaar kritisch op jegens de Amerikaanse politiek, maar bleef overwegend anticommunistisch. Zijn kritische houding had een persoonlijke achtergrond. Hij stelde, schoorvoetend, dat de Verenigde Staten grotendeels verantwoordelijk waren voor het verlies van Nieuw-Guinea. Kennedy voerde de politieke druk dermate op dat de Nederlandse regering niets anders kon doen dan Nieuw-Guinea in augustus 1962 de onafhankelijkheid

¹⁶⁶ *Panorama*, 23 juni 1962, 47.

schenken. Luns stelde dat Nederland zich niet actief zou mengen in de problematiek van Vietnam.¹⁶⁷ Ondanks de passieve houding van Den Haag bleef de angst voor het rode gevaar overheersen. De anticommunistische sfeer die begin jaren zestig de Nederlandse maatschappij in zijn greep hield was zichtbaar in de door *Panorama* gepubliceerde afbeelding.

Het Nederlandse geïllustreerde tijdschrift publiceerde in 1962 slechts twee foto's die verwezen naar de oorlog in Vietnam. Ondanks de geringe aandacht die geschonken werd aan het ontpoppende conflict, werd de Vietnampolitiek van de Verenigde Staten wel gesteund. De Amerikanen hadden het Nederlandse volk bijna twintig jaar eerder bevrijd van de Duitse bezetter. Op 10 november 1962 werd de steun van *Panorama* zichtbaar in de rubriek 'Panorama Actueel'. Daarin werd aan de hand van een foto gesproken over het conflict in

Figuur 18. 'Gevlucht uit angst', *Panorama* 10 november 1962

Vietnam. Op de afbeelding was een vluchtend zuid-Vietnamees gezin te zien (figuur 18). Op de achtergrond waren Amerikaanse en zuid-Vietnamese troepen op zoek naar de Vietcong. Een pro-Amerikaans standpunt was zichtbaar in de ondertitel: 'Dit gezin is gevlucht voor de communistische guerrillastrijders in Zuid-Vietnam'.¹⁶⁸ Daarnaast stelde *Panorama* dat de soldaten in hetzelfde schuitje zaten: 'Op de achtergrond de soldaten die op de communisten jagen. Ook voor hen is de vrede ver weg van huis en haard'.¹⁶⁹ De soldaten leden onder de taak die

zij van hun meerderen hadden gekregen, maar vochten voor een hoger doel. De ondertitel suggereerde dat de soldaten op de achtergrond niet de directe schuldigen waren. Zij waren niet de bron van het geweld in Vietnam.

Reeds in 1964 begon de steun van *Panorama* aan de Amerikaanse Vietnampolitiek scheuren te vertonen. De snelle omslag was niet spontaan. Eind 1964 en begin 1965 begonnen fracties van het Nederlandse volk zich te verzetten tegen de Vietnampolitiek van president Johnson. De protestacties richtten zich tegen de Amerikaanse regering en tegen de solidaire houding

¹⁶⁷ Rimko van der Maar, *Welterusten mijnheer de president*, 27-31.

¹⁶⁸ *Panorama*, 10 november 1962, 57.

¹⁶⁹ Ibidem.

van Den Haag. Minister Luns had namelijk zijn mening bijgesteld. Waar hij in de jaren 1962 en 1963 nog tegen een actieve Nederlandse en Amerikaanse rol in Vietnam was, veranderde hij zijn mening na het Tonkinincident van augustus 1964. Luns verklaarde dat geweld niet de juiste oplossing was. Nederland zou militair afzijdig blijven, maar voelde zich wel geestelijk verbonden met het lot van de Zuid-Vietnamezen. Luns geloofde in de dominotheorie en vreesde dat geheel zuidoost-Azië communistisch zou worden. De Nederlandse regering stond moreel en verbaal achter de Vietnampolitiek van de Verenigde Staten.¹⁷⁰ Dit schoot bij een groot deel van de Nederlandse bevolking in het verkeerde keelgat.

De protesten kregen pas echt voet aan de grond toen president Johnson in maart 1965 het startsein gaf voor de militaire campagne Rolling Thunder. Johnsons besloot om Noord-Vietnam continu te bombarderen. De eerste protestgroepen waren voornamelijk linkse studenten die walgden van de pro-Amerikaanse houding van het kabinet. Zij waren van mening dat de Amerikaanse interventie geen legitieme basis had: er was geen sprake van een communistische dreiging vanuit Noord-Vietnam. De dominotheorie was een verzinsel van de imperialistische Amerikaanse regering en Rolling Thunder een inhumane campagne. Zij richtten zich voornamelijk op de onschuldigheid van de Noord-Vietnamezen.¹⁷¹

De protestacties zorgden dat er aandacht kwam voor de escalatie in zuidoost-Azië. De groeiende aandacht was terug te vinden in *Panorama*: er werd met afschuw gereageerd op de escalerende Vietnampolitiek van de Verenigde Staten. Opmerkelijk was dat de houding van *Panorama* een omslag maakte door een foto van en een artikel over een gedode mannelijke Vietcongsoldaat. De titel van het stuk, 'Afschrikwekkend voorbeeld', vatte de kritische inhoud samen. De bijgevoegde foto was gemaakt door een anonieme tegen de Vietnamoorlog protesterende westerse journalist. De afbeelding liet het lezerspubliek een gedode Vietcongsluipschutter zien. De gevangengenomen communistische guerrilla weigerde aan de Amerikaanse en zuid-Vietnamese soldaten te vertellen waar zijn kameraden zich ophielden. Het geduld van de regeringstroepen raakte op: 'Dan besluiten ze de bevolking, van wie ze

¹⁷⁰ Van der Maar, *Welterusten mijnheer de president*, 31-33.

¹⁷¹ John Kleinen, *Leeuw en draak*, 193-194.

niemand kunnen vertrouwen, een voorbeeld te stellen. Dat zal ze afleren om met de vijand te heulen. Ze binden de man onder de ogen van zijn vrouw en kind vast aan de onderkant van een tank en razen met een snelheid van vijftien kilometer per uur naar het dorp. Daar laten ze hem achter, dood. En wij in Nederland vieren Vaderdag!¹⁷² Op de foto was sprake van een

Figuur 19. 'De echte verliezers',
Panorama 21-27 juni 1964

bepaalde machtsverhouding: de sterke zuid-Vietnamezen en Amerikanen met hun moderne wapentuig en de weerloze Vietcong (figuur 19).

De gepubliceerde foto was géén directe maar indirecte kritiek op de rol van de Amerikanen. Het betrof kritiek op de Vietnamoorlog in het algemeen en op de solidaire en passieve houding van de Nederlandse gemeenschap in het bijzonder. Het citaat 'En wij in Nederland vieren Vaderdag!', toonde de irritatie van de redactie.

Zoals hierboven beweerd gaf het artikel van 21 juni 1964 het startsein voor de afbrokkeling van de steun. De houding van *Panorama* werd in de loop van 1964 steeds kritischer. De Verenigde Staten werden alles behalve positief bejegend in het Nederlandse tijdschrift. Dit was op te maken uit de artikelen die verschenen vanaf 21 juni 1964. Een goed voorbeeld van deze

drastische meningsverandering werd zichtbaar op 11 september 1965. In vergelijking met 1964 werd er een jaar later wel

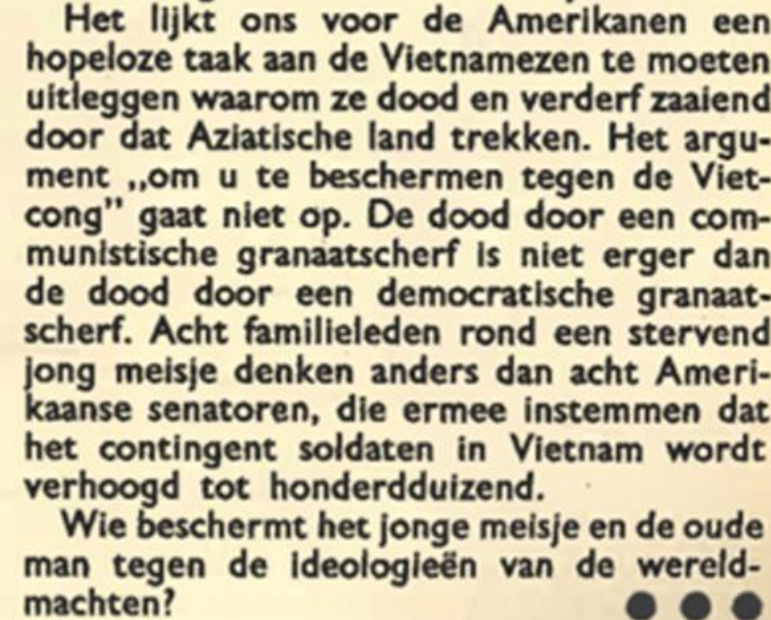
directe kritiek op de Vietnampolitiek van de Verenigde Staten geuit. De titel van het artikel luidde: 'De verliezers in Zuid-Vietnam'. Van de Amerikaanse aanwezigheid in zuidoost-Azië werd niets heel gelaten: 'Koppig Amerika heeft zijn elitetroepen en zijn modernste materiaal naar Zuid-Vietnam overgebracht om, koste wat het kost, de rode infiltratie tegen te houden'.¹⁷³ De Amerikanen waren volgens *Panorama* geen haar beter dan de Vietcong: 'Het lijkt ons voor de Amerikanen een hopeloze taak aan de Vietnamezen te moeten uitleggen waarom ze dood en verderf zaaiend door dat Aziatische land trekken. Het argument 'om u te beschermen tegen de Vietcong' gaat niet op. De dood door een communistische granaatscherf

¹⁷² *Panorama*, 21-27 juni 1964, 46-47.

¹⁷³ *Panorama*, 11 sept 1965

is niet erger dan de dood door een democratische granaatscherf'. (figuur 20)¹⁷⁴

De kenteringhypothese van Clarence Wyatt klopt. Wyatt stelde dat de internationale media zich rond 1965 ging keren tegen de oorlog in Vietnam. *Panorama* werd eind 1964 kritischer. De kenteringhypothese van Niek Pas zit, in het geval van *Panorama*, er twee jaar naast. Als sneeuw voor de zon verdween de pro-Amerikaanse houding van het Nederlandse tijdschrift. Deze omslag was te danken aan de passieve en pro-Amerikaanse houding van politiek Den Haag. Het aantal gepubliceerde foto's groeide naar tien stuks in 1964 en naar zeventien stuks in 1965. De aandacht voor de 'vuile' oorlog groeide. *Panorama* was van mening dat het conflict oncontroleerbaar werd. 'Het gaat FOUT in Vietnam'.¹⁷⁵

Het lijkt ons voor de Amerikanen een hopeloze taak aan de Vietnamezen te moeten uitleggen waarom ze dood en verderf zaaiend door dat Aziatische land trekken. Het argument „om u te beschermen tegen de Vietcong” gaat niet op. De dood door een communistische granaatscherf is niet erger dan de dood door een democratische granaatscherf. Acht familieleden rond een stervend jong meisje denken anders dan acht Amerikaanse senatoren, die ermee instemmen dat het contingent soldaten in Vietnam wordt verhoogd tot honderdduizend.

Wie beschermt het jonge meisje en de oude man tegen de ideologieën van de wereldmachten? ● ● ●

Figuur 20. 'Het gaat FOUT in Vietnam', *Panorama* 29 mei 1965

¹⁷⁴ *Panorama*, 29 mei 1965, 11.

¹⁷⁵ *Panorama*, 21-27 juni 1964, 47.

8.2. De Vietnamoorlog, een vrouwenaangelegenheid?

De beeldvorming van de Vietcong was in de eerste twee jaren van het conflict moeilijk te achterhalen. Dit werd veroorzaakt door het geringe aantal gepubliceerde foto's. De foto's die wel gepubliceerd werden zorgden wel voor een bepaald beeld van het conflict. Wat meteen opviel was de rol van vrouwen die door *Panorama* aan het licht werd gebracht. Onderstaande foto was een voorbeeld. Op de foto was de toenmalige zuid-Vietnamese president Ngo Dinh

Diem te zien. Hij inspecteerde met een gulzige lach zijn vrouwelijke militie (figuur 21). In de ondertitel verwees de redactie naar het machtsconflict tussen de Amerikanen en de Russen: 'Hij (Diem) kijkt in het gezicht van de vrouw, die het als haar taak beschouwt om nú te vechten voor een vrije toekomst van Zuid-Vietnam,

Figuur 21. 'Diem zijn militie', *Panorama* 7 juni 1962

waar zij straks haar taak als echtgenote en moeder kan vervullen. De situatie, waarin haar natie verwickeld is maakt het nodig dat zij 'n wapen kan hanteren en naast de man op de bres staat voor de vrijheid'.¹⁷⁶ De situatie begon op een totale oorlog te lijken: zowel mannen als vrouwen raakten actief bij het conflict betrokken. Dit was niet alleen het geval in het kamp van de zuid-Vietnamezen. Hetzelfde was zichtbaar bij de Vietcong.

De directe beeldvorming van de Vietcong in *Panorama* was in 1962 en 1963 te danken aan één foto. De foto verscheen in de rubriek '*Panorama Actueel*'.¹⁷⁷ Figuur 22 toont de foto die gepubliceerd werd in het nummer van 26 mei 1962. Op de foto was een jong meisje te zien. Omringd door zuid-Vietnamese soldaten werd zij ervan beschuldigd gespioneerd te hebben voor de Vietcong: 'Onder hoongelach kreeg zij het felle rode vechtpetje van de roden op en werd zij de 'Mata Hari' van Vietnam genoemd'. Mata Hari was een Nederlandse spionne ten

¹⁷⁶ *Panorama*, 9 juni 1962, 36.

¹⁷⁷ *Panorama*, 26 mei 1962, 36.

tijde van de Eerste Wereldoorlog. Het rode vechtpetje was een verwijzing naar de communistische achtergrond van de vijand.

Wanneer de twee laatste foto's, figuur 21 en figuur 22, naast elkaar worden gelegd is

Figuur 22. 'Mata Hari van Vietnam',
Panorama 26 mei 1962

er een overeenkomst zichtbaar. Op beide afbeeldingen speelden vrouwen de hoofdrol. De inhoud van *Panorama* deed vermoeden dat de Vietnamoorlog gestreden werd door vrouwen. Waren deze foto's ongelukkig gekozen of was er sprake van een vrouwenoorlog? De volgende paragrafen zullen aantonen dat *Panorama* deze beeldvorming in stand bleef houden.

Panorama schroefde het aantal gepubliceerde foto's van de Vietnamoorlog op naar tien stuks in 1964. Van dit aantal waren er drie gerelateerd aan de Vietcong. Het beeld van de Vietcong vertoonde overeenkomsten met de voorgaande jaren. Dezelfde vrouwelijke beeldvorming was nadrukkelijk aanwezig. Figuur 23

toonde overeenkomsten met de eerder besproken foto van de Vietcong. Ook op deze foto stond een vrouwelijke Vietcongstrijder centraal. Haar handen waren net als de zuid-Vietnamese 'Mata Hari' vastgebonden. De redactie van *Panorama* bevestigde in de ondertitel dat er steeds meer vrouwelijke leden van de Vietcong in de kraag gevat werden: 'In de strijd tegen de Vietcong-rebellen maken de Vietnamese regeringstroepen de laatste tijd steeds meer krijgsgevangenen met 'n rok aan'.¹⁷⁸ Vervolgens werd er gesteld dat de vrouwen door de communistische guerrillabeweging geïndoctrineerd werden. De vrouwen waagden hun levens voor de communistische organisatie zonder een specifiek doel voor ogen te hebben. Deze quote gaf meer uitleg over hoe *Panorama* dacht over de situatie van de vrouwen in het leger van de Vietcong (figuur 23). Zij deden mee aan het gevecht maar wisten niet waarvoor. Daarnaast moet in gedachten worden gehouden dat de Vietcong vrouwen gebruikte als vorm van propaganda. De oorlog tegen de kapitalistische vijand kon alleen gewonnen worden wanneer de gehele bevolking, inclusief de vrouwen, de wapens oppakten. Dit komt overeen met de communistische ideologie van Marx waarbij voor een revolutie van het gehele proletariaat gepredikt werd. De propaganda was gericht op het overhalen van vrouwen: 'In nine years they (Verenigde Staten) killed people, harmed women, beheaded and open to

¹⁷⁸ *Panorama*, 25 april 1964, 45.

stomach to take out the liver of thousands of people. There is starvation, unemployment and a lot of women became prostitutes. Be with the movement of all the women around the world. We have to build up the NLF (Vietcong)'.¹⁷⁹

In het laatste jaar van deze eerste periode, het jaar 1965, werd nog tweemaal deze beeldvorming van de Vietcong en de rol van vrouwen bevestigd. Figuur 24 toonde een vrouwelijke Vietcongstrijder.¹⁸⁰ *Panorama* beargumenteerde dat het niet zomaar een strijdster was: de vrouw was een topfiguur binnen de communistische guerrillamacht. Haar naam was Nguyen Thi Dinh en ze was ontdekt door een Russische fotograaf die toestemming had gekregen om een maand lang mee te lopen met de Vietcong. Zijn ervaringen heeft hij op de gevoelige plaat vastgelegd. Opvallend was dat het tijdschrift een neutrale beschrijving van de foto gaf (figuur 24) Dinh bezat enkel een geweer, een stel landkaarten en een draagbare radio. Haar hele leven stond in het teken van de communistische organisatie en het conflict.¹⁸¹ Meer informatie over de mysterieuze leidster was (nog) niet voor handen.

Niet veel later publiceerde *Panorama* een soortgelijke foto van een andere vrouw in actie. Op vier december 1965 werd er aandacht besteed aan het

Figuur 23. 'Krijgsgevangene met rok'. *Panorama* 25 april 1964

overlijden van een zuid-Vietnamese die diende in het regeringsleger (figuur 25). Ook al was zij niet lid van de Vietcong, haar persoon zei veel over het beeld van vrouwen in het conflict. De soldate heette Ho Ti Que en was de populairste vrouw in het zuid-Vietnamese leger. Dit had ze te danken aan haar onvoorwaardelijke inzet in de strijd tegen de Vietcong. *Panorama* sprak lovend over de toewijding en werklust van Que: 'De Vietnamese heldin was van alle markten thuis. Als er een adempauze was in de strijd tegen de rebellen, hielp zij de slachtoffers te verzorgen'. Dankzij haar toewijding kreeg zij de bijnaam 'Tijgervrouw' van haar mannelijke collega's.¹⁸²

¹⁷⁹ Bobby Horton, *A content analysis of Vietcong leaflets as propaganda, 1963-1968* (Lubbock 2013), 39-40.

¹⁸⁰ *Panorama*, 7 augustus 1965, 11.

¹⁸¹ Ibidem.

¹⁸² *Panorama*, 4 december 1965, 52.

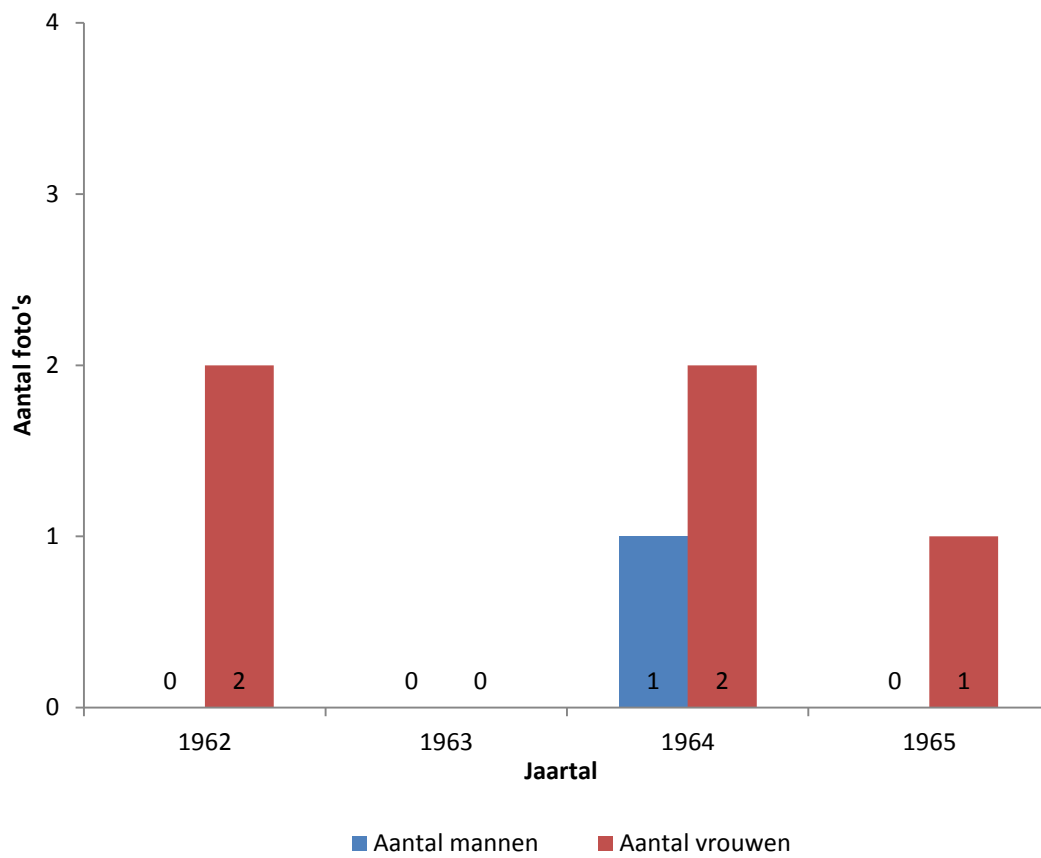
8.3. Conclusie 1962-1965

De gekozen artikelen en foto's hebben aangetoond dat de Amerikaanse Vietnampolitiek tot 1964 door *Panorama* werd gesteund. Eind 1964 vond een omslag plaats. De kenteringhypothese van Wyatt komt overeen met de veranderende houding van *Panorama*. De inhoud van het Nederlandse tijdschrift werd kritischer. Dit werd veroorzaakt door de inhumane militaire campagne van president Johnson. Het Nederlandse volk protesteerde tegen Rolling Thunder en stond op voor Noord-Vietnam.

Panorama publiceerde van 1962 tot en met 1965 vijf foto's van de Vietcong. Vier van deze foto's concentreerden zich op de rol van vrouwelijke guerrilla's. De bijgevoegde ondertitels waren overwegend neutraal en beschrijvend. Desalniettemin was er een waardeoordeel te constateren: de 'Tijgervrouw' werd als een heldin gezien terwijl er over de Vietcongstrijdster gezegd werd dat zij waren geïndoctrineerd door de Vietcong. Het is opvallend dat *Panorama* dankzij de gepubliceerde artikelen en foto's de suggestie wekte dat het conflict in Vietnam niet alleen een mannenaangelegenheid was. De leider van de Vietcong bleek een leidster te zijn (staafdiagram 7.1).

Maar waarom kregen vrouwen een hoofdrol in het conflict? Om een antwoord te kunnen geven op deze vraag moet er verwezen worden naar de rol van de propaganda. Zoals in de historiografie is besproken gebruikte de Vietcong vrouwen om hun ideologie te verspreiden. Zelfs de vrouwen pakten de wapens op en stelden hun levens in de waagschaal voor de vrijheid. Er waren zoveel mogelijk mannen en vrouwen nodig om de strijd aan te gaan tegen de Verenigde Staten en haar kapitalistische bondgenoten. Foto's van deze strijdvaardige vrouwen moesten anderen stimuleren om deel te nemen aan het conflict. Veel van de door *Panorama* gebruikte foto's werden verspreid door communistische bronnen. Het Nederlandse tijdschrift was afhankelijk van de Amerikaanse en communistische media, zelf had *Panorama* geen toegang tot Noord-Vietnam. In de conclusie van het volgende hoofdstuk wordt een verklaring gegeven waarom *Panorama* tijdens de beginjaren van de Vietnamoorlog foto's van vrouwen publiceerde.

Panorama man-vrouw 1962-1965
Staafdiagram 7.1

Figuur 24. 'Nguyen Ti Binh', Panorama 1965

Figuur 25. 'Een oorlogsheldin sneuvelde in de huiskamer',
Panorama 5 december 1965

Hoofdstuk 9. Panorama, de Vietcong en de Vietnamoorlog, 1966-1968

9.1. Het ware gezicht van de Verenigde Staten in Vietnam

Halverwege de jaren zestig begonnen de Nederlandse protesten een andere vorm aan te nemen. Het waren niet meer de kleine clubjes linkse studenten die ageerden tegen de Amerikaanse aanwezigheid in Vietnam: een groter deel van de Nederlandse samenleving begon zich te verzetten tegen de oorlog. Dit werd veroorzaakt door de inhumane militaire campagne van president Johnson. Zijn 'Rolling Thunder' werd ontvangen als een misdaad tegen de mensheid.¹⁸³

De tweede periode werd gekenmerkt door een kritische houding jegens de Amerikaanse participatie in Vietnam. De inhoud van *Panorama* werd vanaf 1966 zelfs cynisch. Op 1 oktober 1966 plaatste de redactie een kort stripverhaal over Hank, een fictieve Amerikaanse piloot. Hank bombardeerde voor zijn plezier scholen en ziekenhuizen in Noord-Vietnam en vond het de normaalste zaak van de wereld: 'Hank ontdekte een gebouw. Een wit gebouw. Hij had er al heel wat gezien. Hij had er al heel wat bestookt! Hij liet zijn bommen los. De school veranderde in een rokende puinhoop. Hij lachte tevreden'.¹⁸⁴ Hank was de belichaming van de Amerikaanse Vietnampolitiek. De Verenigde Staten hadden niets in het conflict te zoeken. Hank bleek een sadistische Amerikaan te zijn: 'Twee kinderen holden de school uit. Hank zwenkte uit en ging achter de vijand aan. Hij drukte op de knop. De machinegeweren begonnen vuur te spuwen. Hij hield van de machinegeweren als ze kogels spuwden en dood en verderf zaaiden. Wat was het heerlijk om te vliegen, piloot te zijn bij de Amerikaanse luchtmacht. Er woedde altijd wel ergens een oorlogje'.¹⁸⁵ De fictieve Hank werd door de redactie neergezet als een sadistische man, een stereotiepe Amerikaanse soldaat. Hij kon zijn lust naar oorlog stillen omdat de Verenigde Staten altijd wel in een oorlogje verwickeld raakten. Dit was een directe kritiek op de bemoeizuchtige participatie in Vietnam.¹⁸⁶

Bovenstaande voorbeelden stonden model voor de groeiende kritiek van het tijdschrift op de Amerikaanse aanwezigheid in Vietnam.¹⁸⁷ Waar was eigenlijk deze houding van *Panorama* aan te danken? Internationale en nationale vredesdemonstraties tegen de oorlog in

¹⁸³ Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis, 'Vietnamacties in Nederland': <http://www.iisg.nl/edu/vietnamoorlog/acties.php> (16-06-2014).

¹⁸⁴ *Panorama* 1 oktober 1966, 24.

¹⁸⁵ Ibidem.

¹⁸⁶ Zie ook: *Panorama*, nummer 15 1967, 10-14.

¹⁸⁷ Zie: 'De gangsteroorlog in Vietnam', in *Panorama* 22 oktober 1966, 14-22 en 'Zelfs de hemel weent over Vietnam', in *Panorama* 8 juli 1967, 18.

Vietnam kwamen in vergelijking met 1962 tot en met 1965 steeds vaker voor. De redactie volgde de opkomende kritiek van de internationale en nationale gemeenschap. *Panorama* kon niet om de frequent voorkomende vredesdemonstraties in Nederland en de Verenigde Staten heen.¹⁸⁸ Zo werd Johnson tijdens de Nederlandse demonstraties neergezet als een moordenaar en een oorlogsmisdadiger. De Amerikaanse president hoorde berecht te worden volgens de maatstaven van Neurenberg en Tokio, aldus de demonstranten. *Panorama* oordeelde nog niet zo negatief over de rol van de Amerikaanse president. Wel werd er steeds vaker de nadruk gelegd op het verloop van deze demonstraties. Het werd nodig geacht aandacht te besteden aan de demonstraties.

Vanaf 1965 begon het Nederlandse geïllustreerde tijdschrift zich steeds meer af te zetten tegen de bagatelliserende toon van de Amerikaanse berichtgeving. Voornamelijk de inhoud van *Life*, het Amerikaanse blad waarvan regelmatig foto's geleend werden door *Panorama*, kreeg het zwaar te verduren. Dit was te omschrijven als een emancipatie van de Nederlandse media.¹⁸⁹ De berichten die door de Amerikaanse media gepubliceerd werden, werden niet meer klakkeloos overgenomen. Deze ontwikkeling was van toepassing op *Panorama*. In het artikel 'De prijs van het nieuws' ging de redactie dieper in op de feitjeshouding van *Life*.

De gepubliceerde foto's waren afkomstig uit het fotoarchief van de Nederlandse journalist Co Renmeester. De originele tekst was geschreven door Don Moser. De reportage ging over het Tet-offensief ingezet door de Vietcong. De tekst van Moser werd bewust niet overgenomen. Het artikel van *Panorama* was een aanval op de berichtgeving van de (Amerikaanse) oorlogscorrespondenten. De redactie was van mening dat de nuchtere berichtgeving gebaseerd op cijfers onvoldoende was: 'Hun (de journalisten) berichten zijn dikwijls nuchter: cijfers van doden en gewonden, die onze behaaglijke huiskamers binnendringen en nauwelijks in staat blijken onze genoegzaamheid te verdringen'.¹⁹⁰ Emoties en individuele verhalen moesten de

Figuur 26. 'Prijs van het nieuws', *Panorama* nr 34 1968

¹⁸⁸ Zie: *Panorama* 17 sept 1966, *Panorama* 8 juli 1967, *Panorama* nr. 19 1967.

¹⁸⁹ Rimko van der Maar, *Weltrusten mijnheer de President*, 172-174.

¹⁹⁰ *Panorama*, 24 augustus 1968, 25.

rode draad van de berichten vormen, anders zou de wereld het conflict vergeten. De redactie veranderde de oorspronkelijke tekst van Moser. De cijfertjes en feiten werden achterwege gelaten en de nadruk werd gelegd op de verwondingen die oorlogscorrespondenten zoals Rentmeester, figuur 26, tijdens hun verblijf in Vietnam hebben opgelopen: ‘Tot zover Don Moser. Een nuchter rapport bestaande uit feitjes die normaal nauwelijks in het nieuws komen’.¹⁹¹ De foto’s van Rentmeester waren daarentegen geweldig: ‘De foto’s herinneren ons nog eens aan het slagveld dat Vietnam heet’.¹⁹²

De cynische benadering van *Panorama* was tot en met het einde van 1968 overduidelijk zichtbaar. De berichten die door de Amerikaanse pers werden verspreid over de vredesbesprekingen in Parijs moesten met een korrel zout worden genomen: ‘Naar men beweert en zelfs in gezaghebbende kranten dagelijks bevestigd ziet, wordt er in Parijs geijverd voor een vrede. Een vrede in Vietnam’.¹⁹³ Volgens het Nederlandse tijdschrift waren de Parijse vredesbesprekingen tussen de Verenigde Staten, de Vietcong en de noord-Vietnamese autoriteiten slechts schertsvertoningen. Terwijl de besprekingen bezig waren, bevochten duizenden mensen elkaar in de jungle en de rijstvelden van Vietnam. De helikopters met Amerikaanse troepen bleven overuren maken, ondanks de vredesbesprekingen.¹⁹⁴ De vredesconferentie, die in de ogen van de Verenigde Staten een rehabilitatie van haar imago had moeten zijn, zorgde juist voor het tegenovergestelde. *Panorama* bestempelde de Amerikanen als bemoeizuchtig, paranoia en hypocriet.

Maar wat gebeurde er met het imago van de vijand, de Vietcong? Wat had de negatieve beeldvorming van de Amerikanen voor gevolgen voor de guerrilla’s?

9.2. De Vietcong: overdag huisvrouwen, ’s nachts guerrilla’s!

Van de 103 gepubliceerde foto’s in *Panorama* tussen 1966 en 1968, waren 24 afbeeldingen gerelateerd aan de Vietcong. Op deze foto’s waren zeven keer mannen te aanschouwen en zeventien keer vrouwen. Aan de foto van Nguyen van Sam is meer aandacht besteed. Dezelfde Vietcongstrijder was tevens te vinden in een artikel van *Life* in 1966.

De periode 1966 tot en met 1968 werd gekenemerkt door een vrouwelijke beeldvorming van de vijand. Figuur 27 was een dergelijke afbeelding.¹⁹⁵ Deze afbeelding liet

¹⁹¹ Idem, 26-27.

¹⁹² Ibidem.

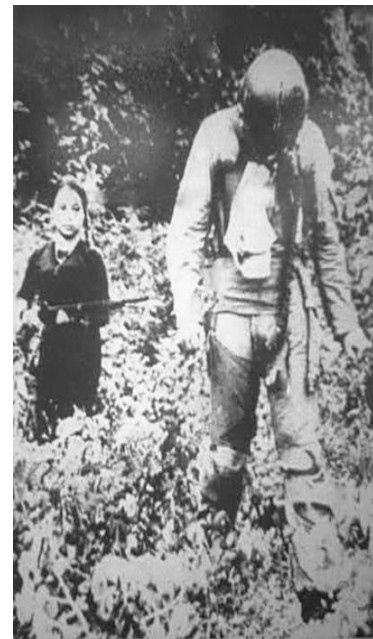
¹⁹³ *Panorama*, 30 november 1968, 22.

¹⁹⁴ *Panorama*, nummer 44 1968, 32-36.

¹⁹⁵ Zie: *Panorama*, 29 januari 1967, 23 april 1967, 7 mei 1967 en 22 oktober 1967.

een onnatuurlijk schouwspel zien. Op de foto stond een jong meisje dat met haar karabijn een grote Amerikaanse soldaat in bedwang hield. Het was de eerste en tevens laatste keer dat deze machtsverhouding in *Panorama* te zien was. Dankzij zijn helm leek hij op een buitenaards wezen. Opvallend aan deze foto was dat de grote en sterke Amerikaan krijgsgevangene werd gemaakt door een klein en tener meisje: de grote en sterke Verenigde Staten waren aan het verliezen van het kleine Noord-Vietnam. De foto verschilde enorm van de foto's die in *Life* werden getoond, waarbij de machtsverhouding juist in het voordeel van de Verenigde Staten uitviel.¹⁹⁶ Met zijn hoofd omlaag leek hij zich te berusten in zijn lot: hij werd door de soldate begeleid naar een kamp voor krijgsgevangenen, aldus *Panorama*. De ondertitel was neutraal: 'Deze foto, uit communistische bron, laat zien hoe een tener vrouwtje een boom van een Amerikaanse vlieger in bedwang houdt. Hij werd met zijn vliegtuig boven Noord-Vietnam neergeschoten en, nog in volle uitrusting, naar een kamp gebracht'.¹⁹⁷ De redactie leek zich ervan bewust dat de foto mogelijk door de communisten gebruikt werd voor propagandistische doeleinden. Er werd verwezen naar de bron van herkomst.

Het was de laatste foto in *Panorama* waarop een lid van de Vietcong pronkte en waarvan de inhoud van de geschreven ondertitel neutraal was. De foto's die *Panorama* na 28 oktober 1967 publiceerde werden alle ondersteund door een positieve of sympathieke berichtgeving. Dit was een groot verschil met de afbeeldingen die *Life* publiceerde. De berichtgeving van *Panorama* over de Vietcong was minder negatief. De Vietcong was niet alleen een communistische guerrillaorganisatie, maar bood tevens een helpende hand aan de bevolking. Zij namen de bevolking van het platteland mee de ondergrondse tunnels in tijdens Amerikaanse bombardementen, aldus *Panorama*.¹⁹⁸

Figuur 27. 'Amerikaanse piloot neergeschoten boven Noord-Vietnam', *Panorama* 28 oktober 1967

De grote verschillen in berichtgeving tussen het Nederlandse *Panorama* en het Amerikaanse *Life* werden alsmaar duidelijker. Belangrijk vergelijkingsmateriaal was een artikel over de Vietcongeenheid F-100, een eenheid die reeds besproken is in het hoofdstuk

¹⁹⁶ *Life*, 9 februari 1968, cover.

¹⁹⁷ *Panorama*, 28 oktober 1967, 44.

¹⁹⁸ *Panorama*, 9 december 1967, 24-27.

over de analyse van *Life*.¹⁹⁹ ²⁰⁰ De leden van deze eenheid werden door het Amerikaanse tijdschrift bestempeld als een elitegroep terroristische mannen en vrouwen. Allen hadden verscheidene bloedige aanslagen op hun geweten. Zoals aangetoond was *Life* overtuigd van de terroristische praktijken van de Vietcong. Van Sam was de leider van de terreureenheid. De foto's van Van Sam waren geschoten door Co Rentmeester.

De Amerikaanse beeldvorming van Van Sam stond haaks op het beeld dat geschetst werd door het Nederlandse geïllustreerde blad. Er werd wel erkend dat Van Sam tientallen doden op zijn naam had staan. De redactie van *Panorama* legde echter niet de verbinding met terrorisme. In *Panorama* stond Van Sams persoonlijke leven centraal en niet zijn terroristische daden. Er werd gevraagd naar zijn kinderen, zijn favoriete gedichten, wat hij het meest miste uit zijn jeugd en of hij getrouwd was. Wat opviel waren zijn opvattingen over de vele vrouwen die meevochten aan zijn zijde: 'Vrouwen staan bij ons hoog in aanzien, omdat ze aan onze zijde vechten en omdat we ze eeuwenlang slecht behandeld hebben en hen niet als gelijken van de man beschouwden'.²⁰¹ Van Sams uitspraak wees erop dat vrouwen dankzij de oorlog emancipeerden. In vergelijking met *Life* zorgde *Panorama* bewust voor een veel menselijker beeld van de Vietcongterrorist. De Amerikaanse media hadden de neiging om de Vietcong onmenselijk te maken: 'The North Vietnamese and Vietcong were 'fanatical', 'suicidal', 'savage' and 'halfcrazed'. They were lower than mere criminals: they were vermin'.²⁰²

Dat de vrouwen een belangrijk onderdeel vormden van de Vietcong is reeds in deze masterscriptie duidelijk geworden. In het vorige hoofdstuk is onder meer aangegeven dat een vrouw was doorgedrongen tot het centrale bestuur van de guerrilla's. Deze mysterieuze topvrouw bleek een belangrijk figuur te worden voor *Panorama*. In de context van de vredesconferenties in Parijs in 1968 werd er aandacht besteed aan de bestuurders van de guerrillaorganisatie. De redactie hunkerde naar meer informatie over de geïsoleerde andere kant, de kant van de Vietcong.²⁰³ Welke personen werden door de Vietcong als onderhandelaars naar Parijs gestuurd? Waarom? Wat was de motivatie van de guerrilla's? Er werd gezocht naar een andere kant van het verhaal.

Tot grote verbazing van de redactie bleken de guerrilla's een vrouw te hebben

¹⁹⁹ *Life*, 12 januari 1968, 19-21.

²⁰⁰ *Panorama*, nummer 12 1968, 22-24.

²⁰¹ *Idem*, 20-21.

²⁰² Daniel C. Hallin, *The uncensored war*, 157-158.

²⁰³ John Kleinen, *Leeuw en draak*, 175.

gestuurd als bemiddelaar. De vrouw kwam bekend voor. Haar beeltenis verscheen drie jaar eerder in *Panorama*. Haar naam was Nguyen Thi Binh en was verantwoordelijk voor de buitenlandse politiek van de Vietcong. *Panorama* beschreef de nieuwsgierigheid van de internationale media: ‘Het was er stampvol verslaggevers, want – uniek en ongelofelijk – de fanatiekste soldaten van onze tijd hadden een vrouw gestuurd om vrede te maken!’²⁰⁴ *Panorama*'s Hans Smulders kreeg de kans als eerste westerse journalist de guerrillera te bestoken met vragen (figuur 28).

De inhoud van Smulders' interview was gericht op haar persoonlijk motivatie en op de vraag waarom de Vietcong een vrouw had gestuurd. Oorlog was toch een mannenaangelegenheid? Smulders benadrukte deze situatie: ‘Voor ons Europeanen is het ongelooflijk dat soldaten een vrouw hebben gezonden. Dat is in onze geschiedenis niet

voorgekomen. Wij menen: mannen voeren oorlog, mannen sluiten vrede. Is dat in Vietnam anders?’²⁰⁵ Thi Binh antwoordde dat de inwoners van Vietnam opstonden tegen de Amerikaanse agressor en haar zuid-Vietnamese marionettenregering. Het was de taak van elke Vietnamees, ook elke vrouw, om mee te strijden: ‘Voor ons vrouwen en voor het volk van Zuid-Vietnam is het heel gewoon en niets bijzonders dat vrouwen deelnemen aan de strijd, want tegenover een agressor die zo wreed is als de Amerikaanse agressor, staat het hele volk op en dat volk bestaat uit vrouwen, mannen, kinderen en bejaarden’.²⁰⁶ Op de vraag waarom zij zich geschaard heeft in de rangen van de

Figuur 28. 'Nguyen Thi Binh', *Panorama* 30 november 1969

Vietcong gaf zij resoluut antwoord. Binh was van mening dat ze geen andere keuze had. De Vietcongbestuurder legde uit dat zij om een belangrijke reden was benaderd door haar organisatie. Op deze wijze wilde de Vietcong eer bewijzen aan de vele vrouwen die meevochten voor de onafhankelijkheid. In dit citaat is het oude Vietnamese gezegde terug te vinden: ‘wanneer er oorlog komt, vechten zelfs de vrouwen mee’.

Opmerkelijk was de vraag die Thi Binh stelde aan Hans Smulders. Ze wilde graag weten wat hoe het Nederlandse volk over de Vietcong dacht. De reporter van *Panorama*

²⁰⁴ *Panorama*, 30 november 1969, 22-23.

²⁰⁵ *Panorama*, 14 december 1969, 19.

²⁰⁶ *Idem*, 20.

stelde dat het Nederlandse volk de aanwezigheid van de Amerikanen onbegrijpelijk vond: ‘Ik leg haar uit dat het voor veel Nederlanders nog moeilijk te verwerken is dat de Amerikanen, die Nederland in 1945 hebben bevrijd, in de Vietnamese oorlog een andere rol dan die van bevrijders hebben gespeeld’.²⁰⁷ Smulders suggereerde dat het Nederlandse volk sympathie had voor de zaak van de Vietcong. De Verenigde Staten waren de agressor: ze waren niet meer de bevrijders van twintig jaar geleden. Indirect beweerde hij dat de strijd van de Vietcong rechtvaardig was.

De houding van *Panorama* werd bevestigd door een interview met hoofdredacteur Vermeulen in het *Haarlems Dagblad* van 4 mei 1968. De naam van de persoon die het interview afnam werd niet genoemd. Vermeulen sprak zich uit over het conflict in Vietnam: ‘*Panorama* is anti-Amerikaans waar het de politiek in Vietnam betreft. Ik heb een bepaald standpunt, maar ik oriënteer me steeds’.²⁰⁸ Dit was duidelijk in de veranderde houding van *Panorama* aan het einde van 1964. Vermeulen vertelde dat hij regelmatig brieven kreeg van lezers die niet begrepen waarom hij de Verenigde Staten zo hard aanpakte: ‘Ze schelden ons soms uit voor communist en fascist’.²⁰⁹ Deze beschuldigingen interesseerden hem niets. Vermeulen vatte de kritiek op als een bevestiging van het succes van de uitgesproken inhoud van *Panorama*. Vervolgens ging de hoofdredacteur dieper in op de vraag waarom er zoveel gewelddadige foto’s in het Nederlandse geïllustreerde tijdschrift verschenen. ‘Mensen hebben behoefte aan geweld, dus laat ik ze foto’s zien van geweld (pakt een foto van een Amerikaanse soldaat die twee Vietnamese vrouwen meesleurt). Dat komt tegemoet aan de lust tot geweld. Idealisten die geloven in vrede, behoren al gauw tot de categorie zielepoten’.²¹⁰ Vermeulen was altijd op zoek naar, om zijn woorden te gebruiken, ‘het godverdomme-effect’: ‘Choquerende foto’s, ook onsmakelijke foto’s van mensen in ontorende situaties bestempel ik als platen met een ‘godverdomme-effect’ waarvan de lezer zal opkijken’.²¹¹

9.3. Conclusie 1966-1968

De tweede periode van dit onderzoek heeft aangetoond dat de anti-Amerikaanse houding van *Panorama* nieuwe vormen had aangenomen. De instemmende en later kritische houding maakte plaats voor een sterk negatieve en soms zelfs cynische toon: de sadistische Amerikanen hadden niets te zoeken in Vietnam. Er was géén legitieme basis om het land in

²⁰⁷ Ibidem.

²⁰⁸ Gerard Vermeulen, “‘Ik heb een hekel aan zielenpoten’”, *Haarlems Weekblad* 4 mei 1968, 18.

²⁰⁹ Ibidem.

²¹⁰ Idem, 19.

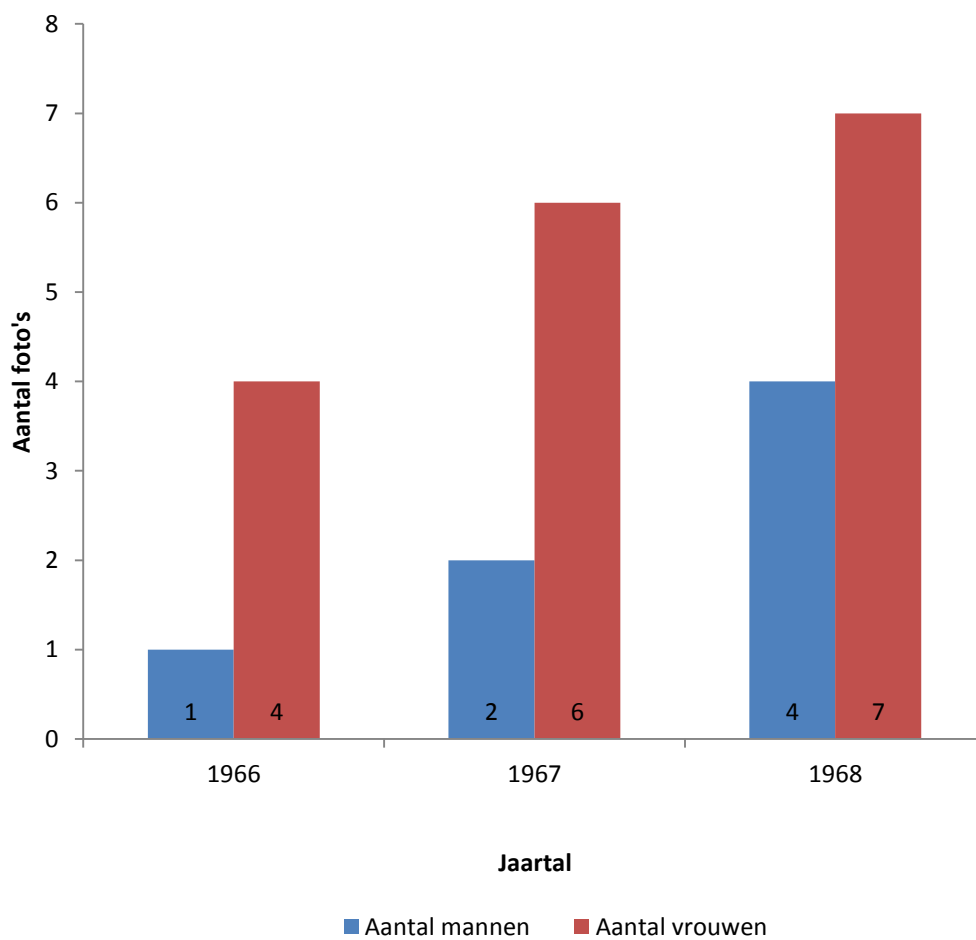
²¹¹ *Panorama*, 1 juli 1975, 24-25.

zuidoost-Azië binnen te vallen. De berichtgeving van *Panorama* kwam overeen met het ontstane anti-Amerikanisme onder het Nederlandse volk en de kenteringhypothese van Clarence Wyatt: vanaf 1965 werd het tijdschrift kritischer. De vredesbesprekingen in Parijs van 1968 werden door de redactie met een korrel zout genomen. De vreedzame intentie van de Amerikanen was een grote leugen, de gevechten in het zuiden van Vietnam werden immers niet gestaakt.

De anti-Amerikaanse houding had positieve gevolgen voor de beeldvorming van de Vietcong. De organisatie werd gezien als slachtoffer van de Amerikaanse agressie. Om de sympathie voor de organisatie kracht bij te zetten gebruikte *Panorama* voornamelijk afbeeldingen van strijdbare jonge vrouwen (staafdiagram 8.1). Zelfs de vrouwen grepen naar de wapens en stonden op tegen de Amerikaanse aanwezigheid. Het zien van een dode of gevangengenomen vrouw heeft natuurlijk meer invloed op de lezer dan een foto van een man in dezelfde situatie. Vermeulen hanteerde een ‘godverdomme-effect’ om zijn lezers te manipuleren en de Vietnampolitiek van de Verenigde Staten in een kwaad daglicht te zetten.

De tweede periode heeft bewezen dat de vrouwelijke beeldvorming, zichtbaar in de eerste periode, niet toevallig was. Eenzelfde beeldvorming van de Vietcong was aanwezig tussen 1966 en 1968. Wanneer de grafieken van de eerste twee periodes worden vergeleken, wordt duidelijk dat *Panorama* na 1965 steeds meer foto's van vrouwen ging publiceren: vijf stuks tegenover zeventien stuks. In de jaren van de eerste periode poogde *Panorama* door middel van sensatiefoto's haar lezerspubliek over het conflict te informeren. Vermeulen was vooral bezig met eigen belang. Het is opmerkelijk dat de stijging van het aantal vrouwenfoto's hand in hand ging met de anti-Amerikaanse houding van Vermeulen. De vrouwenfoto's die gepubliceerd werden in de tweede periode werden zowel gebruikt als vorm van sensatie om lezers te trekken, maar ook als een verlengstuk voor zijn anti-Amerikaanse houding. Natuurlijk moet wel in het achterhoofd worden gehouden dat de meeste afbeeldingen van de vrouwen verspreid werden door communistische bronnen. Toch nam *Panorama* deze afbeeldingen over met de intentie om de Amerikanen te bekritisieren en steun te betuigen aan de Vietcong. Vermeulen had simpelweg foto's van Amerikaanse bronnen kunnen gebruiken voor de berichtgeving van de Vietnamoorlog. Hij koos echter voor een andere inslag.

Panorama man-vrouw 1966-1968
Staafdiagram 8.1

Hoofdstuk 10. Panorama, de Vietcong en Vietnam (1969-1970)

10.1. Democratie, hoe spel je dat op z'n Amerikaans?

De Parijse vredeconferentie leverde in eerste instantie geen resultaten op. De uitzichtloosheid was mede te danken aan de voortdurende gevechten in Vietnam. De Amerikaanse en zuid-Vietnamese regeringstroepen bleven doorgaan met de zuiveringsacties en het bombarderen van Noord-Vietnam.²¹² In Nederland viel deze hypocrisie niet in goede aarde. Wilden de Verenigde Staten de oorlog in zuidoost-Azië niet beëindigen? De onvrede groeide onder de demonstranten en deze werd door de Nederlandse media overgenomen. Ook *Panorama* liet niet na om de Amerikaanse regeringsleiders hard aan te pakken. Richard Nixon had net de sleutel van het Witte Huis in ontvangst genomen van Johnson toen een opmerkelijke foto en slogan op de cover van *Panorama* verscheen. Op 25 januari 1969 werd voor de eerste keer door het Nederlandse tijdschrift de (voormalige) Amerikaanse president hard aangepakt. Johnson was een moordenaar en een oorlogsmisdadiger luidde de titel.²¹³ De hevige

Figuur 29. 'Amerikaanse democratie', 4 juli 1969

bombardementen, het groeiende dodenaantal en uiteindelijk de escalatie van het conflict werden aan de democraat toegeschreven. Nederlandse demonstranten scandeerden dat Johnson samen met zijn generaals voor een oorlogstribunaal moest verschijnen. De kreet werd vanaf 1966 regelmatig door de Nederlandse demonstranten gebruikt.

Pas in 1969 durfde *Panorama* dezelfde slogan te gebruiken. Waarom het tijdschrift pas drie jaar later Johnson als moordenaar en oorlogsmisdadiger neerzette was gemakkelijk te verklaren: het beledigen van een bevriend staatshoofd was een erge vorm van smaad. Hierop stond een boete en in de strengste gevallen zelfs een gevangenisstraf.²¹⁴ De Nederlandse filosoof en hoogleraar Bernard Delfgaauw vond een maas in de wet. Hij vervormde de slogan: 'Gemeten naar de maatstaven van Neurenberg en Tokio zijn Johnson, zijn naaste medewerkers en generaals oorlogsmisdadiger'.²¹⁵ *Panorama* nam de beeltenis en het verwijt van de demonstranten pas in 1969 over uit onvrede over de situatie in Vietnam. Johnson was

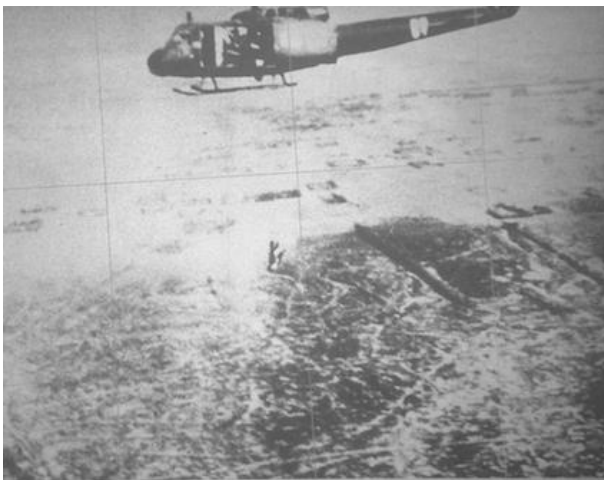
²¹² *Panorama*, 1 maart 1969, 32-41.

²¹³ *Panorama*, 25 januari 1969, cover.

²¹⁴ Jaap van Heerden, 'Is of was Johnson een oorlogsmisdadiger?', *Hollands Maandblad* augustus-september 1969, 18.

²¹⁵ Bernard Delfgaauw, *Vietnam. Zijn vedragen vodjes papier?* (Baarn 1975) 65-69.

een oorlogsmisdadiger en moest berecht worden volgens de maatstaven van Neurenberg en Tokio. Een hand boven Johnsons hoofd houden was géén vorm van democratie. Natuurlijk gebeurde er niets. Er werden geen maatregelen getroffen. Dit schoot bij *Panorama* in het verkeerde keelgat. Als reactie publiceerde *Panorama* cynische afbeeldingen van wrede Amerikaanse soldaten (figuur 29). Een voorbeeld was te vinden in het nummer van 4 juli 1969. Aan een Vietnamees werd de vraag gesteld of hij ‘democratie kon uitspreken’. Op deze wijze nam het Nederlandse tijdschrift de ‘democratie’ van de Amerikanen op de hak: er was in Vietnam géén democratie dankzij de Amerikaanse aanwezigheid.²¹⁶

Figuur 30. 'Spreek of val dood', *Panorama* 26 december 1970

De Amerikanen werden door de redactie in 1969 en 1970 als oorlogsmisdadigers neergezet. De middelen die gebruikt werden om het ‘communisme in te dammen’ werden gezien als barbaars en niet legitiem. Hoe kon de bevrijder van Europa, de goedzak en leider van de westerse wereld juist het tegenovergestelde doen in zuidoost-Azië? Het was voor de meeste Nederlanders,

inclusief de redactie van *Panorama*,

onbegrijpelijk. De Amerikanen waren het kwaad

geworden, de nieuwe bezetter. De vermeende oorlogsmisdaden en de wrede werkwijze van de soldaten kwamen in de jaren 1969 en 1970 steeds vaker aan het licht. De manier waarop er werd omgegaan met de Vietnamese bevolking was onacceptabel. Figuur 30 duidde op de wrede aanpak van de Amerikanen. Op de foto was een Amerikaanse helikopter te zien. Onder de helikopter stond een vrouw met haar armen wijd, klaar om iets op te vangen. De ondertitel luidde ‘Spreek of val dood!’²¹⁷ De verdachte wilde niet praten en werd met vastgebonden handen uit de helikopter gegooid, een oorlogsmisdaad volgens de redactie.

Toch werd er geen aandacht besteed aan My Lai: het Oradour-Sur-Glane van Vietnam. Het Nederlandse blad gebruikte liever persoonlijke verhalen van vrouwen en kinderen. De Amerikanen hielden het niet bij het uit helikopters werpen van mensen. De Amerikanen namen ook de onschuldige bevolking onder vuur. *Panorama* gebruikte een verhaal over een weeshuis. Het weeshuis lag tussen twee Amerikaanse legerkampen. De

²¹⁶ *Panorama*, 4 juli 1969, 62.

²¹⁷ *Panorama*, 26 december 1969, 27.

Amerikanen schoten op de wezen omdat er gedacht werd dat de begeleiders onderdak boden aan de Vietcong. Welke barbaren schieten op kinderen die hun ouders al hebben verloren (figuur 31)?

Figuur 31. 'Schiet niet op onze weesjes', *Panorama* 1 mei 1970

10.2. Van Viet-cong naar Viet-slachtoffer

De vorige paragraaf stelt dat de bekritisering van de Amerikanen door *Panorama* een stap verder ging dan in de voorgaande periodes. De aanwezigheid werd door een deel van het Nederlandse volk gezien als een oorlogsmisdaad. *Panorama* schaarde zich achter de demonstranten en deelde de opvatting dat de Amerikaanse aanwezigheid ongefundeerd was. De afbeeldingen en artikelen hebben de houding van het blad bevestigd. Het ontstane wrede imago van de Amerikanen had daarnaast grote positieve invloed op het beeld van de Vietcong.

In de jaren 1969 en 1970 verschenen er zeven foto's van de communistische guerrilla's. Op deze foto's waren drie vrouwen, drie mannen en een Amerikaanse vrouw met een Vietcongvlag te zien. De Vietcong werd door *Panorama* steeds meer in de rol van slachtoffer gemanoeuvreed. Het begin van deze verandering in beeldvorming was al zichtbaar in het interview van Nguyen Thi Binh uit 1968. Dit slachtofferbeeld was tevens zichtbaar in de nummers van *Panorama* uit 1969 en 1970.

Figuur 32 was een voorbeeld van de ontstane slachtofferrol.²¹⁸ Op de afbeelding was een vrouwelijk lid van de Vietcong te zien. Zij was een strijder en moeder. Wat meteen opviel was de zak die zij over haar hoofd had gekregen van de Amerikanen. Ze gaf borstvoeding aan haar kind terwijl ze naar een kamp voor krijgsgevangenen werd gebracht. De keuze van *Panorama* voor een afbeelding van een vrouw was opvallend. De afbeelding zorgde voor een verwarrend beeld: een moeder die vecht tegen de Amerikanen, een botsing tussen twee werelden.²¹⁹ *Panorama* wilde op deze wijze meer sympathie creëren voor de Vietcong.

Figuur 32. 'Vietcongmoeder', *Panorama* 24 mei 1969

Ook hier was sprake van het 'godverdomme-effect' waarover Vermeulen sprak. Een afbeelding van een mannelijke strijder met een zak over zijn hoofd maakt andere gevoelens los dan een foto van een moeder met haar kind. Er werd door de redactie ingespeeld op de gevoelens van de lezer. De band tussen moeder en dochter was onbreekbaar. Dit sluit aan op de heersende (westerse) ideeën over vrouwen. In de jaren zestig

²¹⁸ Zie ook: *Panorama*, 1 maart 1969, 23. *Panorama* 26 december 1969, 52-54.

²¹⁹ *Panorama*, 24 mei 1969, 24.

ontstond het idee dat vrouwen zich vooral moesten bekommeren om de opvoeding van de volgende generaties. De relatie met haar kinderen stond hierdoor centraal in de populaire cultuur.²²⁰ ‘Black and bronze people of Africa, Asia and Latin America were shown going about their daily lives – happy, poor but dignified, and attuned to basic values’.²²¹ Dit was zichtbaar op de foto van de Vietcongmoeder. De moeder was echter slachtoffer van de agressieve Vietnampolitiek van de Verenigde Staten geworden. De Derde Wereld was niet meer een veilige haven.²²²

De slachtofferrol werd steeds duidelijker. Zo is op figuur 33 een verhoor van een Vietcongverdachte te zien. Ditmaal betrof het een mannelijke strijder. Hardhandig werd de Vietcongsoldaat op de grond gedrukt, om vervolgens de loop van een geweer dreigend op zijn slaap te krijgen. Opvallend was de gekozen ondertitel van *Panorama*: ‘Scherp verhoor van een Vietcongstrijder bij Da Nang in Zuid-Vietnam. Met barbaarse pressie dwingt men de vijand tot spreken. Niet dat de Vietcong zachtzinniger zou zijn: zij hebben alleen meer recht van spreken’.²²³ Zowel de Amerikanen als de Vietcong maakten zich schuldig aan buitensporig gedrag. *Panorama* wees niet met een beschuldigende vinger naar de Vietcong. De Amerikanen waren fout, de Vietcong niet.²²⁴ Dat de Vietcong dezelfde

Figuur 33. ‘Scherp verhoor’,
Panorama 4 september 1970

ondervragingsmethoden gebruikte was volgens de redactie rechtvaardig. De organisatie had als slachtoffer meer recht van spreken. *Panorama* koos de kant van de in hun ogen slachtoffers van het conflict.

Panorama's steun voor de zaak van de Vietcong kwam eenmaal naar voren in 1970. De inhoud van het artikel vertoonde overeenkomsten met de sympathieke afbeeldingen die door *Life* in 1970

gepubliceerd werden.²²⁵ Net als in het Amerikaanse tijdschrift koos *Panorama* voor het publiceren van een afbeelding van een demonstrant die de Vietcong steunde (figuur 34). Op de foto was een vrouw te aanschouwen die tijdens een parade voor Amerikaanse oorlogsveteranen haar sympathie voor de communistische guerrillaorganisatie uitte. Zij

²²⁰ Catherine Lutz en Jane Collins, *Reading National Geographic*, 166-173.

²²¹ Idem, 159.

²²² Ibidem.

²²³ *Panorama*, 4 september 1970, 27.

²²⁴ Zie ook: *Panorama*, 15 mei 1970, 29.

²²⁵ Zie ook: *Life*, 7 maart 1969, *Life*, 21 november 1969 en *Life*, 27 maart 1970.

zwaaide met het symbool van de organisatie. Beide tijdschriften droegen in 1970 bij aan het ontstane sympathieke beeld van de Vietcong.

10.3. Conclusie (1962-1970)

Dit onderzoek heeft aangetoond dat het standpunt van *Panorama* over de Vietnampolitiek van de Verenigde Staten sterk werd beïnvloed door de gemoedstoestand van de Nederlandse samenleving. De eerste periode (1962-1965) heeft laten zien dat de Vietnampolitiek van de Verenigde Staten schoorvoetend door Den Haag werd geaccepteerd, zij het wel onder de voorwaarde dat Nederland géén actieve militaire rol zou spelen in het conflict. De angst voor het communisme en het overheersende idee dat Nederland veel te danken had aan de voormalige bevrijder zorgden dat de vredesdemonstraties en het anti-Amerikanisme tot eind 1964 uitbleven. Daarnaast heerste er onduidelijkheid over wat er precies gaande was in zuidoost-Azië. Dit was zichtbaar in het aantal foto's en artikelen dat gepubliceerd werd. Er was een gebrek aan informatie. Deze houding veranderde einde 1964 en begin 1965. Minister Luns veranderde van mening en stond na het Tonkinincident moreel en verbaal als een blok achter de Amerikanen. Hij erkende de 'dominotheorie'. Het kwam de minister van buitenlandse zaken op een stortvloed aan kritiek te staan vanuit een brede kring van de Nederlandse samenleving. Daaropvolgend gooide Johnson zijn eigen glazen in door het startsein te geven voor zijn campagne 'Rolling Thunder': daardoor ontvlamde de kritiek van het Nederlandse volk over de kwestie Vietnam. Er was sprake van een slingerbeweging in perspectief. Echter, de omslag vond niet plaats in de jaren 1967 en 1968 maar al in 1964 en 1965. De hypothese van Wyatt wordt hiermee bevestigd.

De aangewakkerde Vietnamprotesten hadden invloed op de inhoud van *Panorama*. Het Nederlandse tijdschrift werd kritischer en stelde dat het fout ging in Vietnam. Deze omslag had invloed op de beeldvorming van de Vietcong. Het blad zorgde voor een positieve en vooral vrouwelijke beeldvorming van de organisatie. (staafdiagram 9.2) De keuze om voornamelijk foto's van vrouwen te publiceren is eenvoudig te verklaren. Ten eerste was *Panorama* afhankelijk van de informatie die verstrekt werd door de Amerikanen, of van informatie die door communistische bronnen verspreid werd. Regelmatig werd voor de laatste bron gekozen. Ten tweede, foto's van vrouwen hebben meer invloed op het lezerspubliek dan foto's van doodgeschoten mannen. Op deze manier creëerde *Panorama* sympathie voor de Vietcong en een negatief beeld van de Amerikanen. Zoals Hans Smulders in zijn interview betoogde, horen vrouwen geen oorlog te voeren. In Vietnam was dit wel het geval: de mensen waren hopeloos als gevolg van de Amerikaanse inmenging en verzetten zich met hand en

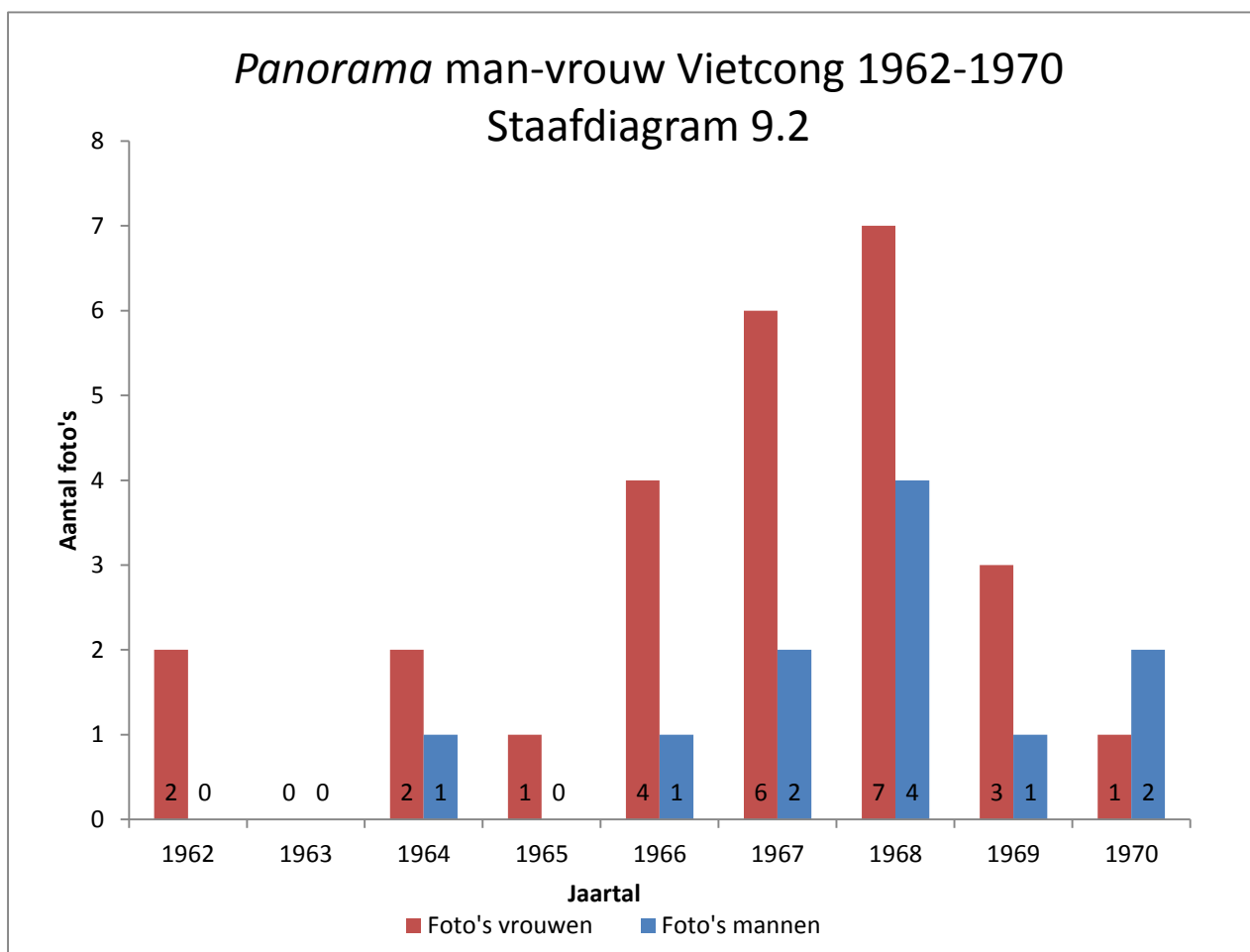
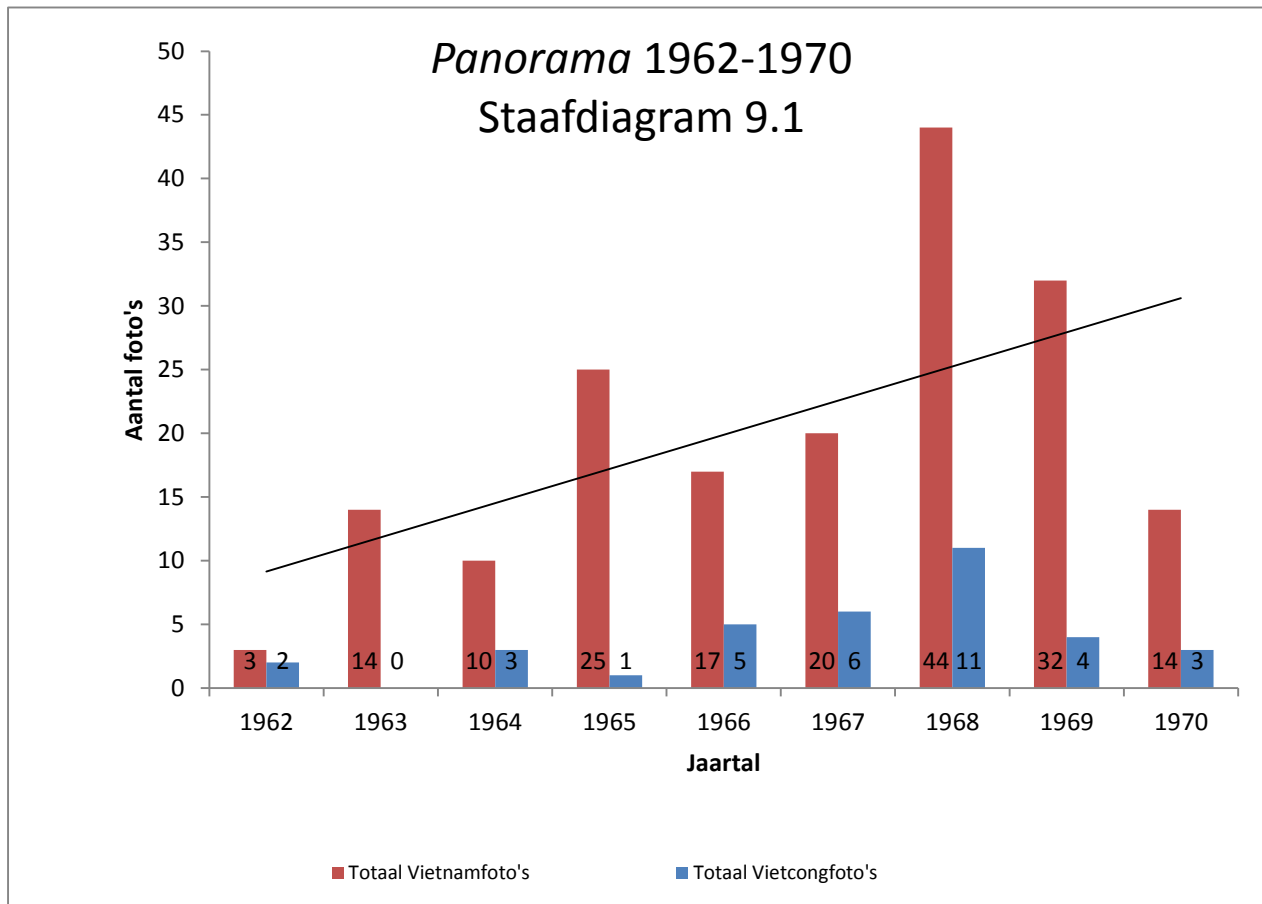
tand.

In vergelijking met *Life* zorgde *Panorama* voor een menselijker beeld van de vijand. De gepubliceerde interviews en foto's van de Vietcong richtten zich op de persoonlijke levens van de strijders. Dit was een groot verschil met de inhoud van het Amerikaanse *Life* waar de Vietcong verbannen werd uit de menselijke maatschappij. Het waren volharde criminelen die de verspreiding van democratie probeerden te ondermijnen.

Het anti-Amerikanisme in *Panorama* bereikte een piek na 1969. Johnson werd neergezet als een oorlogsmisdadiger die volgens de statuten van Neurenberg en Tokio terecht moest worden. De kritische houding van het Nederlandse tijdschrift stond in direct verband met het groeiende anti-Amerikanisme van het Nederlandse volk en ontwikkelde zich uiteindelijk tot een vorm van cynisme. De redactie was klaar met de agressieve Vientampolitiiek van de Verenigde Staten en steunde de zaak van Noord-Vietnam en de Vietcong.

Figuur 34. 'Vietcongsympathisant', *Panorama* 18 sept 1970

Hoofdstuk 11. Slotbeschouwing

11.1. Life en Panorama, een wereld van verschil

In deze slotbeschouwing zal er antwoord gegeven worden op de hoofdvraag van deze masterscriptie: *Wat is de beeldvorming in het Nederlandse geïllustreerde tijdschrift Panorama en het Amerikaanse geïllustreerde tijdschrift Life van de Vietcong in de jaren 1962 tot en met 1970?* Om deze hoofdvraag zo gestructureerd en zo goed mogelijk te beantwoorden is er gekozen voor de volgende deelvragen en hypothese: *Wat is de beeldvorming van de Vietcong in Life? Wat is de beeldvorming van de Vietcong in Panorama? In hoeverre zijn er verschillen of overeenkomsten in beeldvorming te constateren tussen beide tijdschriften?* En tenslotte de twee hypothesen. Ten eerste de kenteringhypothese van Clarence Wyatt: *ontstond er vanaf 1965 een kentering in perspectief van pro-Amerikaans naar anti-Amerikaans en van anti-Vietcong naar pro-Vietcong?* Ten tweede de kenteringhypothese van Niek Pas: *ontstond er tussen 1967 en 1968 een kentering in perspectief van pro-Amerikaans naar anti-Amerikaans en van anti-Vietcong naar pro-Vietcong?*

De voorgaande hoofdstukken hebben laten zien dat er grote verschillen waren tussen *Life* en *Panorama*. Het onderzoek van *Life* heeft aangetoond dat van 1962 tot en met 1968 de oorlog werd gesteund. De beeldvorming van de Vietcong veranderde door de jaren heen. Tussen 1962 en 1964 werden leden van de Vietcong neergezet als communistische guerrilla's en rebellen. De redactie had nog géén idee wie of wat de Vietcong was. Dit zorgde voor een wisselend beeld. Halverwege 1964 werd het beeld van de vijand constanter. *Life* zorgde dat de Vietcong werd gezien als een terroristische organisatie. Op deze manier kon de redactie de steun aan de agressieve Vietnampolitiek van Johnson legitimeren. Er werd bewust gekozen voor een mannelijke beeldvorming van de Vietcong. Dit kan verklaard worden met bijvoorbeeld de uitspraak van Hans Smulders: volgens de westerse traditie wordt oorlog gevoerd door mannen en niet door vrouwen. Vrouwen horen zich buiten het conflict te houden. Huishoudelijke taken en de opvoeding van de komende generaties zijn vrouwentaken.

Life negeerde het gegeven dat er ook vrouwen hadden meegevochten in de gelederen van de Vietcong. Het publiceren van de afbeeldingen van gedode of gevangengenomen mannelijke Vietcong zorgde voor veel minder negatieve reacties van het lezerspubliek. De

connotatie, het bij de lezer ontstane gevoel bij het zien van een gevangengenomen vrouw was anders. Een soldate is tegenstrijdig: vrouwen horen niet oorlog te voeren en worden meestal gezien als slachtoffer. Echter, wanneer er foto's van vrouwen werden gepubliceerd ging dit gepaard met zeer negatieve benamingen. Vrouwelijke Vietcongliden werden beschouwd als sadistisch, verleidelijk en manipulerend. Het was opvallend dat alleen de vrouwen bijnamen kregen. Denk bijvoorbeeld aan 'The Dragon Lady' en 'The Grand Annihilator of Yankees'.

In de laatste periode, 1969-1970, is duidelijk geworden dat het Amerikaanse geïllustreerde tijdschrift de Amerikaanse oorlog niet meer steunde. Onder leiding van Hedley Donovan werd de inhoud kritischer. Deze omslag had invloed op de beeldvorming van de Vietcong. De guerrilla's werden sympathieker afgebeeld. De veranderende houding van *Life* werd mede bevestigd door de lezersreacties. De redactie werd verweten te werken voor het propagandasysteem van de communisten. Dit betekent dat, voor *Life*, de kenteringhypothese van Niek Pas het dichtste bij komt. Er vond weldegelijk een verandering in perspectief plaats. Dit was echter niet in 1965 of tussen 1967 en 1968, maar pas in 1969.

De inhoud van *Panorama* stond voor een groot deel haaks op de berichtgeving van *Life*. De oorlog werd gesteund tot eind 1964. Er kan tevens voor *Panorama* gesteld worden dat er sprake was van een kentering in perspectief, zij het wel drie jaar eerder dan in *Life*. De kenteringhypothese van Clarence Wyatt komt overeen met de veranderende houding van *Panorama*. Wyatt stelde dat vanaf 1965 de internationale media kritischer werd.

De beeldvorming van de Vietcong was van 1962 tot en met 1965 wisselend. Er werd gesproken over communisten, rebellen en guerrilla's. Wel werden er voornamelijk foto's van vrouwen gepubliceerd. Reeds in de eerste periode was een vrouwelijke identiteit te constateren, zij het wel in mindere aantallen dan de twee daaropvolgende periodes. Gerard Vermeulen wilde zijn lezerspubliek lokken met sensationele foto's. Hij maakt gebruik van vrouwelijke Vietcongstrijders voor zijn berichtgeving van de Vietnamoorlog. Deze keuze was puur voor eigen belang.

De vrouwelijke beeldvorming werd zelfs sterker in de laatste twee periodes. De redactie van *Panorama* maakte handig gebruik van de vrouwenfoto's om het lezerspubliek te overtuigen van hun mening. De Amerikaanse betrokkenheid en aanwezigheid in Vietnam was ongegrond. De inhoud kwam overeen met de groeiende vredesdemonstraties in Nederland halverwege de jaren zestig. De Vietcong werd gezien als slachtoffer van de Amerikaanse agressor. De demonstraties richtten zich in Nederland op de machteloosheid van Noord-Vietnam, terwijl de demonstraties in de Verenigde Staten voornamelijk gericht waren op het

slecht functioneren van dienstplicht en de dood van vele jongen Amerikaanse soldaten. Gerard Vermeulen gebruikte het 'godverdomme-effect' om zijn mening te ventileren. Het Nederlandse geïllustreerde tijdschrift speelde in op het gevoel, de associatie, van de lezer.

Literatuurlijst

Primaire bronnen

Archief *Panorama*, archief van uitgeverij *Sanoma* te Hoofddorp.

Koninklijke Bibliotheek Den Haag, lade 40, *Panorama* 1962,1963,1969 en 1970.

Life magazine, archief van *Life* 1962-1970 via Google

Books:http://books.google.nl/books/about/LIFE.html?id=N0EEAAAAMBAJ&redir_esc=y
(11-6-2014)

Noord-Hollands archief, archief van uitgeverij *Spaarnestad* te Haarlem, volgnummer 1369, doos 4 en 31.

Interview met Co Rentmeester, 6-6-2014.

Vermeulen, Gerard. “Ik heb een pesthkel aan zielenpoten”, *Haarlems Weekblad*, 4 mei 1968, 18-19.

Weinraub, Bernhard, “Vietcong recruit girls for combat”, *New York Times*, 10 juni 1968, 3-4.

Secundaire literatuur

Berg, Bruce L., *Qualitative research methods for the social sciences* (New Jersey 2011).

Carver, George, 'The Faceless Viet Cong', *Foreign affairs* 3 (1966) 347-372.

Chanoff, David, '*Vietnam*'. *A portrait of its people at war* (Londen 1996).

Daniel, Ute (eds.), *Augenzeugen* (Göttingen 2006).

Delfgaauw, Bernard, *Vietnam. Zijn verdragen vodies papier?* (Baarn 1975).

Doss, Erika (eds.), *Looking at Life magazine* (Washington 2001).

Fischer-Rosenthal, Wolfram. 'The problem with identity: biography as the solution to some (post-)modernist dilemma's', *Commenius* 15 (3) 250-265.

Fishel, Wesley, 'The National Liberation Front', *Vietnam perspectives* 1 (1965) 8-16.

Fiske, John, *Introduction to communication studies* (Londen 1990).

Flowers, Jackie Walker, '*Life*' in *Vietnam: the presentation of the Vietnam war in Life magazine, 1962-1972* (University of South Carolina 1996).

Hallin, Daniel, *The uncensored war. The media and Vietnam* (Berkeley 1986).

Heerden, Jaap van, 'Is of was Johnson een oorlogsmisdadiger?', *Hollands Maandblad* augustus-september (1968) 18.

Hemels, Joannes en Johanne van der Vegt, *Het geïllustreerde tijdschrift in Nederland: bron van kennis en vermaak, lust voor het oog. Bibliografie Deel II* (Amsterdam 1997).

Hoff, Joan, 'A revisionist view of Nixon's foreign policy', *Presidential Studies Quarterly* 26 (1996) 107-129.

Horton, Bobby, *A content analysis of Vietcong leaflets as propaganda, 1963-1968* (Lubbock 2013).

Kleinen, John (eds.), *Leeuw en draak. Vier eeuwen Nederland en Vietnam* (Amsterdam 2007).

- Kolko, Gabriel, *Vietnam. Anatomy of a war, 1940- 1975* (Londen 1985).
- Kwant, Elisabeth Anne (ed.), *Het tijdschriftenboek* (Wbooks 2006).
- Leezenberg, Michiel (eds.), *Wetenschapsfilosofie voor geesteswetenschappen* (Amsterdam 2001).
- Lente, Dick van (eds.), *The nuclear age in popular media. A transnational history, 1945-1965* (New York 2012).
- Lutz, Catherine en Jane Collins, *Reading National Geographic* (Chicago 1993).
- Maar, Rimko van der, *Welterusten mijnheer de president. Nederland en de Vietnamoorlog 1965-1973* (Amsterdam 2007).
- Maraniss, David, *They marched into sunlight: war and peace, Vietnam and America* (New York 2003).
- Merrill, J.C. en R.L. Lowenstein, *Media, messages and men: new perspectives in communication* (New York 1979).
- Mitchel, Robert Edward, 'The use of content analysis for explanatory studies', *The Public Opinion Quarterly* 31 (1967) 230-240.
- Osborn, Julie, *War, women, Vietnam: the mobilization of female images, 1954-1975* (Washington 2013).
- Page, Tim, *Another Vietnam. Pictures of the war from the other side* (Washington 2002).
- Patterson III, Oscar, 'Television's living room war in print: Vietnam in the news magazines', *Journalism & Mass Communication Quarterly* 61 (1984) 35-42.
- Pothier, Christine, 'Propagandist representation of Vietnamese woman: a comparative study', *Review of Vietnam studies* 3 (2003) 1-20.
- Rentmeester, Co, *Footprints* (Wezep 2012).
- Scheepers, Janneke, *Panorama's pubertijd. Het gezin voorbij. Een onderzoek naar de ontwikkeling van de weekbladen Panorama en de Katholieke Illustratie in de Jaren zestig* (Erasmus Universiteit 2004).
- Smalls, Melvin, *Covering dissent. The media and the anti-Vietnam war movement* (New Brunswick 1994).
- Smith, R.B., *An international history of the Vietnam war volume 1. Revolution versus*

containment 1955-61 (New York 1983).

Sontag, Susan, *On photography* (New York 1977).

Storey, John, *Cultural studies and the study of popular culture* (Edinburgh 2010).

Taylor, Sandra, *Vietnamese women at war: fighting for Ho Chi Minh and the revolution* (Kansas university press 2003).

Wainwright, Loudon, *The great American magazine. An inside history of Life* (New York 1986).

Wiest, Andrew, *The Vietnam war 1956-1975* (Londen 2003).

Wyatt, Clarence, *Paper soldiers: The American press and the Vietnam war* (Chicago 1993).

Internet

Axe make love not war commercial, http://www.youtube.com/watch?v=63b4O_2HCYM (18-01-2014).

C. Whitney, 'The world: tunnel vision; watching Iraq, seeing Vietnam':
<http://www.nytimes.com/2003/11/09/weekinreview/the-world-tunnel-vision-watching-iraq-seeing-vietnam.html?pagewanted=all&src=pm> (21-12-2013).

International Instituut voor Sociale Geschiedenis, 'Vietnamacties in Nederland':
<http://www.iisg.nl/edu/vietnamoorlog/acties.php> (16-06-2014).

Koninklijke Bibliotheek Den Haag, 'Panorama 2 juli 1913':
<http://www.kb.nl/bladerboeken/panorama-2-juli-1913> (18-01-2014).

'Rentmeesters winnende foto':
<http://www.archive.worldpressphoto.org/search/layout/result/indeling/detailwpp/form/wpp/q/i/shoofdafbeelding/true/trefwoord/year/1967> (6-6-2014).

Trent Angers, 'Nixon and the My Lai coverup':
<http://nypost.com/2014/03/15/richard-nixon-and-the-my-lai-massacre-coverup/> (1-7-2014).

DROOM MAAR NIET TE VEEL VAN AL DIE DODE MENSEN,
DROOM MAAR FIJN VAN OVERWINNING EN VAN MACHT.
DENK MAAR NIET AAN AL DIE VREDESWENSEN.
MENEER DE PRESIDENT, SLAAP ZACHT.

BOUDEWIJN DE GROOT – WELTRUSTEN MENEER DE PRESIDENT (1966)

GESCHREVEN DOOR
TIM VAN PUTTEN